

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**OPPIJOIDEN KÄSITYKSIÄ KADETTIKOULUN PIILO-
OPETUSSUUNNITELMASTA**

Pro gradu -tutkimus

Kadetti
Harri Öblom

Kadettikurssi 92
Maavoimalinja

Maaliskuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Kadettikurssi 92	Linja Maavoimalinja
Tekijä Kadetti Harri Öblom	
Tutkimuksen nimi OPPIJOIDEN KÄSITYKSIÄ KADETTIKOULUN PIILO- OPETUSSUUNNITELMASTA	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MpKK:n kirjasto)
Aika Maaliskuu 2009	Tekstisivuja 83 Liitesivuja 4
TIIVISTELMÄ <p>Oppijat oppivat koulussa paljon muutakin kuin mitä heille on suunniteltu opetettavan tai mitä heille opetetaan. Opetussuunnitelman ulkopuolisten tekijöiden kautta opitut asiat voidaan käsitellä piilo-opetussuunnitelman kautta opituiksi asioiksi. Piilo-opetussuunnitelma vaikuttaa oppijoiden opiskeluun kaikissa kouluissa ja oppilaitoksissa.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää piilo-opetussuunnitelman ilmenemistä Kadettikoulussa. Tutkimuksessa selvitetään, minkälaisia asioita Kadettikoulussa opitaan piilo-opetussuunnitelman kautta. Tutkimuksen pääkysymys on ”Minkälaisia opetussuunnitelman ulkopuolisia asioita kadetit käsittävät oppineensa Kadettikoulussa? Apukysymykset ovat: ”Miten esille tulleet käsitykset liittyvät piilo-opetussuunnitelmaan?” ja ”Miten piilo-opetussuunnitelmaan liitettävät käsitykset ovat muuttuneet ajan myötä?”</p> <p>Tutkimuksen lähestymistapa on kvalitatiivinen. Tutkimuksen aineisto on kerätty avoimin kysymyksin toteutetulla postihaastattelulla. Tutkimuksessa on haastateltu 92. ja 94. Kadettikurssien kadetteja sekä valmistuneita upseereita. Haastatteluaineisto on analysoitu fenomenografisen analyysin periaatteiden mukaisesti.</p> <p>Piilo-opetussuunnitelman kautta opittujen asioiden avulla kadetit oppivat miten Kadettikoulussa selviydytään, pärjätään ja menestytään. He kehittyvät ihmisenä ja sotilaina ja valmentautuvat työelämää varten. Lisäksi Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma kasvattaa ja sosiaalistaa heitä upseereiksi.</p>	
AVAINSANAT piilo-opetussuunnitelma, Kadettikoulu, upseerikoulutus, kadetti	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	TUTKIMUSAIHEEN RAJAUS.....	2
1.2	TUTKIMUSTARVE	3
1.3	TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	4
2	TUTKIMUKSESTA	5
2.1	TUTKIMUSONGELMA	5
2.2	LAADULLINEN TUTKIMUS	6
2.3	FENOMENOGRAFIA	7
2.4	AINEISTON KERUU.....	9
2.5	AINEISTON ANALYSOINTI	11
2.6	AIKAIEMMIN TEHDYT TUTKIMUKSET	12
3	KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY	14
3.1	INTENTIONAALINEN.....	15
3.2	TIEDOSTAMATON	15
3.3	TIETO JA VALTA	17
3.4	HABITUS.....	19
3.5	OPETUSMENETELMÄ	21
3.6	OPETUSSUUNNITELMA	22
4	PIILO-OPETUSSUUNNITELMA	24
4.1	OPETTAJAN MUODOSTAMA PIILO-OPETUSSUUNNITELMA	27
4.1.1	Arvioinnin muodostama piilo-opetussuunnitelma	29
4.2	KOULUNKÄYNNIN VÄLITTÖMIEN KEHYTEKIJÖIDEN MUODOSTAMA PIILO- OPETUSSUUNNITELMA	30
4.3	OPISKELIJOIDEN MUODOSTAMA PIILO-OPETUSSUUNNITELMA	31
4.4	KOULUTUKSEN FUNKTIOT	32
4.4.1	Kvalifiointi	33
4.4.2	Valikointi	34
4.4.3	Integraatio	34
5	KADETTIKOULU JA KADETTI	35
5.1	TOIMINTAYMPÄRISTÖ	35
5.1.1	Kadettikoulu	35
5.1.2	Kadettikoulun piirteitä	36
5.1.3	Opiskelukulttuuri	38
5.1.4	Kadettikoulun vaatimukset.....	39
5.1.5	Konstruktivistinen oppimiskäsitys Kadettikoulussa	40
5.2	KADETTIKOULUN OPETUSSUUNNITELMA.....	40
5.3	KADETTIT JA KESKINÄINEN VAIKUTUS	43
5.3.1	Kadettikasvatus ja upseerius	45

6	KADETTIKOULUN PILO-OPETUSSUUNNITELMA	47
6.1	AINEISTON TULKINTA JA KATEGORIOIDEN MUODOSTAMINEN	47
6.2	KADETTIKOULUPELI	49
6.2.1	Opiskelustrategioiden oppiminen	50
6.2.2	Kadetiiksi sosiaalistuminen	54
6.2.3	Miten virallinen pitää olla	57
6.3	IHMISENÄ JA SOTILAANA KEHITTYMINEN	59
6.3.1	Sosiaalisten vuorovaikutustaitojen oppiminen	60
6.3.2	Itsetuntemuksen kehittyminen	62
6.4	VALMENTAUTUMINEN TYÖELÄMÄÄ VARTEN	63
6.4.1	Koulutustaidon opit	63
6.4.2	Ammattiin sosiaalistuminen	69
6.4.3	Upseerin arvojen ja asenteiden omaksuminen	71
6.4.4	Yhtenäisen upseeriston muodostuminen	73
7	POHDINTAA	75
7.1	TUTKIMUKSEN USKOTTAVUUS	79
7.2	JATKOTUTKIMUS	81
7.3	LOPUKSI	82
	LÄHTEET	84
	LIITTEET	91

LIITE 1. Haastattelurunko

OPPIJOIDEN KÄSITYKSIÄ KADETTIKOULUN PIILO- OPETUSSUUNNITELMASTA

1 JOHDANTO

Maanpuolustuskorkeakoulun Kadettikoulussa koulutetaan Suomen puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen aktiiviupseerit. Kadetit suorittavat korkeakouluasteen tutkinnon, jonka jälkeen he siirtyvät upseereina puolustusvoimien tai Rajavartiolaitoksen palvelukseen. Suurin osa upseereista viettää ensimmäiset palvelusvuotensa koulutustehtävissä.

Peruskoulussa, lukiossa, yliopistoissa ja todennäköisesti jokaisessa koulutusta antavassa laitoksessa on olemassa opetussuunnitelma, joka antaa perusteet opetukselle. Opetussuunnitelma määrittelee sen, mitä kulloisessakin opetustapahtumassa tulee opettaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita saamaa kuin se, mitä todellisuudessa opitaan. Lukuisat tekijät, kuten koulun oma organisaatio, opiskelijalle asetetut vaatimukset, ulkoiset puitteet sekä opettajien tekemät valinnat ja toiminta, vaikuttavat siihen, mitä todellisuudessa opitaan. Kaikki kirjoitetun opetussuunnitelman ulkopuolinen alue voidaan käsittää piilo-opetussuunnitelmaksi.

Koulujen arkipäivän todellisuudessa oppilaat oppivat paljon sellaista, mitä ei ole asetettu kouluopetuksen ja oppimisen tavoitteeksi. (Rinne, Kivinen & Kivirauma 1984, 31). Jos varsinainen opetussuunnitelma ja piilo-opetussuunnitelma ovat keskenään ristiriidassa, kasvatettavalle välittyvät vahvemmin piilo-opetussuunnitelman kasvatustavoitteet. Tämä Broadyn toteamus tekee piilo-opetussuunnitelmasta tutkimisen arvoisen. Piilo-opetussuunnitelma on siis varsinaista opetussuunnitelmaa voimakkaampi kasvattaja. (Broady 1991, 15).

”Ainoa tapa puuttua piilo-opetussuunnitelmassa oleviin asioihin on tiedostaa ja hahmottaa ne ja opetella asioiden tunnistamista. Piilo-opetussuunnitelman julkistaminen tuo varmuutta kasvatusyhteisöön ja yhteisö oppii kehittämään työtään.” (Pässilä ym. 1993.) Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää piilo-opetussuunnitelmaan vaikuttavat tekijät ja tutkia niiden avulla, minkälaisia asioita kadetit oppivat Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta.

1.1 Tutkimusaiheen rajaus

Piilo-opetussuunnitelman voi käsittää opetussuunnitelman taustalla vaikuttavaksi ilmiöksi, jolla on useita merkityksiä. Käsitteen määrittely ja tutkittavat näkökulmat ovat vaihdelleet ajankohdan, paikan ja luonnollisesti myös tutkijan mukaan. Piilo-opetussuunnitelmaa on tutkittu monissa eri ilmenemismuodoissa. Sen on nähty ilmenevän muun muassa eri kouluasteilla, opettajien toiminnassa, oppilaiden toiminnassa ja jopa peruskoulun matematiikan kirjoissa sekä erilaisissa koulun pihamaastoissa. Selvää on, että piilo-opetussuunnitelmalla on monia eri ulottuvuuksia. (Ahola & Olin 2000; Broady 1991; Kallio & Rehn 2003; Meri 1995, 39, 43; Jackson 1968; Titman 1994).

Piilo-opetussuunnitelma vaikuttaa kouluissa ja kaikissa koulutuksen prosesseissa. Kuten Snyder sanoo, hän ei tiedä ainuttakaan lastentarhaa, lukiota tai ammattikoulua, jossa ei olisi koulun oppilaista ja itse koulusta johtuvaa piilo-opetussuunnitelmaa. (Snyder 1973, xiii).

Tässä tutkimuksessa keskitytään piilo-opetussuunnitelmaan niiltä osin, mitä ei ole kirjoitettu suunnitelmiin ja asioihin joita ei opeteta tai kouluteta intentionaalisesti eli tarkoituksellisesti. Tutkimuksessa tutkitaan niitä asioita, jotka välittyvät tarkoituksellisen opettamisen ohella tai niistä huolimatta. Asioita tutkitaan oppijoiden käsitysten avulla. Tutkimuksessa lähestytään piilo-opetussuunnitelmaa tutkimalla vuorovaikutussuhteita kadettien välillä, kadettien ja opettajien välillä sekä tutkimalla Kadettikoulun todellisuutta. Aihetta tarkastellaan Kadettikoulun asettamien erityispiirteiden ja vaatimusten sekä opetustoiminnan kautta. Piilo-opetussuunnitelma-käsite on rajattu, koska muuten tutkimuksen tekeminen olisi muodostunut varsin haasteelliseksi käsitteen monimuotoisuuden vuoksi. Tutkimuksen tavoitteen voi määrittellä seuraavasti: ”Koko kouluyhteisön moraalisen haasteena tulee olla piilo-opetussuunnitelman paljastaminen.” (Törmä 2003, 127.)

Yksittäisen opettajan toiminta piilo-opetussuunnitelman toteuttajana ei korostu, koska koulu ja sen käytänteet tulee nähdä kokonaisvaltaisena kasvattajana. Aihetta on syytä lähestyä myös muita tekijöitä huomioiden. (Meri 1992, 65.) Pelkästään opettajan toimintaan perehtyminen ei avaisi piilo-opetussuunnitelma-käsitettä tältä tutkimukselta edellytettävällä tavalla. Tässä tutkimuksessa piilo-opetussuunnitelma on jaettu kolmeen ulottuvuuteen, joiden kautta käsitettä lähestytään. Piilo-opetussuunnitelman ulottuvuudet ovat:

- Opettajien piilo-opetussuunnitelman muodossa opettamat asiat.
- Kadettien piilo-opetussuunnitelman muodossa toisilleen opettamat asiat.

- Sisäoppilaitosmaisen ympäristön ja koulun vaatimusten piilo-opetussuunnitelman muodossa opettamat asiat.

Piilo-opetussuunnitelman jako mahdollistaa Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman tarkastelun. Kolmijako perustuu Jacksonin muun muassa (1968), Broadyn (1991) ja Meren (1992) aikaisempiin tutkimuksiin ja teorioihin piilo-opetussuunnitelmasta. Tutkimukset on esitelty tässä tutkimuksessa helpottamaan piilo-opetussuunnitelman monimuotoisuuden ymmärtämistä. Piilo-opetussuunnitelma käsitteenä, käsitteen rajausta ja kolmijaon muodostus on esitelty tarkemmin luvussa 4 (piilo-opetussuunnitelma).

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa on käsitelty ja tutkittu edellä mainitun kolmijaon perusteella. Kadettien piilo-opetussuunnitelman kautta oppimat asiat on jaettu haastattelujen tulosten analysoinnin perusteella kolmeen eri yläkategoriaan. Kategoriat ovat:

- Kadettikoulupeli
- Ihmisenä ja sotilaana kehittyminen
- Valmentautuminen työelämää varten.

1.2 Tutkimustarve

Opettamisen tavoitteena on opetussuunnitelman sisällön välittäminen oppilaille. Keskeistä on, että oppilaat oppivat opetustapahtumassa käsitellyt asiat. Opettamiseen liittyy kuitenkin väistämättä piilo-opetussuunnitelmallisia elementtejä. (Meri 1992, 213 - 214). Jos halutaan ymmärtää oppimisprosessia ja sen kautta opittuja asioita, on myös oleellista tutkia piilo-opetussuunnitelmaa.

On tarpeellista pohtia Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa ja sen vaikutuksia, koska kadettien valmistuessa työelämään suuri osa valmistuneista upseereista sijoittuu koulutustehtäviin. Piilo-opetussuunnitelman tunteminen lisää pedagogisista tietämystä ja sitä kautta valmiuksia toimia tulevissa tehtävissä. Törmän mielestä piilossa oleviin merkityksiin tulisi tarttua entistä tietoisemmin jo opettajakoulutuksessa. (Törmän 2003, 128).

Koulutusta suunniteltaessa on tarpeellista tiedostaa, että varsinaisen opetussuunnitelman opetustarkoitusten ja tavoitteiden ohella tapahtuu paljon muutakin oppimista ja kasvamista. Opettajien tulisi tiedostaa, mitä asioita oppijat oppivat opetus- ja tuntisuunnitelmien ohella tai niistä riippumatta. Opettajan ammattitaitoa lisää se, että hän oppii virallisen opetussuunnitelman tavoitteiden lisäksi myös piilo-opetussuunnitelmaan kuuluvien asioiden olevan hänen havait-

tavissaan ja hallittavissaan. Piilo-opetussuunnitelman kielteisten vaikutusten tunnistaminen auttaa opettajaa löytämään aitouden opetustyöhönsä. Myönteiset vaikutukset rohkaisevat häntä tarttumaan paremmin kasvatukselliseen ohjaajan tehtävään. (Meri 1995, 46 - 47).

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman tutkiminen auttaa ymmärtämään paremmin niitä asioita, joita kadetit Kadettikoulussa todella oppivat. Opittujen asioiden ymmärtäminen luo pohjaa koulutuksen kehittämiseksi. Aikaisemmin Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa ei ole tutkittu. Eikä aikaisempaa puolustusvoimissa tehtyä piilo-opetussuunnitelmaan liittyvää tutkimusta ole löytynyt. Poikkeuksena mainittakoon tämän tutkimuksen tekijän vuonna 2007 tekemä kandidaatin tutkielma ”Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma”, joka toimi pohjana tälle pro gradu -tutkimukselle. Joten tätä tutkimusta voidaan pitää Kadettikoulussa tehdyn piilo-opetussuunnitelmaan liittyvän tutkimuksen ensiaskeleena. Aiheen tutkimisen tekee tärkeäksi piilo-opetussuunnitelman kiistaton merkitys koulutuksessa ja se, ettei aihetta ole aikaisemmin Kadettikoulussa tutkittu.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tässä luvussa lukijalle kerrotaan tutkimuksen rakenne ja se, mitä kokonaisuuksia tutkimuksen pääluvut käsittelevät.

Luvut 1 (Johdanto) ja 2 (Tutkimuksesta) kertovat lukijalle mikä on tutkimuksen tarkoitus, miksi ja miten se on tehty. Lisäksi luvussa esitellään aikaisemmin tehtyjä piilo-opetussuunnitelmaa koskevia tutkimuksia.

Luvut 3 (Käsitteiden määrittely), 4 (Piilo-opetussuunnitelma) ja 5 (Kadettikoulu ja kadetti) muodostavat tämän tutkimuksen viitekehyksen. Viitekehyksen avulla tutkija on muodostanut ymmärryksen tutkittavasta asiasta sekä johdattelee lukijan tutkittavaan aiheeseen. Tutkimuksen tuloksia kehoitetaan tarkastelemaan viitekehukseen tutustumisen jälkeen. Esiymmärrys tutkittavasta asiasta helpottaa lukijaa ymmärtämään tutkimuksen tuloksia paremmin. (KUVIO 3) havainnollistaa tutkimuksen viitekehystä.

Haastatteluaineiston analysoinnin tulokset on raportoitu luvussa 6. Luvussa on esitelty haastatteluista nostettuja asioita ja analyysin avulla tehtyjä johtopäätöksiä. Luvussa vertaillaan myös Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa muiden koulujen piilo-opetussuunnitelmaan. Kappaleeseen on koottu Kadettien mainitsemia opittuja asioita, jotka voidaan liittää piilo-opetussuunnitelmaan.

Luku 7 (Pohdintaa) on pohdinta Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmasta ja tästä tutkimuksesta. Kappaleessa pohditaan myös tutkimuksen uskottavuutta ja osoitetaan tarve jatkotutkimukselle.

2 TUTKIMUKSESTA

Tutkimusmenetelmillä eli -metodeilla tarkoitetaan niitä tapoja, joilla tutkimus toteutetaan. Tutkimusprosessi edellyttää useita menetelmällisiä ratkaisuja. Ratkaisuilla tarkoitetaan esimerkiksi kohdejoukon valintaa, tiedon hankintaa ja tiedon käsittelyä. (Huttunen 1994, 138.)

Metodi on sääntöjen ohjaama menettelytapa, jonka avulla tieteessä tavoitellaan ja etsitään tietoa tai pyritään ratkaisemaan käytännön ongelmia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 183). Alasuutarin mukaan tutkimusmetodi koostuu niistä käytännöistä ja operaatioista, joiden avulla tutkija tekee havaintoja sekä niistä säännöistä, joiden avulla tutkijan on mahdollista näitä havaintoja tulkita. (Alasuutari 1999, 82).

Tutkimusprosessi, tieteelliset taustaoletukset, käytetyt metodit ja tutkimuksen rakenne esitellään seuraavissa alaluvuissa. Lisäksi esitellään aikaisemmin tehtyjä, tähän tutkimukseen liittyviä tutkimuksia.

2.1 Tutkimusongelma

Tavanomaisen käsityksen mukaan koulu on sellainen instituutio, jonka perustehtävänä on turvata yhteiskunnan jatkuvuus. Sukupolvien on opittava tietty määrä etnistä kulttuuria, jotta yhteisö pystyy yhteisönä toimimaan. Jatkuvuus turvataan kulttuuriperinnön siirtämisellä ja sosialisatiolla. Koulun ensisijainen tehtävä on sopeuttaa ja sosiaalistaa nuoret yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin ja sääntöihin. Esimerkiksi sosialistisissa maissa käytetään koulua tietoisesti apuna sosialismin rakentamisessa ja sen arvojen sisäistämisessä. Kadettikoulun yhtenä julkilausumattomana tehtävänä voidaan nähdä sotilaallisen kulttuurin siirtyminen ja upseerin ammatissa vaadittavan sosialisatian välittäminen. (Rinne ym. 1984, 25 - 27.)

Tässä tutkimuksessa pidetään tärkeänä varsinaisen opetussuunnitelman ulkopuolista oppimista. Tutkimuksessa haetaan sellaisia kadettien oppimia asioita, joita ei ole etukäteen suunniteltu tai kirjoitettu Kadettikoulun varsinaiseen opetussuunnitelmaan.

Tutkimuksen pääongelma on:

Minkälaisia opetussuunnitelman ulkopuolisia asioita kadetit käsittävät oppineensa Kadettikoulussa?

Apuongelmina toimivat seuraavat tutkimuskysymykset:

Miten esille tulleet käsitykset liittyvät piilo-opetussuunnitelmaan?

Miten piilo-opetussuunnitelmaan liitettävät asiat ovat muuttuneet ajan myötä?

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelma tulee nähdä ikään kuin tutkimustehtävänä. Tutkimuksen ja tutkimustehtävän tarkoituksena on vastata esitettyyn tai esitettyihin kysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 94.) Tutkimusongelmiin vastataan tämän tutkimuksen luvuissa 6 ja 7.

2.2 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on löytää tai paljastaa tosiasioita eikä siinä vain tyydytä todentamaan jo olemassa olevia totuusväittämiä. Tutkijalta vaaditaan syvää perehtyneisyyttä tutkittaviin asioihin. (Hirsjärvi ym. 1997, 160 - 168, 181 - 183.)

Tutkija on perehtynyt aiheeseen aikaisemmin tekemässään kandidaatin työssä. Piilo-opetussuunnitelman ilmenemisen tutkiminen muissa kouluissa on luonut pohjan Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman ymmärtämiselle.

Kvalitatiivisen tutkimuksen kohteena on yleensä ihminen, yhteisö tai sosiaalinen vuorovaikutus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston laatu nähdään määrää tärkeämpänä ja tapauksia pyritään analysoimaan perusteellisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 162 - 165.) Koska tarkoituksena on vastata tutkimuskysymyksiin tutkimalla haastateltavien kadettien ja valmistuneiden upseerien käsityksiä asiasta, kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote soveltuu parhaiten tähän tarkoitukseen. Ymmärtävä lähestymistapa on ominaista ihmistieteille ja tällöin inhimillisiä toimijoita tutkitaan näiden omasta näkökulmasta. (Raatikainen 2005, 3, 8.)

Kvalitatiivista tutkimusta ei tule nähdä vain yhdenlaisena hankkeena, jonka tekemiseen on vain yksi oikea tapa. Se on joukko mitä moninaisimpia erilaisia tutkimustapoja, joiden tekemiseen on monia erilaisia metodeja. (Hirsjärvi ym. 1997, 164.)

2.3 Fenomenografia

Fenomenografia laadullisten tutkimuksien taustalla perustuu ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihminen on intentionaalinen olento. Ihminen on autonominen subjekti ja toimija, joka itse pyrkii rakentamaan oman kuvansa maailmasta. Mielellisenä olentona ihminen ei ole vain ulkoisten ärsykkeiden heijastuma. Ihmisen kaikki kokemus merkitsee oppimista. Ihminen selittää itselleen kokemansa ja pyrkii rakentamaan ajatusrakennelman, joka hänen mielestään on järkevä. Ihminen on olento, jolla on yksilöllinen kuva ja käsitys maailmasta ja kokemistaan ilmiöistä. (Ahonen 1994, 121; Metsämuuronen 2000, 22 - 23; Marton 1994; Marton & Fai 1999.)

Fenomenografia on kvalitatiivisesti suuntautunut tutkimustapa, joka kuvailee ihmisten käsityksiä ympäristön ilmiöistä ja asioista, suuntautuen ihmisten arki ajatteluun. Menetelmällä on tarkoitus kuvata ihmisten erilaisia merkitysisältöjä, joita ihmisillä on kulloinkin tutkittavasta asiasta. Siinä pyritään tarkastelemaan ilmiöitä niin kutsutusta toisesta näkökulmasta eli miltä maailma näyttää eri ihmisten perspektiivistä. Fenomenografista tutkimusta voidaan kuvata empiiriseksi tutkimukseksi.

Tiedonhankintamenetelmänä käytetään usein avointa haastattelua, joka kuitenkin rakentuu tutkijan esiymmärryksen avulla. Vertailemalla haastattelusta esille tulleiden käsitysten samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia pyritään löytämään laadullisesti erilaisia kuvauskategorioita. Kuvauskategoriat perustuvat ainutlaatuisen sisältöön, joka kuvaa eroavaisuuksia jonkin ilmiön käsittämisessä. Kuvauskategorioita tutkimalla lähestytään niiden taustalla olevia käsitystasoja. Fenomenografia on kiinnostunut tutkittavan ilmiön laadullisista piirteistä eikä niiden määrää koeta niinkään tärkeäksi. (Ahonen 1994, 121 - 122; Nummenmaa & Nummenmaa 2002, 67 - 68; Marton 1994; Marton & Fai 1999.)

KUVIO 1. Fenomenografisen tutkimuksen spiraali (Ahonen 1994, 125).

Fenomenografisen tutkimuksen spiraali kuvaa yksikertaisesti sitä, mistä fenomenografisessa tutkimuksessa on kysymys. Tutkija perehtyy ilmiöön, hankkii aineiston, jonka jälkeen tulkitsee sitä. Tutkija muodostaa teorian aineistosta, tulkitsee sitä ja pyrkii ymmärtämään aineistoon luokittelun avulla. Tutkimuksen teoria syntyy varsinaisesti vasta aineistoa käsitellessä, joten tutkimuksen taustalla vaikuttavan teorian tulee antaa vaikuttaa aineiston tulkintaan. (Ahonen 1994, 124 - 125.)

Fenomenografinen analyysi sopii tämän kaltaisen tutkimuksen metodiksi, koska tämän tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ja tutkia mitä haastateltavat käsittävät oppineensa.

Kadettien ja valmistuneiden upseerien näkemyksiensä ja kokemusmaailman kautta voimme päästä lähemmäs Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman välittämiä asioita. Kuitenkaan käsitykset eivät ole ihmisessä synnynnäisesti vaan ne muodostuvat sen yhteisön kautta, johon kuulumme. (Metsämuuronen 2003, 174). Tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien käsitykset samoista asioista vaihtelevat kokemuksen ja iän mukaan.

2.4 Aineistonkeruu

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Näitä menetelmiä voidaan käyttää rinnakkain tai yhdistellä eri tavoin tutkittavan ongelman ja resurssien mukaan. Mitä strukturoidumpi tutkimusasetelma on, sitä enemmän edellytetään käytettävän strukturoidumpia aineistonkeruumenetelmiä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73 - 74.)

Kun tutkitaan merkitysrakenteita eli sitä, miten ihmiset jäsentävät, hahmottavat ja kokevat erilaisia asioita, tulee aineistona olla tekstiä, jossa vastaajat puhuvat omin sanoin tutkittavasta ilmiöstä. Kun tutkitaan sitä, mitä haastateltavat ajattelevat tietyistä asiasta, tulee aineiston keskittyä haastattelun sisältöön eikä niinkään muotoon. (Alasuutari 1999, 83.)

Avoimet kysymykset sallivat vastaajan ilmaista itseään omin sanoin. Vastaajilla on mahdollisuus sanoa, mitä heillä todella on mielessä. Avoimet kysymykset eivät ehdota vastauksia. Ne osoittavat vastaajien tietämyksen aiheesta, ja sen, mikä on keskeistä tai tärkeää vastaajien ajattelussa. Lisäksi ne osoittavat, mikä on vastaajien asiaan liittyvien tunteiden voimakkuus. (Hirsjärvi ym. 1997, 197.)

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastatteluilla. Haastattelut toteutettiin marras- ja joulukuussa vuonna 2008. Tutkimuksessa haastateltiin seitsemää kadettia 92. Kadettikurssilta, kahta kadettia 94. Kadettikurssilta ja kahta Kadettikoulun henkilökuntaan kuuluvaa upseeria. Haastattelut suoritettiin sähköpostin ja Puolustusvoimien asianhallintajärjestelmän (PvAH) avulla. Aineistonkeruumenetelmää pohdittaessa päädyttiin postihaastatteluun, koska haluttiin kuvata kadettien ja jo valmistuneiden upseerien omia näkemyksiä heidän oppimistaan asioista. Heidän näkemyksiensä kautta lähestyttiin Kadettikoulun piilo-opetus suunnitelmaa ja pyrittiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Aihe ja esitetyt kysymykset vaativat vastaajilta pohdintaa, joten haastattelun toteutuksessa päädyttiin puolistrukturoituun haastattelulomakkeeseen, jossa vastausvaihtoehdot on jätetty avoimiksi. Kysymykset oli valmiiksi asetettu, mutta haastateltavat vastasivat niihin omin sanoin. Aikaisempi kadeteille tehty haastattelukokeilu osoitti, että asetettuihin kysymyksiin on vaikea vastata, jos ne esitetään suoraan haastattelutilanteessa. Haastattelulomakkeen käyttö antoi vastaajille mahdollisuuden pohtia esitettyjä kysymyksiä ja vastata pohdinnan ja mieleen palauttamisen jälkeen. Haastattelun teko sähköisiä viestimiä käyttäen mahdollisti myös laajalaisemman haastateltavien joukon, koska haastattelujen aikana kadetit olivat hajaantuneet eri puolelle Suomea aselajikouluihin opiskelemaan maisterivaiheen syventäviä opintoja. Esimer-

kiksi huoltolinjalla opiskeltiin Lahdessa Huoltokoululla ja Pioneerilinjan kadetit opiskelivat Keuruulla Pioneer- ja suojelukoululla.

Haastattelukysymykset lähetettiin haastateltaville Microsoft Word -dokumentin muodossa. Haastattelulomakkeessa kerrottiin haastattelun tarkoitus ja mainittiin, että vastaajat pysyvät anonymeinä. Haastateltavia motivoitiin heidän vastauksiensa tärkeydellä, annettiin perustiedot aiheesta sekä ohjeet haastattelun täyttämisestä ja palauttamisesta. Haastateltavat vastasivat kysymyksiin ja lähettivät vastauksilla täydennetyn tiedoston takaisin tutkijalle. Tutkija oli etukäteen yhteydessä vastaajiin, millä varmistettiin heidän halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Haastateltaville annettiin noin kaksi viikkoa aikaa vastata kysymyksiin, joten he kykenivät vastaamaan silloin, kun heille parhaiten sopi. Oletettavasti tämä ja halukkuuden ennakkovarmistus motivoivat vastaajia perehtymään esitettyihin kysymyksiin syvällisesti.

Aineiston keruussa tärkeäksi muodostuu niin sanottu kylläisyys, jolla viitataan saturaation käsitteeseen. Oleellista on aineiston kattavuus tutkimuksen kannalta. Tutkija kerää aineistoa päättämättä etukäteen, kuinka montaa tapausta hän tutkii. Haastatteluja voidaan kerätä niin kauan, kunnes uutta tietoa ei enää ole saatavissa. Kvalitatiivinen tutkimus ei välttämättä merkitse läheistä kontaktia tutkittaviin vaikka usein näin kuuleekin esitettävän. (Hirsjärvi ym. 1997, 181, 191.)

Haastattelulomakkeen ohjeiden mukaisesti tutkija lähetti osalle vastaajista tarkentavia kysymyksiä ja sai haastateltavat tarkentamaan heidän aiemmin antamiaan vastauksia. Haastattelulomaketta kehitettiin kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen tutkijan keräämän palautteen perusteella. Kysymyksiä tarkennettiin ja muutama merkityksettömäksi osoittautunut kysymys poistettiin haastattelulomakkeesta. Lomakkeen sisältö pysyi samana muita haastatteluja tehdessä, poikkeuksena haastattelukohtaiset syventävät ja tarkentavat kysymykset sekä henkilökunnalle tehtyjen haastattelukysymysten aikamuoto. Haastattelulomake on tutkimuksen liitteenä. (LIITE 1)

Haastatellut henkilöt on merkitty tässä tutkimuksessa seuraavalla tavalla: 92. Kadettikurssilla opiskelevien kadettien haastattelujen lainaukset merkinnöin K1 - K7. Merkinnät N1 ja N2 ovat 94. Kadettikurssin kadettien lainauksia ja haastateltujen upseerien lainaukset on merkitty U1 ja U2.

2.5 Aineiston analysointi

Laadullisen tutkimuksen analyysi voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa päätetään, mikä aineistossa kiinnostaa. Toisessa vaiheessa luetaan aineisto läpi, merkitään ja kootaan tutkimuksen kannalta kiinnostavat asiat yhteen erilleen muusta aineistosta. Kolmannessa vaiheessa luokitellaan, teemoitetaan tai tyypitetään aineisto. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. Tarkoituksena on kyetä vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja analysoitavien asioiden on oltava linjassa tutkimuksen tarkoituksen, tutkimusongelman ja tutkimustehtävän kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93 - 95.)

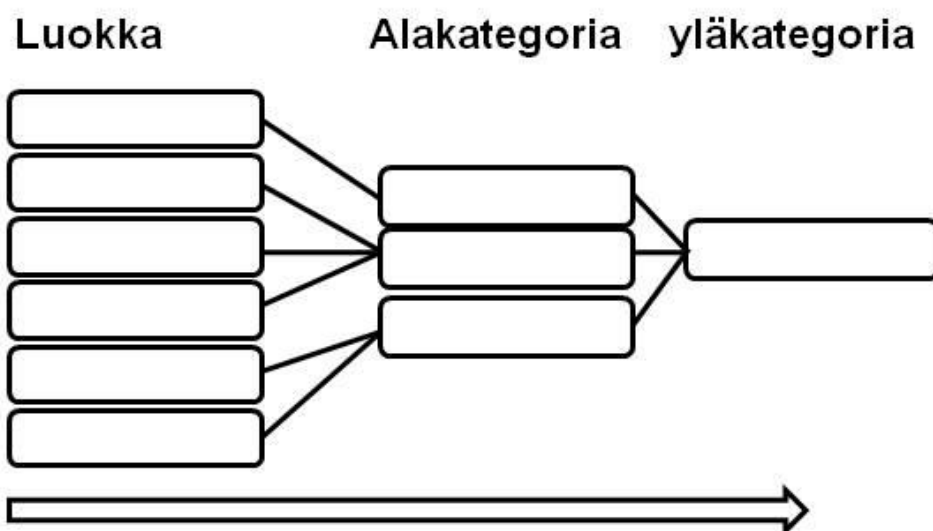
Fenomenografisessa aineiston analyysissä tulkinta kohdistuu ajatukselliseen kokonaisuuteen eikä ulkoisesti tai mekaanisesti määriteltävään yksikköön. Tutkija määrittää tulkintayksiköt lukemalla haastatteluissa mainitut ilmaisut ja tarkkailemalla, miten laajalle ilmaisujen asiayhteydet ulottuvat. Haastatteluista saatua empiiristä tietoa peilataan teoriaan ja ongelmanaseteluun. Tutkija nostaa aineistosta erilaisia merkityksiä. Tutkija voi pelkistää ja yhdistää merkityksiä toisiinsa ja ilmaista johtopäätöksensä teoreettisen käsitteen avulla. Merkitysten yhdistäminen perustuu siihen, että tutkija havaitsee niissä yhteisiä elementtejä. Tulkittu merkitys tai merkitykset muodostavat kategoriat, joiden avulla tutkija selkeyttää tutkimustaan ja auttaa lukijaa mieltämään tuloksensa. Tutkimuksen tasoa kohottaa se, että tutkija pystyy yhdistämään kategoriat vielä ylemmän tason kategorioiksi, jotka selittävät käsityksiä vielä yleisemmällä tasolla. (Ahonen 1994, 143 - 146.)

Tämän tutkimuksen haastatteluaineiston analyysissä tutkijan käyttämää päättelyä kuvaa hyvin abduktiivisen päättelyn käsite. Abduktiivisen päättelyn mukaan aineiston tulkinnassa ja havaintoja tehtäessä on olemassa jokin tietty johtoajatus. Tutkijan ajattelussa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97 - 99.) Tämän tutkimuksen aineiston analysointi on lähellä teoriasidonnaista analyysia, koska tutkimus pohjautuu tutkijan aikaisemmin tekemään tutkimukseen piilo-opetussuunnitelmasta ja piilo-opetussuunnitelman ilmenemistä muissa kouluissa. Edellä mainitut tekijät ohjaavat siten väistämättä tutkijan tekemää aineiston analyysiä. Kuten aikaisemmin on todettu olevan tarkoituksenmukaista fenomenografisesti suuntautuneessa tutkimuksessa. Aikaisemman teorian vaikutus on näkynyt myös vahvasti niissä tutkijan tekemissä haastattelukysymyksissä, joilla aineisto on kerätty.

Teoriasidonnaisessa analyysissä on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä ja teoria toimii apuna analyysin etenemisessä. Tiedon merkitys ei kuitenkaan ole teoriaa testaava vaan paremminkin

uusia ajatuksia luova. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97 - 99.) Aikaisempi teoria ja esiymmärrys ovat ohjanneet tämän tutkimuksen aineiston analyysiä, mutta analyysi ei ole perustunut täysin aikaisempien teorioiden koestamiseen. Empiirinen aineisto on osin muokannut ja synnyttänyt tutkimuksen viitekehystä ja teoriaa.

Haastatteluaineistoa analysoidessa tutkija luki aineiston useita kertoja ilman merkintöjä. Tämän jälkeen tehtiin muistiinpanoja ja merkintöjä esille tulleista asioista. Tutkija pohti esille nostamiensa asioiden kokonaisuuksia ja niiden merkityksiä. Tässä tutkimuksessa haastatteluaineistosta on pyritty löytämään luokkia eli yksittäisiä opittuja asioita, jotka muodostavat alatasen kategoriat. Alatasen kategorioita lähestymällä on muodostettu ylätasen kategoriat, joiden avulla pyritään vastaamaan tutkimusongelmiin. Aineiston analysoinnissa lähestytään yksittäisistä opituista asioista kohti suurempia kokonaisuuksia, jotka lopulta vastaavat siihen, minkälaisia asioita Kadettikoulussa opitaan varsinaisen opetussuunnitelman ulkopuolelta. Nämä varsinaisen opetussuunnitelman ulkopuoliset asiat voidaan käsittää Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman välittämiksi asioiksi.

KUVIO 2. Aineiston analysointi ja kategorioiden muodostaminen (Ahonen 1994, 143 - 146).

2.6 Aikaisemmin tehdyt tutkimukset

Tutkimuksessa on pyritty esittelemään juuri tämän tutkimuksen kannalta oleellisia piilo-opetussuunnitelmasta tehtyjä tutkimuksia. Tarkoituksena on avartaa sotatieteellistä näkemystä ja välttää pelkän sotilaspedagogisen tutkimuskentän tutkimista. Tutkija on perehtynyt myös siviilien tekemiin pro gradu -tutkimukseen, joihin perehtyminen on auttanut lähestymään tut-

kimuksen aihepiiriä ja liittämään sotilaspedagogisen tutkimuksen kasvatustieteisiin ja käyttäytymistieteisiin.

Piilo-opetussuunnitelmaa on aikaisemmin tutkittu muun muassa peruskoulutuksessa, lukio-koulutuksessa ja yliopistossa. Mainittakoon tässä muutamia tutkimuksia, jotka ovat tämän tutkimuksen taustalla ja helpottavat näin ollen lukijaa ymmärtämään Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa sekä tukevat piilo-opetussuunnitelman ymmärtämistä käsitteenä. Ruotsalainen Broady on tutkinut peruskoulun piilo-opetussuunnitelmaa. Broadyn tutkimus on perustunut piilo-opetussuunnitelman johtohahmona pidetyn Philip W. Jacksonin vuonna 1968 julkaistuun ”Life in Classrooms” -teokseen. Suomalaisista tutkijoista Meri on tehnyt merkittävän väitöskirjan siitä, miten piilo-opetussuunnitelma toteutuu. Meri tutki Helsingin Saksalaisen koulun piilo-opetussuunnitelmaa ja selvitti, miten opettajien ja vanhempien toiminta vaikuttaa oppilaan toimintaan, miten oppilaiden taustat vaikuttavat koulumenestykseen, ja minkälaisia seurauksia piilo-opetussuunnitelmalla on. Ahola ja Olin (2000) tutkivat yliopiston piilo-opetussuunnitelmaa. Tutkimus käsittelee yliopistossa menestymistä, piilevien normien ja yliopistopelin sääntöjen omaksumista. (Ahola & Olin, 2000; Broady, 1991; Meri, 1992.)

Aikaisemmin tehtyinä pro gradu -tutkimuksina mainittakoon Sahlstedtin Helsingin yliopiston kasvatustieteelliselle tiedekunnalle tekemä tutkimus ”Helsingin yliopiston luokanopettajakoulutuksen piilo-opetussuunnitelma”. Tutkimus selvitti millainen käsitys opiskelijoilla on piilo-opetussuunnitelmasta, millainen on luokanopettajakoulutuksen piilo-opetussuunnitelma ja miten piilo-opetussuunnitelma toteutuu luokanopettajakoulutuksessa. Tutkimusmenetelmä oli fenomenografinen. Aineisto kerättiin avoimilla kyselylomakkeilla, joilla kysyttiin opiskelijoiden omia kokemuksia. Tutkimuksen tulokset osoittivat muun muassa, että opettajakoulutuksessa yleisesti tiedossa olevat ongelmat olivat osittain samoja kuin opiskelijoiden näkemykset piilo-opetussuunnitelmasta. Tutkimuksessa esiteltiin myös potentiaaliset opettajakoulutusohjelman piilo-opetussuunnitelman tavoitteet. (Sahlstedt, 2002.)

Toinen esiteltävä tutkimus on Vainionpää-Vastamäen Helsingin yliopiston kasvatustieteelliselle tiedekunnalle tekemä pro gradu -työ ”Miten opettaja perustelee toimintaansa? -piilo-opetussuunnitelma ja opettajan toiminta”. Vainionpää-Vastamäen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää opettajien omia perusteita toiminnalleen piilo-opetussuunnitelmaan ja opetussuunnitelmaan liittyvissä tilanteissa. Hän vertaili näiden tilanteiden perusteluja keskenään. Tavoitteena oli selvittää, minkä tasoisia opettajien oman toiminnan perustelut ovat ja eroavatko piilo-opetussuunnitelmatilanteiden perustelut opetussuunnitelmatilanteiden perusteluista.

Vainionpää-Vastamäki keräsi tutkimuksen empiirisen aineiston havainnoimalla oppitunteja ja tekemällä teemahaastatteluja. Tuloksista selvisi, että opettajat perustelivat toimintaansa pääasiassa toimintatasolla. Piilo-opetussuunnitelman vaikutusten vähentämiseksi tulisi piilo-opetussuunnitelman ilmenemismuotoihin kiinnittää entistä enemmän huomiota opettajankoulutuksessa. (Vainionpää-Vastamäki, 1999). Virtanen tutki Tampereen yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan opettajankoulutuslaitokselle tekemässään pro gradu -tutkielmassa oppilaan temperamenttia ja persoonallisuutta suhteessa arviointiin. Tutkimus käsittelee arvioinnissa piilevää piilo-opetussuunnitelmaa. (Virtanen 2005.)

Piilo-opetussuunnitelmaa on sivuttu kasvatustieteellisten tutkimusten ohella myös muissa koulutusta ja koulumaailmaa käsittelevissä tutkimuksissa. Esimerkiksi Markkulan vuonna 2007 Helsingin yliopiston Maantieteen laitokselle tekemä pro gradu -työ (Aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattaminen yläkoulun maantieteen opetuksessa) sivuaa piilo-opetussuunnitelmaa käsitteenä ja osoittaa tarpeen piilo-opetussuunnitelman laajemmalle tutkimiselle. (Markkula, 2007). Myös Vähäkangas (2007) pohtii oppikirjojen ja opettajien toteuttamaa piilo-opetussuunnitelmaa vaikka hänen tutkimuksen varsinaisena kohteena oli etiikan asema liikkeenjohdon opetuksessa ja koulutuksessa Suomessa. (Vähäkangas, 2007).

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa verrataan aikaisemmin tehtyjen piilo-opetussuunnitelmia koskevien tutkimusten tuloksiin. Aikaisemmissa tutkimuksissa saadut tulokset eivät ole suoraan verrattavissa sotilasyhteisöön eivätkä Kadettikouluun, mutta piilo-opetussuunnitelma vaikuttaa Kadettikoulussa, aivan niin kuin sen voidaan olettaa vaikuttavan kaikissa muissakin kouluissa, kuten Snyder on todennut. Aihetta ei ole kuitenkaan aikaisemmin tutkittu upseerien koulutuksessa. (Snyder 1973, xiii.)

3 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Tämä luku yhdessä lukujen 4 (Piilo-opetussuunnitelma) ja 5 (Kadettikoulu ja kadetti) kanssa muodostavat tutkimuksen viitekehyksen. Viitekehyksen tarkoituksena on selvittää lukijalle aihepiiri, jossa toimitaan sekä esitellä keskeisimmät tutkimukseen liittyvät käsitteet. Tutkimuksen viitekehys tulee käsittää teoriana, johon tutkimus nojautuu. Tutkimuksen teoria linkittyy tutkimuksen empiirisiin tuloksiin, joten viitekehyksen ymmärtäminen on oleellista tutkimustuloksia tarkasteltaessa.

3.1 Intentionaalinen

Intentio tarkoittaa tarkoitusta tai pyrkimystä. Jonkin teon tai toiminnan ollessa intentionaalista on kyse tavoitteellisesta ja tarkoitushakuisesta toiminnasta. Intentionaalisessa toiminnassa yksilö ohjaa tietoisesti toimintaansa kohti päämääräänsä. Esimerkiksi opetussuunnitelman voidaan todeta myös olevan intentioiden ilmaisu tai niiden tulos. (Olsson ym. 2004, 60.)

Olssenin mukaan Foucault mainitsee asioita, jotka eivät ole intentionaalisia. Näiden asioiden vastakohdat voidaan nähdä intentionaalisena toimintana. Intentionaaliseksi toiminnaksi voidaan määritellä toiminta, jonka tietty ryhmä tai yksilö tietoisesti tekee ja joka sitä hallitsee. (Olssen ym. 2004, 55, 61.) Intentiota ei tulisi siis tulkita pelkästään yksinkertaisena haluna tai tarkoituksena jollekin toiminnalle. Tulisi ottaa huomioon myös asiaan liittyvä kokonaisuus ja tekijät yhden asian tai ratkaisun taustalla. Intentiot muodostavat kokonaisuuden ja erilaiset kokonaisuudet muodostavat intentiot.

Kadettikoulussa opetusta tapahtuu intentionaalisesti ja myös opettajien ja oppilaiden tiedostamatta. Intentionaalisella opetuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sellaista opetusta, joka on suunniteltu opetettavan ja jolla pyritään aikaansaamaan tietty oppimisvaikutus oppijoissa. Kadettikoulun opettajat opettavat tiedostamattaan kadetille esimerkiksi arvoja, asenteita ja käyttäytymismalleja. Kadettien oppimia asioita on esitelty tarkemmin luvussa 6 (Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma).

3.2 Tiedostamaton

Suomen kielessä tiedostamaton ei ole terminä yksiselitteinen. Määriteltäköön se tässä tutkimuksessa sellaiseksi psyykkiseksi toiminnaksi, joka itse toimijalle on tiedostamatonta, mutta vaikuttaa hänen toimintaansa. Ymmärrettäköön tiedostamaton toiminta intentionaalisen toiminnan vastakohtana. Ihmiset tekevät jokapäiväisessä elämässään tiedostamattomia valintoja. Esimerkiksi opettaja opettaessaan käyttää tiettyä äänenpainoa ja ilmeitä, joita ei ole ennalta mietitty. Hänen valitessaan opetusmenetelmää opetukseensa, hän tiedostamattaan osoittaa oppilaalle valinnallaan tiettyjä asioita opetettavasta asiasta. Opettajan tietoiset valinnat saattavat aikaansaada tiedostamattomia vaikutuksia oppilaissa. Tiedostamattomalla opetuksella käsiteltäköön piilossa olevaa, julkilausumatonta opetusta.

Opettaja saattaa ikään kuin sokeutua opettaessaan. Sitä, mitä näyttää tapahtuvan omien silmien edessä, on vaikea erottaa siitä, mitä todellisuudessa tapahtuu. Opettaja kehittää tiedosta-

mattaaan luokkatilanteiden hallintaa. Kuten sanotaan, hän toimii rutiininomaisesti, koska hän ei muuten työstä selviytyisi. (Broady 1986, 135.) Tiedostamattaan opettaja opettaa metaoppimista eli oppimaan oppimista. Esimerkiksi opettaja saattaa vastata kehuun opiskelijan antamaan vastaukseen ”hyvä”, jonka jälkeen hän itse täydentää tiedon. Tiedostamattaan opettaja kertoo opiskelijalle, ettei vastauksen tarvitse olla täydellinen. (Broady 1991, 143 - 144.) Tämän tutkimuksen tulokset tukevat myös Broadyn mainitsemaa tiedostamatonta opettamista. Kadetit ovat Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta oppineet muun muassa oppimaan oppimista. Kadettien oppimia asioita on esitelty tarkemmin luvussa 6 (Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma).

Opettajalla saattaa olla tiedostamattomia ennako-odotuksia oppilaitaan kohtaan. Näiden ennako-odotusten kautta muodostuva tiedostamaton toiminta vaikuttaa oppilaan kohteluun. Jos opettaja uskoo sisimmässään, että tietyt oppilaat oppivat heikosti, hän kohtelee heitä sellaisella tavalla, joka saattaa estää oppimista. (Uusikylä & Atjonen. 2005, 220.) On osoitettu, että opettajan odotukset vaikuttavat oppilaiden oppimiseen. Opettajat ikään kuin toteuttavat ennalta määrättyä profetiaa. Oppilaan ulkonäkö ja aikaisempi menestys ovat vaikuttaneet opettajan oppilaita kohtaan asettamiin odotuksiin. Jos opettaja uskoo tietyn oppilaan oppivan enemmän kuin muut, tämä oppilas saa osakseen enemmän huomiota ja kiitosta. Hänen vastauksensa luokassa saa enemmän painoarvoa, ja niitä käsitellään enemmän kuin muiden vastauksia. Sosiaalisen taustan vaikutukset ovat myös kiistattomat. Jos aikaisempi sosiaalinen tausta on ollut hyvä, menestyminen koulussa on varmempaa riippumatta sitä onko henkilö älykäs tai ei. Heikomman sosiaalisen taustan omaavilla älykkäillä henkilöillä menestys on tasoaan heikompa. (Uusikylä & Atjonen 2005, 116.)

Tehtyjen haastattelujen perusteella voidaan sanoa Kadettikoulun opettajien suosivan hyvin menestyviä oppijoita. Hyvin menestyvät kadetit saavat enemmän vastuullisia tehtäviä hoidettavakseen ja opettajat luottavat hyvin menestyvien kadettien tapaan hoitaa tärkeitä asioita. Opettaja saattaa antaa tiedostamattaan epämiellyttävät tehtävät sellaisille kadeteille, joista hän ei henkilökohtaisesti pidä.

”Jotkut tehtävät annetaan automaattisesti sellaisille kadeteille, joiden tiedetään varmasti osaavan tehtävän hyvin.” (K5)

”Hyvin koulussa menestyvä välttää helpommin ”paskanakit” ja saa helpommin palvelusvapaata jne.” (K7)

Opetuksen aikana tapahtuvaa opettajan päätöksentekoa tutkineet tutkijat ovat huomanneet asian moninaisuuden. Opettajan käyttäytymisen tiedostamatonta puolta ja ajatustoimintaa mitattaessa ja tutkiessa kohdataan ongelma siitä, etteivät ne ole anturein tai johdoin mitattavissa. (Uusikylä & Atjonen. 2005, 220.) Opettaja käyttää jatkuvasti asemaansa perustuvaa valtaa, kun hän toteuttaa omaa tehtäväänsä.

Puolustusvoimissa tapahtuva koulutus sisältää tiedostamattomia, sosiaalistavia aineksia. Opettajina ja kasvattajina toimivat henkilöt ovat itse omaksuneet puolustusvoimien kentän osaksi omaa habitustaan. Kouluttaja välittää tiedostamattaan koulutustilanteissa oman asemansa välittämää tietoa esimerkiksi sallituista toimintatavoista. Oppijalle välittyy piiloo-petussuunnitelman muodossa johonkin muuhun seikkaan kuin opetettavaan asiaan liittyvää tietoa, esimerkiksi kuriin liittyen. (Salo 2004, 109 - 110.)

3.3 Tieto ja valta

Olssenin mukaan Foucault kertoo, että tiedostamatonta voidaan tutkia selvittämällä vallan muotoja ihmisten elämässä sekä vallan vaikutusta niihin moninaisiin tapoihin, miten me toimimme ja ajattelemme. Ympäröivää valtaa ei pidetä rajoittavana tekijänä, vaan se hyväksytään normaalina ja luonnollisena ihmisten käyttäytymisenä. Ihmisten kieltä voidaan pitää kommunikaatiovälineen ja tiedon lisäksi myös vallan käytön välineenä. Ihminen haluaa tulla ymmärretyksi, kunnioitetuksi ja huomioiduksi. (Olssen ym. 2004, 39, 66.) Kadettikoulussa kadetit toimivat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja sosiaalisten suhteiden ympäröimänä. Tällöin erilaiset tiedon ja vallan rakenteet korostuvat myös arkipäivän toiminnoissa.

Yhteiskunta on eriarvoisten ja erilaisten ihmisten, ja ryhmien muodostuma. Yhteiskunnassa vallitsee valtarakenteita, jotka asettavat yksilöt ja ryhmät keskenään erilaisiin sosiaalisiin suhteisiin ja asemiin. Valta on suhde, eikä ominaisuus. Valtaa on kaikilla edellä mainittuun suhteeseen osallistujilla. Vallan käytön mahdollisuudet riippuvat tilanteista, joissa sitä käytetään sekä käytettävissä olevista vallan välineistä. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 34.)

Ihmiset sopeutuvat, mukautuvat ja alistuvat erilaisiin vallan ilmentymiin. Koska toimitaan erilaisissa yhteisöissä, ja ollaan jatkuvasti sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden kanssa, joudutaan tinkimään ehdottomasta itsemääräämisen oikeudesta. Mukaudutaan vallitsevaan ”valtakoneistoon.” (Turunen 1999, 218.) Yhteiskunnassamme tiedolla on markkina-arvoa, näin ollen se on vallankäytön lähtökohta. Se, jolla on tietoa, voi hankkia itselleen monenlaisia etui-

keuksia. (Säljö 2000, 102.) Suuremman tietopääoman haltijalla voidaankin koulumaailmassa olettaa olevan enemmän valtaa. Kadettikoulussa toki vallan käyttö perustuu myös tiukkaan hierarkiaan ja arvomerkkeihin.

Olssenin mukaan Foucaultin määrittelemät tieto ja valta ovat suhteessa toisiinsa ja tiedon tuottamiseen liittyy aina sosiologinen yhteys (Olssen ym. 2004, 21). Hänen mukaansa valta on aina ja kaikkialla. Vallalla hän ei tarkoita pelkästään kieltoja tai kielteisiä asioita, vaan hän näkee sen sisältävän myös mielihyvää. Valta tuottaa asioita ja muodostaa tietoa. Se on hienovaraista ja äänetöntä eikä se ole pelkästään suhde vallan käyttäjän ja kohteen välillä vaan vallan suhteet kulkevat esimerkiksi koulumaailmassa ristikkäin, limittäin ja päällekkäin. Valtaa käytetään ikään kuin sitä ei olisikaan. (Aittola 1999, 71; Puolimatka 1997, 260.) Kadettien keskinäisissä suhteissa voidaan olettaa piilevän myös vastaavanlaisia vallan rakenteita. Niiden voidaan olettaa syntyvän sosiaalisten suhteiden myötä.

Jokainen yksilö nähdään tapauksena, jota mitataan ja vertaillaan muihin. Jokainen on tietämättäänkin valvonnan ja arvioinnin kohteena. Mittaava koe tai tentti yhdistää Foucaultilaisen näkemyksen mukaan vallan ja tiedon yhteen. Koe tekee yksilöistä mitattavia tapauksia. Tiedon ja vallan käsitteellinen verkko punoutuu jokaisen yksilön eli subjektin ylle. Valta ei ole näkyvää vaan näkymätöntä ja tiheää mikrovaltaa. (Aittola 1999, 73; Olssen ym. 2004, 48.)

Yleisin vallankäytön muoto näyttäisi olevan toisen ihmisen kieltäminen. Vallan käyttäjä ei tunnusta toista ihmistä inhimillisenä ja täydellisenä olentona. Vallan välineenä voi toimia esimerkiksi uhka, häpeä, syyllisyys ja riittämättömyys, jotka mitätöivät yksilön. (Olkinuora, Jakku - Sihvonen & Mattila 2002, 21 - 22.)

Kadettien voidaan olettaa käyttävän myös tällaista valtaa. Haastatteluissa kävi ilmi, että kadetit pitivät keskuudessaan tiettyjä henkilöitä heikompana kuin toisia. Tämän voidaan olettaa vaikuttavan heidän käyttäytymiseensä heikompia kadetteja kohtaan. Tämä korostuu kadettien eri kurssien välisessä kanssakäymisessä. Vanhempien kurssien kadettien mainittiin toisinaan käyttäytyvän nuivasti, ylimielisesti ja nöyryyttävästi nuorempia kadetteja kohtaa.

”En halua oppia yli menevää arvomerkkeihin perustuvaa nöyristelyä, enkä nuorempien kadettien tarkoituksenmukaista vähättelyä, tai sitä että nuorempia pidetään tyhmempinä ainoastaan sen perusteella, että he ovat tulleet kouluun vuotta tai paria myöhemmin.” (K5)

Kouluyhteisössä ja varsinkin sotilasyhteisössä ihminen voidaan nähdä vallan kohteena. Oppitunneilla tulee toimia tietyllä tavalla esimerkiksi istuma-asennon ja viittaustyylin suhteen. Tällaiset oletukset asettavat henkilölle vaatimuksen oman kehon hallinnasta. Sotilasyhteisössä vallankäyttö asettaa vaatimuksen ryhdin suhteen ja varsinkin tietyt tilanteet, tilaisuudet ja harjoitukset asettavat tiukat vaatimukset oman vartalon hallinnalle. (Foucault 1975, 185 - 187.)

Vallan käyttö on sotilasyhteisössä ja siten myös Kadettikoulussa näkyvää. Foucaultin (1975) esille tuoman tiedostamattoman vallan läsnäolo on kiistaton myös Kadettikoulussa. Kadetit ovat jatkuvan tarkkailun alaisena. Esimiehet ja opettajat tarkkailevat kadetteja. Vanhemmat kadetit ovat jokapäiväisessä elämässä läsnä tarkkailemassa ja tämä koskee jopa vapaa-aikaa. Lisäksi saman kurssin kadetit tarkkailevat toisiaan. Aikaisemmin tutkimuksessa tuotiin esiin, että tiedostettu ja läsnä oleva tarkkailu asettaa ihmisen ikään kuin tarkkailemaan itse itseään. Tämä kasvattaa kadettia kohti upseeriutta ja upseerilta vaadittavia ominaisuuksia. Upseerilta vaadittavia ominaisuuksia on esitelty luvuissa 5 ja 6.

3.4 **Habitus**

Arkikielessä puhuttaessa habituksella tarkoitetaan henkilön ulkomuotoa, sitä miltä henkilö näyttää. Tähän vaikuttavat ulkonäön lisäksi eleet ja tapa toimia erilaisissa tilanteissa. Arkikielessä määritelmä tuskin on kovinkaan väärä, se on se osa, joka näkyy konkreettisesti muille ihmisille. Kadetin habitus vaikuttaa opettajilta saatuun kohteluun ja hänen opiskeluihinsa Kadettikoulussa. Kadetin habitukseen liittyviä asioita on esitelty tarkemmin tutkimuksen tuloksissa kohdassa 6.2.3 (Miten virallinen pitää olla).

Habitus kuvaa tietyn yhteiskuntaryhmän eri elämäntapojen sisäistä eheyttä. Se integroi ryhmän jäsenten eri elämän piirit. Habitus on merkityksenantojärjestelmä yhteiskunnallisen rakenteen ja subjektin välillä. Yksilölle syntyy tietynlainen habitus jo lapsena. Habituksen syntyyn vaikuttaa vallitseva yhteiskuntaluokka ja erilaiset elämän olosuhteet. Se voidaan nähdä suhteellisen pysyvänä suhtautumistapojen ja valmiuksien järjestelmänä. Tämä järjestelmä liittyy yhteen yksilön aiemmat kokemukset ja toimii kehyksenä toiminnalle sekä tavoille arvottaa ja käsittää asioita. Habituksen voidaan nähdä ilmenevän erilaisina toimintatapoina esimerkiksi pukeutumisessa, ruokailussa, tyyliä, maussa, tottumuksissa, harrastuksissa sekä ylipäättään koko käyttäytymisessä aina kehon liikkeisiin ja puhetapaan. (Rinne ym. 1984, 40 - 44.)

Habitus on ulkoisten yhteiskunnallisten rakenteiden ja sisäistettyjen rakenteiden suhde, jonka yksilö omaksuu osaksi itseään ja toimintatapaansa. Habituksen voidaan katsoa tarkoittavan sitä, minkälaiseksi sosiaalinen asema ja kulttuuri rakentuvat yksilön toiminnoissa. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 34 - 35).

Bourdieuun mukaan habitus pitää sisällään oppimisen kautta omaksuttuja suhtautumistapoja ja asenteita. Aivan kuten myös Rinne ym. toteavat, myös Bourdieuun mielestä habituksen asenteet ja suhtautumistavat ovat käyttäytymistäipumuksia. Habitus ei ole muuttumaton vaan toimijan habitus muuttuu ympäristön mukaan. Aikaisemmin koettu on habitukselle ensisijaisen merkityksellinen. Uuden ympäristön tuoma habituksen muutos rakentuu ja linkittyy aikaisemmin omaksutun habituksen kanssa. Äkillinen ympäristön muutos voi aiheuttaa ristiriitaa aikaisemmin omaksutun habituksen ja vaaditun habituksen kanssa. Toimijat eivät kykene sopeutumaan tarvittavan nopeasti muuttuviin vaatimuksiin. (Bourdieu & Wacquant 163 – 170.) Tämän kaltainen ympäristön muutoksen ristiriitaisuus voidaan olettaa syntyvän kadetin tullessa Kadettikouluun opiskelemaan. Toki taustalla vaikuttaa aikaisemmin suoritettu varusmiespalvelus ja mahdollinen työkokemus Puolustusvoimissa.

Jokaisella sosiaalisen toiminnan alueella tai yhteisöllä on oma arvostettuna pidetty pääoma, habitus ja säännöt. Näiden perusteella käydään kamppailua pääomien arvosta ja habituksen sisällön ilmaisusta. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 35.)

Varusmiehen habitusta pyritään kehittämään sotilaskasvatuksella. Tavoitteena on habitus, joka kantaisi alokkaan motivoituneena läpi varusmiespalveluksen. Habituksen kehittämisessä tärkeäksi muodostuu sisältäpäin tuleva halu oppia ja sitoutuminen ulkoapäin tuleviin tavoitteisiin. Sotilaskasvatuksen tavoitteena on henkilön suhtautumis- ja toimintatapojen muutos. Habituksen syvärakenteiden muutos on hidas ja osaksi mahdoton prosessi. Mielipiteisiin ja asenteisiin on mahdollista vaikuttaa lyhyessäkin ajassa. Samankaltaista habitukseen vaikuttamista tapahtuu myös Kadettikoulussa. (Salo 2004, 106 - 108.)

Kadettikoulu voidaan nähdä instituutiona, joka vaatii tietynlaista habitusta kadetilta. Näin ollen Kadettikoulussa nousevat esiin yksilöiden erilaiset habitukset muodostaen tietynlaisen ristiriidan toivottavan ja olemassa olevan habituksen välille.

3.5 Opetusmenetelmä

Opetusmenetelmällä tarkoitetaan opettajan valitsemaa opetuksen toteuttamistapaa. Opetusmenetelmä tulisi valita opetuksen tavoitteiden mukaan. Valintaan vaikuttaa myös opettajan kokemus ja opetustyyli. Opetusmenetelmän avulla pyritään aikaansaamaan oppimista. Hede-mällinen oppimisympäristö aikaansaadaan yhdistelemällä eri opetusmenetelmiä. Tarkoituksena on aktivoida, motivoida ja herättää oppilaita. Opetusmenetelmällä tarkoitetaan niitä kouluttajan käyttämiä opetustyyliä ja tapoja, jotka hän on valinnut oppimisen edistämiseksi sekä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Opetusmenetelmiä, esimerkiksi luokkaopetuksessa, ovat esittävä ja kyselevä opetus. Erilaisia opetusmenetelmiä ovat myös ryhmätyöskentely-, itseopiskelu- ja erilaiset eläytymismenetelmät. (KOULOPAS 2007.)

Opetusmenetelmän valintaan vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi

- koulutettavien valmiudet, tottumukset, sekä aikaisemmat tiedot ja taidot,
- oppimistavoitteet ja koulutuksen päämäärä,
- opetus- ja koulutusvälineet,
- kouluttajan kokemustausta ja apukouluttajien määrä,
- opetusryhmän koko ja koulutus olosuhteet ja
- aika ja tilaresurssit. (KOULOPAS 2007.)

Opetusmenetelmän valinta ei ole kouluttajalle helppo tehtävä. Konkreettisten asioiden lisäksi hänen tulee olla selvillä seuraavista opetusmenetelmän valintaan vaikuttavista asioista kuten:

- Minkälaiset opetusmenetelmät soveltuvat juuri tähän kyseiseen opetustapahtumaan?
  - Mikä tai mitkä opetusmenetelmät tukevat parhaiten oppimistavoitteen saavuttamista?
  - Mitkä opetusmenetelmät tukevat parhaiten koulutustapahtuman sisällön opettamista?
  - Miten voin kyseenalaistaa nykyisin käytettyjä opetusmenetelmiä?
- (Toiskallio ym. 2002, 45 - 70.)

Lähtökohtana on tieto siitä, miten ihmiset oppivat. Tämän lisäksi on syytä pohtia tapoja kuten, yksilö vastaan ryhmä, teknologia-avusteinen, luentoihin perustuva, taitoihin perustuva ja ihmettelyyn perustuva. Näiden valintojen takaa paljastuu monia erilaisia opetusmenetelmien

käyttö- ja yhdistelymahdollisuuksia. Monien variaatioiden ja yhdistelmävaihtoehtojen vuoksi ei tässä tutkimuksessa niitä kaikkia esitellä. (Rauste-von Wright ym. 2003, 204 - 205.)

Kohdassa 3.3 (Tieto ja valta) esiteltyjen Foucaultin teorioiden tukemana opetusmenetelmän voidaan todeta olevan opettajan vallankäytön väline. Opettaja valitsee käyttämänsä opetusmenetelmän. Valinnan tehdessään opettaja käyttää valtaansa suhteessa oppijoihin. Opettaja toimii vallan käyttäjänä ja tekee valinnan, jolloin oppijalla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin sopeutua vallankäyttäjän tekemään valintaan. Voidaan myös olettaa, että osa opettajan tekemistä opetusmenetelmällisistä ratkaisuista tapahtuu hänen tiedostamattaan. Hän opettaa itse oppimallaan tavalla miettimättä jokaista ratkaisuaan. Voidaankin siis olettaa, että opettaja käyttää tiedostaen ja myös tiedostamattaan valtaansa opetusmenetelmiä valitessaan. Kadetit ovat maininneet oppineensa piilo-opetussuunnitelman kautta erilaisia opetusmenetelmiä ja niiden käyttöä. Intentio ja tiedostamaton ovat esitelty tarkemmin kohdissa 3.1 (Intentionaalinen) ja 3.2 (Tiedostamaton).

3.6 Opetussuunnitelma

Opetussuunnitelma voi olla esimerkiksi valtakunnallinen, oppilaitoskohtainen, kurssikohtainen tai henkilökohtainen. Opetussuunnitelmaa voidaan luonnehtia koulun tärkeimmäksi asiakirjaksi. Se antaa perustan kaikelle koulussa tapahtuvalle opetukselle ja kehitystyölle. Opetussuunnitelmasta ilmenee, mitä ja miten koulussa opetetaan sekä opiskellaan, paljonko kutakin oppiainetta tulee opettaa ja miten oppiaineen opinnot tulee arvioida. Lisäksi siinä määritellään ne arvot, periaatteet, tavoitteet ja sisällöt, joiden perusteella opetusta annetaan. Opetussuunnitelma ohjaa ja kehittää käytännön opetustoimintaa. Kirjoitettu opetussuunnitelma antaa perusteet opetukselle ja yhtenäistää opetuksen sekä arvioinnin. Opetussuunnitelmassa on myös ohjeet siitä, miten kyseistä oppiainetta on tarkoitus opettaa. (Kari 1994, 82 - 94.)

Opetussuunnitelmaan vaikuttaa oleellisesti sen hetkinen oppimiskäsitys, tulevaisuuden oppimisen tarpeet ja käsitys tiedosta sekä sen hallittavuudesta. Lisäksi näiden tekijöiden taustalla vaikuttaa arvotausta. (Pässilä, Niinikuru, Rokka, Ojanen, Lousa, Mäkitalo & Juoperi. 1993, 34.)

Opetussuunnitelma sisältää koulutuksen arvopohjan ja tiedot sekä tavoitteet, joiden oppimista pyritään mahdollistamaan. Opetussuunnitelman tavoitteena on yksilön maailmankuvan jäsentäminen ja rikastuttaminen. Organisaation tasolla opetussuunnitelmaa voidaan pitää yhteisön

jaettuna ja merkityksellisenä kertomuksena siitä, mitkä ovat yhteisön tavoitteet ja miten niihin pyritään. (Rauste-von Wright ym. 2003, 202.) Opetussuunnitelma voi kattaa koko opiskeluajan, vuoden, pelkän jakson tai vaikka vain yhden oppitunnin. Tehokkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden kannalta oleellista on löytää sopiva suunnittelun laajuus, taso ja muoto. Se voi myös sisältää vain yleisluontoisen maininnan siitä, mitä tulee opettaa, jolloin opettajalle jää paljon valtaa muokata oma opetuksensa mieleisekseen. Opetussuunnitelma voi myös olla yksityiskohtainen, jolloin sisällön suhteen opettajan tekemille valinnoille jää vain vähän tilaa. Ääritapauksessa voidaan kuvitella, ettei varsinaista etukäteen suunniteltua opetussuunnitelmaa olisi ollenkaan, jolloin käytettävä opetussuunnitelma muotoutuisi opettajan ja oppijan vuorovaikutuksen tuloksena. (Kallioinen, Mäkinen & Toiskallio 1999, 37 - 40.)

Opetussuunnitelma koostuu opetussuunnitelman kirjoittajan tarkoitusperistä kirjoitetun tekstin taustalla. Opetussuunnitelmaa käsiteltäessä havaitaan erottelu opetussuunnitelman kehittäjän, luojan ja vastaanottajan välillä. Kirjoitettu suunnitelma toimii välittäjänä näiden tekijöiden välissä. Opetussuunnitelma on tietyn tiedon, idean tai intention ilmaisutapa. Tärkeäksi muodostuu näiden tekijöiden oikea tulkitseminen. Minkälainen käsitys tulkitsijalla on tästä tiedosta? (Olssen ym. 2004, 60 - 61.) Opetussuunnitelmaa luotaessa tärkeiksi kysymyksiksi muodostuvat:

- Miksi jotkut tekijät ovat opetussuunnitelmassa ja miksi toiset eivät?
- Miksi jotkut vaikuttajat ovat luomassa opetussuunnitelmaa ja miksi toiset eivät?
- Minkälaiset olosuhteet säätelevät vaikuttajien vuorovaikutuksellisia malleja?

(Olssen ym. 2004, 57.)

Toteutunut opetussuunnitelma ei ole identtinen varsinaiseen opetussuunnitelman kanssa. Opettajien valinnat ja yksilöllisten opettamistyylien erot vaikuttavat siihen, mitä he todellisuudessa opettavat. Toteutunut opetussuunnitelma mitataan opetussuunnitelmassa määritettyjen kriteerien kautta. Täyttyivätkö oppimiselle suunnitellut vaatimukset? Saavutettiinko opetustarkoitukset? (Kari 1994, 82 - 94.)

Opetussuunnitelman toteuttajana pidetään yksittäistä opettajaa. Opettajan toiminnan tarkoituksena on opettaa opetussuunnitelmassa mainittuja asioita. Opetussuunnitelma sisältää kirjallisessa muodossa selitykset kaikista tärkeistä toimenpiteistä ja järjestelyistä, joiden avulla opettaja pyrkii koulukasvatukselle asetettuihin päämääriin. (Meri 1995, 32.) Piilo-opetussuunnitelmaa ei tule pitää opetussuunnitelman kaltaisena.

Meri korostaa, että mitä enemmän tavoitteita opetussuunnitelmassa ilmoitetaan, sitä vähemmän piilo-opetussuunnitelmalle jää tilaa. (Meri 1995, 45.) Piilo-opetussuunnitelma korostuu, mikäli opetussuunnitelma on niin sanottu lehrplan-tyyppinen, jossa pääpaino on opetettavien asioiden luetteloinnissa. Piilo-opetussuunnitelma koulukokemusten muodostajana ei tule yhtä voimakkaasti esiin, jos opetussuunnitelmassa korostuu opetuksen tavoitteiden määrittäminen ja oppilaan kokonaisvaltainen persoonallisuuden kehittäminen. Opetussuunnitelma on tällöin curriculum -tyyppinen. (Meri 1995, 39.)

4 PIILO-OPETUSSUUNNITELMA

On hyvä pitää mielessä, että ihminen ei opi pelkästään sitä, mitä hänelle opetetaan. Oppiminen ja kasvaminen eivät tapahdu erillään elämän kokonaisuudesta tai yksilön omasta todellisuudesta. Oppiminen ja kasvaminen tapahtuvat kaiken aikaisemmin kokemamme ja oppimamme päälle kerroksittain ja lomittain. Näin ollen kaikki aikaisemmin eletty elämä vaikuttaa siihen, miten ihminen kohtaa oppimistilanteet. (Uusikylä 2005, 19 - 22.) Näitä seikkoja tai niiden vaikutuksia ei tässä tutkimuksessa käsitellä.

Ihanteena voidaan pitää sellaista mallia, jossa opetus välittyy sellaisena kuin se on etukäteen suunniteltu. Tällainen opetuksen ja suunnittelun välinen yhteys on kuitenkin vaikeasti saavutettava tai jopa utopistinen ihanne. Kirjoitetut ja suunnitellut opetussuunnitelmat sisältävät painettua opetussuunnitelmarunoutta. Se, mitä koulussa todella opitaan ja opetetaan, eli niin sanottu koulun arkitodellisuus, on erilainen kuin suunniteltu opetus. (Meri 1995, 34.)

Piilo-opetussuunnitelma on käsitteenä monimerkityksinen. Yksikertaisesti sanottuna se tarkoittaa niitä tekijöitä, jotka muotoilevat oppilaiden elämää koulussa. Kouluissa piilo-opetussuunnitelma hallitsee oppijoiden kasvatusta. Oppijat oppivat paljon muutakin kuin mitä varsinaiseen opetussuunnitelmaan on kirjoitettu. Jokaisen opettajan ja kouluttajan tulisi tiedostaa piilo-opetussuunnitelman olemassaolo ja sen merkitys opetuksessa. Se määrittää todellisuudessa ne asiat, mitä oikeasti opitaan varsinaisen opetussuunnitelman ohella tai siitä huolimatta.

Piilo-opetussuunnitelma on käsitteenä tunnettu tieteellisessä merkityksessään 1960-luvulta lähtien (Ahola & Olin 2000, 3). Broadyn mukaan piilo-opetussuunnitelma-käsitteen keksivät amerikkalaiset 1960-luvulla ja 1970-luvulla käsitettä alettiin käyttää Euroopassa. Nykyään

piilo-opetussuunnitelma on osa kasvatustieteellistä opetussuunnitelmakäsitteistöä ja sen olisi tarkoitus tukea varsinaista opetussuunnitelmaa. (Broady 1991.) Piilo-opetussuunnitelma käsitteenä on syntynyt sosiologisesta pyrkimyksestä paljastaa piiloinen todellisuus näennäisen ja itsestään selvänä pidetyn koulutodellisuuden taustalla. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 229).

Piilo-opetussuunnitelmaksi voidaan kutsua kaikkea varsinaisen opetussuunnitelman ulkopuolella tapahtuvaa oppimista. Sillä on kasvattava ja sosiaalistava vaikutus. Piilo-opetussuunnitelma käsitteenä kuvaa sitä luokkahuoneen todellisuutta, joka ei tule esiin kirjoitettuja opetussuunnitelmia tarkasteltaessa. Käsitteenä se on laaja-alainen ja sitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Oppilaan kasvattamisen näkökulmasta käsitettä voidaan pitää äärimmäisen tärkeänä. Piilo-opetussuunnitelman merkitys on laajalti tiedostettu ja varsinkin peruskoulutuksessa sen merkitystä lasten kasvattajana pidetään jopa tärkeämpänä kuin varsinaista opetussuunnitelmaa. Kasvatus ei ole sellaista, jonka voi vain lisätä opetukseen. Se välittyy automaattisesti opetuksen mukana piilo-opetussuunnitelman muodossa. (Broady 1991.)

Koulun arkisissa käytännöissä oppilas tulee ”metaoppineeksi” sekä koulun toiminnan lainallisuudet että oman kehityksensä mahdollisuudet ja rajat. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 226.) Tällaisten asioiden oppimista ei ole kirjoitettu opetussuunnitelmiin, eikä niitä tarkoituksella opeteta oppilaille, joten tällainen metaoppiminen voidaan käsittää piilo-opetussuunnitelman ytimeksi.

Piilo-opetussuunnitelman on nähty koostuvan pääosin opettajan toiminnasta ja oppilaiden välisistä vuorovaikutussuhteista. Broady mainitsee, ettei piilo-opetussuunnitelma tarkoita pelkästään luokkahuoneen sisäisiä toimintoja, vaan se vaikuttaa kaikessa koulun toiminnassa. (Broady 1991.)

Philip Jacksonia ja hänen teostaan ”Life in classrooms” voidaan pitää piilo-opetussuunnitelmaa käsittelevänä klassikkoteoksena. Hän lähestyy piilo-opetussuunnitelmaa kolmen eri kokonaisuuden kautta:

- Piilo-opetussuunnitelma sisältää institutionaaliset ilmiöt, kuten oppilaitosten eri muodot ja ulkoiset järjestelykysymykset.
- Oppimistapahtuman vuorovaikutussuhteet. Opettajan ja oppilaan väliset vuorovaikutussuhteet sekä oppilaiden keskinäiset suhteet.

- Oppilaiden käyttäytymiseen liittyvät ilmiöt, kuten itsekurin ja kärsivällisyyden oppiminen. (Jackson 1968, 10 - 34.)

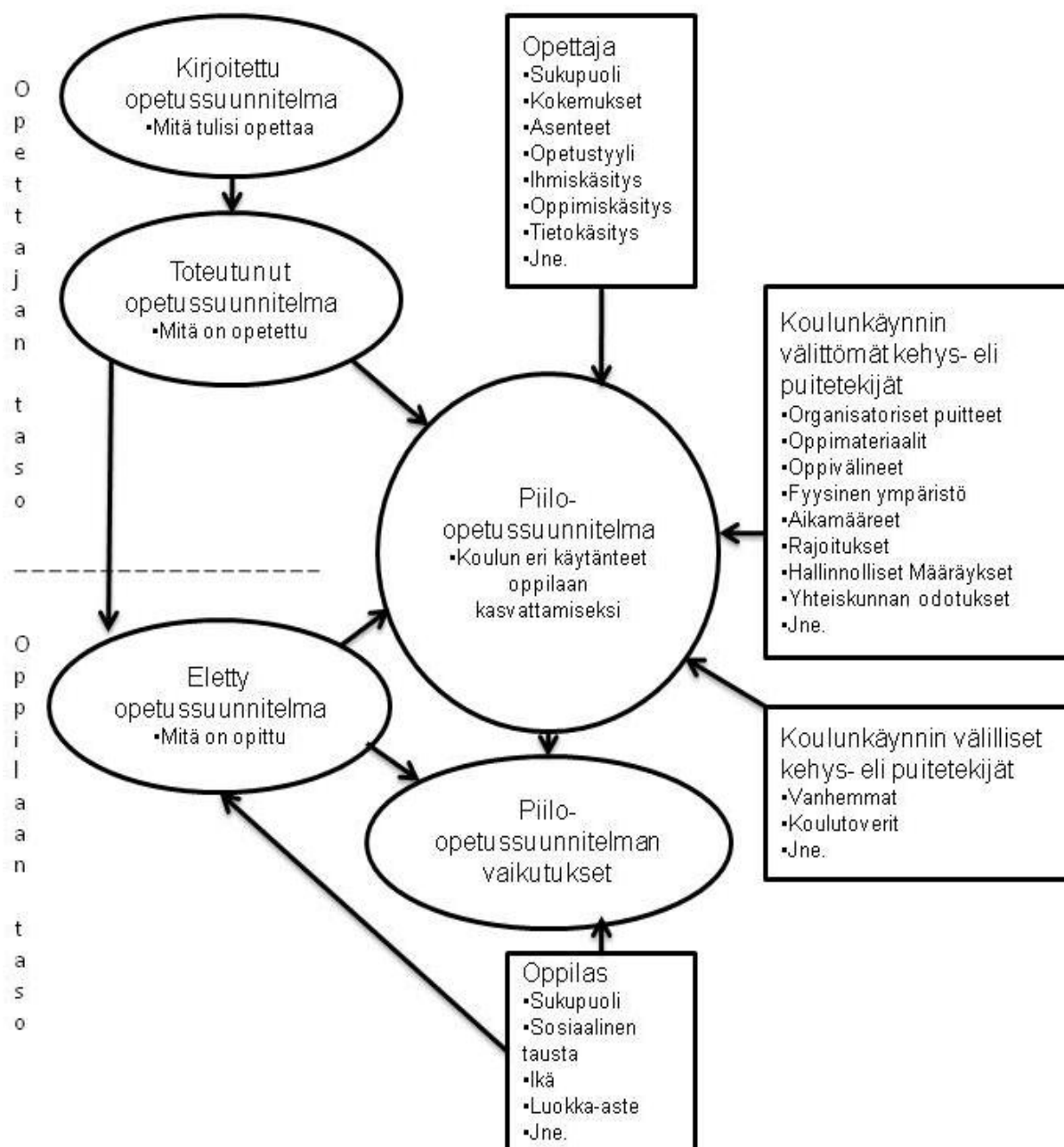
Jacksonia, Broadya ja Merta mukaillen piilo-opetussuunnitelman voidaan katsoa sisältävän ne tekijät, jotka jäävät jäljelle poistettaessa opetussuunnitelmalliset tekijät varsinaisesta tapahtuneesta opetuksesta.

Piilo-opetussuunnitelman ymmärtämiseksi on välttämätöntä perehtyä tarkemmin aiheesta aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin, niistä saatuihin tuloksiin ja sitä koskeviin teorioihin. Seuraavassa kuviossa (KUVIO 3) on esitelty Meren näkemys piilo-opetussuunnitelmasta opetussuunnitelmakäsitteenä, mitä voidaan pitää tärkeänä teoriapohjana ja viitekehyksenä. Kuvion tarkempi analysointi osoittaa selkeästi sen, miten piilo-opetussuunnitelma käsitteenä on tutkijan mielestä syytä ymmärtää.

Merta mukaillen piilo-opetussuunnitelma ja sen vaikutukset koostuvat monista eri tekijöistä. Ensimmäisenä niistä esitellään opetussuunnitelma. Opetussuunnitelma voidaan jakaa kolmeen osaan:

- Kirjoitettu opetussuunnitelma: Ennalta tuotettu suunnitelma opetuksen toteuttamiseksi. Kertoo mitä ja miten tulee opettaa.
- Opetettu opetussuunnitelma: Opettajan opetustoiminnan kautta oppilaille välittynyt opetussuunnitelma. Mitä todellisuudessa on opetettu.
- Toteutunut opetussuunnitelma: Niin kutsutun uuden kasvatussosiologian mukaan luokassa toteutuva opetussuunnitelma eroaa merkittävästi virallisesta kirjoitetusta opetussuunnitelmasta. Toteutunut opetussuunnitelma tarkoittaa sitä, mitä todellisuudessa on opittu. (Meri 1992, 71; Antikainen & Nuutinen 1986, 68; KUVIO 3.)

Meri sijoittaa kaksi ensimmäistä osaa niin sanotulle opettajan tasolle. Ne siis ovat opettajan välittömästi hallitsevia tasoja. Viimeinen taso, eli eletty opetussuunnitelma, sijoittuu oppilaan tasolle. Opittuihin asioihin vaikuttavat merkittävästi monet muutkin esitellyt seikat kuin opetussuunnitelman kaksi ensimmäistä tasoa. (Meri 1992; KUVIO 3.)

KUVIO 3. Piilo-opetussuunnitelma opetussuunnitelmakäsitteenä (Meri 1992, 71).

4.1 Opettajan muodostama piilo-opetussuunnitelma

Koulun piilo-opetussuunnitelman tärkeänä vaikuttimena on opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus. Jokaisella koululla on omat toimintamallinsa. Myös jokaisella opettajalla on yksilöllinen temperamentti, persoonallisuus ja omat arvonsa. Jokainen opettaja joutuu muokkaamaan opetustaan oppilaiden tarpeiden mukaan. Myös oppilaat muuttavat käytöstään vastaamaan opettajan odotuksia. (Lavoie, <http://www.schwablearning.org/articles.aspx?r=996>.)

On merkityksellistä tarkastella opettajan vaikutusta ja työtä kahdelta eri kannalta. Pedagogiset ja opetusopilliset ideat sekä komiteamietinnöissä ja opetussuunnitelmissa esille tulleet ideat ohjaavat ja kertovat siitä, miten opettajan tulisi toimia ja mitä hänen tulisi toiminnallaan saada aikaan. Toisaalta opettajan työhön vaikuttavat merkittävästi kehystekijät, traditiot sekä toimintaan liittyvät rajaukset ja olosuhteet. Opettaja on jatkuvasti kamppailussa näiden tasojen kanssa. Hän kamppailee korkeakulttuurisesti määriteltyjen ”hyvien” tavoitteiden ja koulun käytäntöjen vaatimusten sekä pakollisten toimenpiteiden välillä. (Rinne 1986, 23.)

Yleinen käsitys on se, että oppilaat oppivat sen, mitä heille opetetaan. Todellisuudessa opettajan tiedostamattomat valinnat ja teot ohjaavat oppilaiden kasvamista ja oppimista jopa enemmän kuin suunniteltu ja intentionaalinen, eli tarkoituksenmukainen opetustoiminta. Pitää myös ottaa huomioon, että jokainen opettaja toimii omana yksilönään virallisesta opetussuunnitelmasta ja muista ohjeista huolimatta. Opettajan tai kouluttajan elämänhistoria, ura ja aikaisemmat elämäkokemukset muotoilevat hänen käsityksiään oppilaista ja opetuksesta. Opettajan kokemukset omalta koulu- ja opiskeluajalta vaikuttavat hänen opetustapaansa. Elämän intressit ja arvot näkyvät opettajan työssä. Ne heijastuvat opetuksessa oppilaille opettajan tiedostamatta, välittäen siten piilo-opetussuunnitelmaa. Luokan tapahtumat ovat riippuvaisia siitä, mitä opettaja tekee, ja millaiseksi hän kokee oman roolinsa luokkatilanteessa. Opettajan tekemät kurinpidolliset ratkaisut ja vallankäyttöjärjestelmä vaikuttavat piilo-opetussuunnitelmaan. Piilo-opetussuunnitelma vaikuttaa jokapäiväisessä koulun toiminnassa ja opetuksen ytimessä. Arjen käytännön toiminta sekä oppijoiden keskinäiset vuorovaikutussuhteet välittävät piilo-opetussuunnitelmaa. (Törmä 2003, 112.)

Vakiintuneet asenteet, normit ja toimintatavat sisältävät piilossa olevia merkityksiä, jotka muodostavat niin sanotun piilo-opetussuunnitelman (Törmä 2003, 109). Opettaja ei voi opettaa oppilaitaan siten, että oppilaille ei tapahdu ”mitään muuta”. Edellä mainittu ”jotain muuta” tarkoittaa piilo-opetussuunnitelmaa (Broady 1991, 98.) Esimerkiksi peruskoulussa matematiikan opettaja opettaa matemaattiselta tasoltaan heikommalle oppilaalle laskutaidon lisäksi, että hänen kaltaisensa ihminen ei käsitä matematiikkaa. Opettaja usein luulee opettavansa vain tiettyä oppiainetta vaikka todellisuudessa hän opettaa tiedostamattaan paljon muutakin.

Kari (1994, 164) toteaa opettajan tiedostamattoman käyttäytymisen heijastuvan voimakkaasti luokan henkiseen ilmastoon. Piilo-opetussuunnitelma on opettajalle itselleen julkilausumaton ta opetustoiminnan aluetta. (Meri 1992, 214 - 215). Opettajat eivät kuitenkaan seuraa ja toteu-

ta piilo-opetussuunnitelmaa säännöllisesti, koska piilo-opetussuunnitelmassa ei ilmaista mitään oppimistavoitteita. (Meri 1995, 34).

Meren mukaan koulu kasvattaa laitoksena. Sen mukaan yksittäisen opettajan osuus kasvattajana ei korostu. Tärkeämmäksi koetaan koulun hierarkkisten rakenteiden osuus. Tällä tarkoitetaan viranomaisia, rehtoria, opettajakuntaa, oppilaskuntaa, oppilaita, vanhempainneuvostoa ja vanhempia. Laajemmin käsitettynä sillä tarkoitetaan koko koulua ympäröivää yhteiskuntaa. Piilo-opetussuunnitelmaa määriteltäessä joudutaan harhateille, jos sitä käsitellään ainoastaan oppilaan ja opettajan toimintana. (Meri 1995, 40.)

4.1.1 Arvioinnin muodostama piilo-opetussuunnitelma

Virallisena pyrkimyksenä on arvioida oppilaan tekemiä suoritteita, mutta siitä huolimatta usein myös oppilaan persoona tulee arvioiduksi. Ei tunnu olevan varmaa kohtaavatko kirjoitetut ja julkilausutut vaatimukset todellisten oppimisvaatimusten kanssa. Opettajat ja oppilaat ovat oletettavasti kiinnostuneet oppimisesta, kasvusta ja älyllisistä haasteista. Koulumaailmassa he huomaavatkin olevansa sidottuina arvosanoihin ja tutkintovaatimuksiin. (Snyder 1973, 18; Törmä 2003, 121.)

Koulu toimii ikäluokan lajittelijana kussakin koulussa ja luokassa. Se erottaa niin kutsutusti ”jyvät akanoista”, lahjakkaat lahjattomista, hyvät huonoista, ahkerat laiskoista ja kiltit tuhmista. Väistämättä tietty määrä oppilaita saa huonon oppilaan leiman. Oppilas voidaan luokitella psykologian, käyttäytymistieteellisen tai lääkintäkoneiston määrittämänä poikkeavaksi. Poikkeaviksi luokitellut oppilaat oppivat nopeasti, että koulussa tapahtuva normaali oppiminen ei ole heitä varten. Erilaiset luokittelut toimivat itseään toteuttavana ennusteena. Negatiivinen minäkäsitys, heikko itsetunto ja avuttomuus ovat suurilta osin oppimisen tulosta. Heikommat oppilaat muuttuvat arvostelun ja luokittelun kautta entistä heikommiksi. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 239 - 240.)

Virallisella tasolla ei ole suotavaa asettaa oppilaita keskinäiseen kilpailuun. Opetussuunnitelmatasolla halutaan kasvattaa oppilaita solidaarisuuteen, yhteiseen vastuuseen ja toistensa auttamiseen. Todellisuus on kuitenkin sellainen, missä oppilaat arvostellaan ja arvioidaan kirjaimin ja numeroin. Heidät sijoitetaan keskinäiseen paremmuusjärjestykseen. Arvioinnin ylevisiä tavoitteista huolimatta se kääntyy ulkoisiksi palkkioiksi ja rangaistuksiksi sekä luokittelun ja valikoinnin välineeksi. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 227.)

Esimerkiksi peruskoulussa arviointikäytännöt toimivat piilo-opetussuunnitelman toteuttajana. Nykyiset peruskoulun opetussuunnitelmat toteuttavat jatkuvan arvioinnin periaatetta. Jatkuvalla ja monimuotoisella arvioinnilla pyritään lisäämään arvioinnin luotettavuutta ja oikeudenmukaisuutta. Arvioinnin piiloinen merkitys näyttäisi olevan totuttaminen jatkuvan arvioinnin ja kontrolloinnin kohteena olemiseen. Vaikka tarkoitus onkin arvioida opintosuorituksia ja oppimista, niin silti arvioinnin kohteeksi joutuu usein myös arvioitavan oppilaan persoona. (Törmä 2003, 121.)

Suorituspainotteinen kilpailu on osa luokan kirjoittamattomia pelisääntöjä. Opettajan tehtävänä on arvioida oppilaiden suorituksia. Hän kehuu ahkeria ja moittii laiskoja. Oppilaat oppivat, että opituilla asioilla on merkitystä vain silloin, kun niitä arvioidaan. Arviointi yleensä tarkoittaa oman suorituksen vertaamista muiden vastaaviin. (Meri 1995, 37.)

4.2 Koulunkäynnin välittömien kehystekijöiden muodostama piilo-opetussuunnitelma

Välittömät kehys- eli puitetekijät vaikuttavat enimmäkseen välillisesti ohjaamalla opettajan toimintaa ja opettajan tekemiä valintoja. Ne luovat kehyksen toiminnalle, ikään kuin raamit, joiden sisällä ja puitteissa tulee toimia. Kehystekijät, kuten oppimateriaali ja koulun tilat ja rakennukset, ohjaavat opettajan opetustoimintaa. Käytettävissä oleva aika ja oppimateriaali sekä oppivälineet rajoittavat opettajan toimintaa ja vaikuttavat koulun piilo-opetussuunnitelmaan. Välittömillä kehystekijöillä voidaan luonnehtia olevan oma piilo-opetussuunnitelmansa, joka välittää oppijoille sellaisia asioita, joita kirjoitetuissa opetussuunnitelmissa ei ole mainittu. (Meri 1992, 70 - 71; Titman 1994; Kallio & Rehn 2003.)

Koulun käytännöt muodostavat erilaisia opettajan toimintamahdollisuuksia rajoittavia tekijöitä. Nämä rajoittavat tekijät ovat ihmisten itsensä luomia ja muokkaamia, joten ne ovat myös ihmisten muutettavissa olevia tekijöitä. Niitä ei pidä nähdä ikään kuin luonnonlakeina, joita ei voi muuttaa, vaikka ne ovatkin kulttuurisilta merkityksiltään syvälle yhteiskunnan mentaliteetteihin ja ihmisen mieliin painuneita. Piilo-opetussuunnitelman vaikutuksia on harvoin tietoisesti suunniteltu, mutta niiden huomioiminen suunnittelussa on kuitenkin mahdollista. (Meri 1995, 43 - 44; Rinne 1986, 29 - 30.)

Käsitteen moninaisuudesta kertoo Wendy Titmanin tekemä tutkimus koulun pihamaiden piilo-opetussuunnitelmasta. Piilo-opetussuunnitelmäkäsité on liitetty fyysiseen elementtiin, pihamaahan, eikä tutkimuksessa huomioida niinkään ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita.

Erilaiset pihamaiden arkkitehtuurit, fyysinen kunto ja sisällöt sekä varustus toteuttavat eri tavalla piilo-opetussuunnitelmaa. Pihamailla on ikään kuin oma sanomansa, jota oppilaat tulkitsevat. Oppilaat oppivat koulujen pihamaiden piilo-opetussuunnitelmien kautta esimerkiksi asenteita ja toimintatapoja. Pihamaiden piilo-opetussuunnitelma vaikuttaa merkittävästi oppilaiden käyttäytymiseen ja asenteisiin. (Titman 1994, 55, 79.)

Elina Kallion ja Maija Rehnin vuonna 2003 tekemä pro gradu -tutkimus peruskoulun kolmannen luokan matematiikan kirjojen toteuttamasta piilo-opetussuunnitelmasta osoittaa myös käsitteen moniulotteisuutta. Tutkimuksessa osoitettiin niin sanotun kaksinkertaisen piilo-opetussuunnitelman toteutuminen. Kaksinkertaisella piilo-opetussuunnitelmalla tarkoitetaan sukupuolistereotyypioiden kautta toteutunutta piilo-opetussuunnitelmaa. Tutkimuksessa todettiin myös matematiikan kirjojen toteuttavan piilo-opetussuunnitelmaa. Matematiikan kirjojen piilo-opetussuunnitelman osoitettiin muun muassa toteuttavan stereotyyppisiä asenteita, säilyttäen yhteiskuntarakennetta ja estävän muutoksia. Kirjojen kautta oppilaat oppivat asenteita, arvoja sekä sukupuolirooleja. (Kallio & Rehn 2003.)

4.3 Opiskelijoiden muodostama piilo-opetussuunnitelma

Oppilaan sukupuoli, ikä, sosiaalinen tausta ja muut oppilaaseen liittyvät tekijät vaikuttavat piilo-opetussuunnitelman toteutumiseen sekä välillisesti että suoraan. Tutkimuksessa keskitytään opiskelijoiden osalta opiskelijoiden keskinäisten suhteiden muodostamaan piilo-opetussuunnitelmaan ja sen kautta opittuihin asioihin. Taustojen ja niiden vaikutuksien tutkiminen olisi laajentanut tutkimusta tarpeettomasta. Oppilaiden taustatekijöiden vaikutus piilo-opetussuunnitelman kokemiseen tai toteutumiseen muodostaisi kokonaan oman tutkimusalueen.

Opiskelijat toteuttavat piilo-opetussuunnitelmaa asettamalla toisilleen tietynlaisia vaatimuksia. Opiskelukulttuuri muodostuu opiskelijoiden luomana. Opiskelijoilla on muiden opiskelijoiden keskuudessa omaksuttuja rooleja, jotka määrittävät heidän asemansa opiskeluyhteisössä. Opiskelijoilla on keskinäiset säännöt siitä, mikä on hyväksyttyä toimintaa. Heidän keskuudessa annetaan tietynlaisia kunniamainintoja oikeista teoista, jotka osoitetaan sanoin tai elein, kuten esimerkiksi hymyllä ja katseilla. Muiden opiskelijoiden asettamat vaatimukset ja koulun sääntöjen noudattaminen eivät aina kohtaa, vaan opiskelija joutuu omaksumaan oikeanlaisen sosiaalisen pelityylin pärjätäkseen (Bourdieu 1987.) Opiskelijat joutuvat ikään kuin osallistumaan ja sovittamaan yhteen kaksi erilaista peliä, niitä ovat muiden opiskelijoiden aikaansaa-

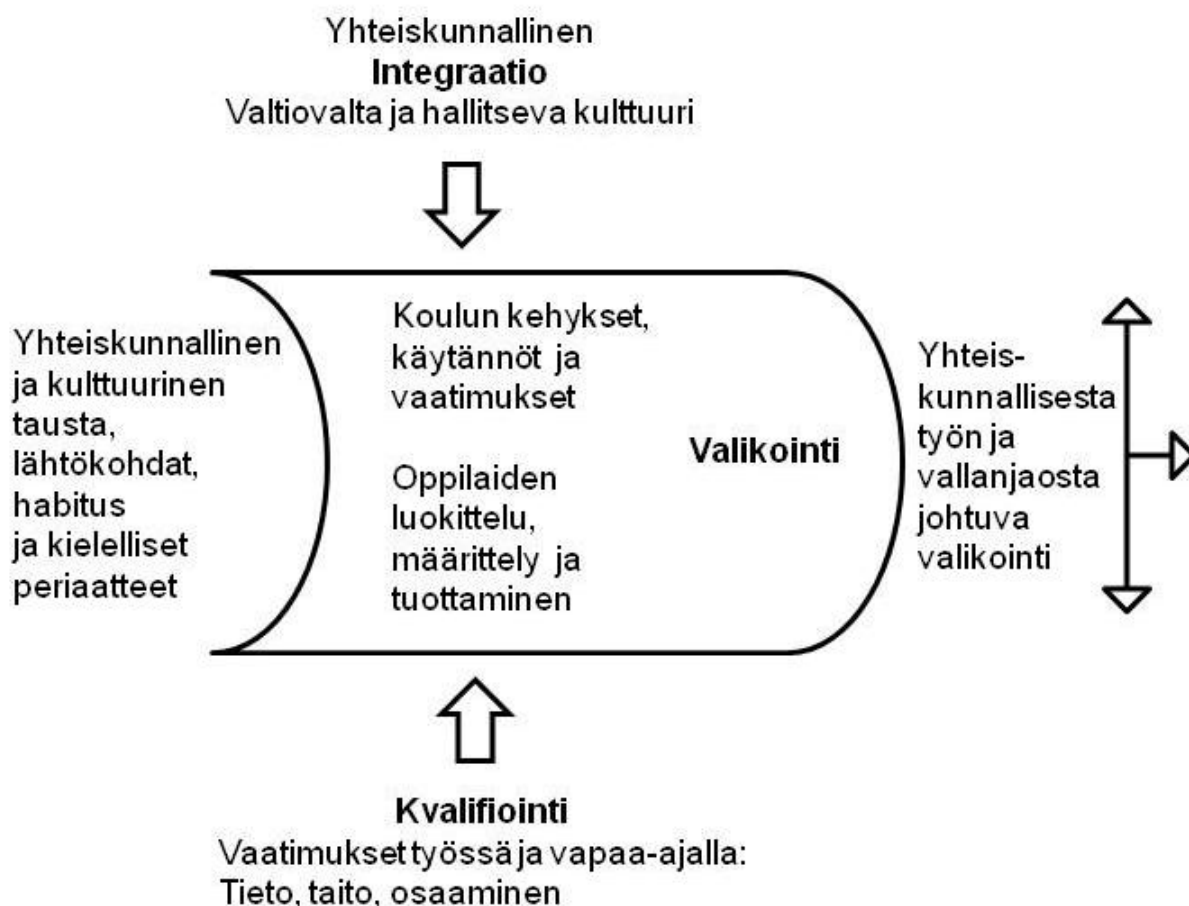
ma koulukulttuurissa selviämisen peli, ja koulun sekä opettajien asettamien vaatimusten luoman peli. (Snyder 1973, 24 - 28.)

4.4 Koulutuksen funktiot

Koulutuksen funktioilla tarkoitetaan koulutuksen tehtäviä. Jokaisella instituutiolla on sekä syy että tehtävä, funktio, jota se täyttää. Funktiot perustuvat funktionalismiin, jolla tarkoitetaan selitysmallia, jossa yksittäisen sosiaalisen ilmiön toimintaa ja olemassaoloa selitetään tuon toiminnan yhteydellä ja myötävaikutuksella laajempaan sosiaaliseen ilmiöön, instituution tai yhteiskunnan toimintaan. Funktiot voivat olla näkyviä tai piileviä piilofunktioita, jotka ovat heikosti tiedostettuja. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 137.)

Koulutuksen tärkeimmät funktiot ovat kvalifointi, valikointi, integrointi ja varastointi. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 137). Tässä tutkimuksessa keskitytään kolmeen ensimmäiseen koulutuksen funktioon. Tarkoituksena on esitellä funktiot ja pohtia minkälaisia piilopetussuunnitelmallisia ulottuvuuksia kukin funktio pitää sisällään, ja miten ne ilmenevät Kadettikoulussa. On hyvä pitää mielessä, että vaikka funktiot on jaettu erillisiksi luokiksi, niin silti ne nivoutuvat kuitenkin yhteen ja liittyvät läheisesti toisiinsa.

Seuraavassa kuviossa (KUVIO 4) on havainnollistettu koulutuksen funktioiden, integroinnin, valikoinnin ja kvalifioinnin suhdetta toisiinsa. Kuvioista ilmenee myös se, miten normaaliuden ja poikkeavuuden tuottaminen tapahtuu yhteiskunnallisissa yhteyksissä.

KUVIO 4. Koulutuksen funktiot (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 139 - 155, 240).

4.4.1 Kvalifiointi

Kvalifioinnissa korostuu tietojen, taitojen ja asenteiden ja erilaisten kykyjen opetus. Kvalifikaatiot tarkoittavat niitä tietoja, taitoja, kykyjä, asenteita ja arvoja, joita yksilöt tarvitsevat toimiessaan. Tiedoilla ja taidoilla ei tarkoiteta pelkästään sellaisia asioita, jotka mahdollistavat ammatissa toimimisen, kuten esimerkiksi tietyt käden taidot tai tieto tietyn tehtävän tai prosessin täyttämiseksi. Niillä tarkoitetaan myös esimerkiksi moraalisia asioita kuten, hyviä käytöstapoja ja sosiaalisen kanssakäymisen opettamista. Voidaankin ajatella, että opiskelijalle opetetaan piilo-opetussuunnitelman kautta sellaisia ominaisuuksia, joita hänen oletetaan osaavan työelämässä. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 139 - 147.)

Tutkimustulokset osoittavat, että myös Kadettikoulussa opiskelevat kadetit oppivat Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman muodossa ominaisuuksia, joita hänen oletetaan osaavan työelämässä. Näitä asioita voidaan luonnehtia upseerin perustaidoiksi.

4.4.2 Valikointi

Valikoinnilla tarkoitetaan koulun tehtävää valikoida oppilaitaan yhteiskunnallisiin asemiin. Yhtäläisten koulutusmahdollisuuksien ohella koululaitos luokittelee oppilaat omiin yhteiskuntaluokkiinsa. Oppilaat valikoituvat vanhempiensa sosiaalisen taustan mukaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin. Oppilaat, jotka ovat kotoaan omaksuneet oikeanlaisen käyttäytymismallin, puhutavan ja koko oman habituksensa, saavat koulussa parempia arvosanoja. Arvosanat muodostavat koulutodistuksen, jonka mukaan heidät luokitellaan omaa tasoaan vastaaviin luokkiin. Tästä ei kuitenkaan puhuta eriarvoisuutta korostavana luokittelujärjestelmänä, vaan se naamioidaan puheeksi lahjakkuuseroista ja yksilöllisistä kyvyistä. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 147 - 149.) Broady on sitä mieltä, että me kaikki tiedämme, ketkä menestyvät koulussa huonommin ja ketkä luotsataan opinnoissa ilmenevien ongelmien ohi siten, että he saavat vähemmän opetusta ja huonompia todistuksia. Hän tarkoittaa tällä työväenluokan lapsia. (Broady 1986, 141.)

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman tutkimiseen valikoinnin käsite ei sovi suoraan samanlaisenaan kuin sitä käytetään luokittelijana yhteiskunnan eri tehtäviin. Kadettikoulusta valmistutaan suoraan tiettyyn tehtävään ja arvoon. Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna menestyjiä tuetaan opintojen aikana enemmän ja häviäjät jäävät pienemmälle huomiolle tai heidän ajatuksensa ja toimintansa sivuutetaan helpommin opettajien toimesta. Broadyn mukaan tällainen luokittelu voi olla opettajalle itselleen tiedostamatonta toimintaa. Myös Kadettikoulussa opettajat kohtelevat oppijoita yksilöinä. Tieto ja taitoerojen mainittiin vaikuttavan opettajilta saatuun kohteluun. Kadettikoulussa opettajien kohtelu ei eroa niin merkittävästi kuin Broady toteaa peruskoulussa tapahtuvan. (Broady 1986, 141.) Samanlaista valikointia tapahtuu Kadettikoulussa kuten kohdissa 3.2 ja 3.4 esitetään.

4.4.3 Integraatio

Koululaitos yhtenäistää oppilaansa kielenkäytön, käytöksen, elämäntapojen ja habituksen osalta. Siinä on olennaista yhteiskunnan vakauden lujittuminen ja yhteiskunnallisten konfliktien häivyttäminen. Toisin sanoen koulu sopeuttaa ihmiset vallitsevaan yhteiskuntaan. (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 152 - 155; Takala 1995, 72 - 73.)

Samalla tavalla myös Kadettikoulussa kadeteilta vaaditaan tietynlaista käyttäytymismallia, puhetyyliä, ruumiin hallintaa ja sopivaa habitusta. Tämä sotilaallinen muotti täytyy olla kade-

tin hallussa hänen siirtyessään upseerina työelämään. Myös hänen asenteeseensa ja arvopohjaansa vaikutetaan Kadettikouluaikana kuten luvuissa 6 ja 7 todetaan.

5 KADETTIKOULU JA KADETTI

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa tutkittaessa teoreettisessa perehtyneisyydessä esitellään:

- Ympäristö jossa toimitaan, ja sen vaikutukset toimijoihin
- Opetussuunnitelma
- Henkilöt, jotka kyseisessä ympäristössä toimivat ja niiden keskinäinen vaikutus.

Edellä mainitun jaon mukaan Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa tutkittaessa on siis tärkeää selvittää Kadettikoulun erityispiirteet ja kadetille asetetut vaatimukset.

Toimintaympäristö voidaan nähdä Kadettikoulun välittömänä puitetekijänä. Lisäksi Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaan vaikuttaa Kadettikoulun opetussuunnitelma ja oppimiskäsitys. Kohdassa Kadetit ja keskinäinen vaikutus esitellyt asiat liittyvät koulunkäynnin välillisiin kehystekijöihin. (KUVIO 3).

5.1 Toimintaympäristö

Puolustusvoimat ja sen sotilasorganisaatiot, kuten esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulu, ovat omaleimaisia yhteisöjä. Limnelin arvotutkimuksen mukaan 90 % upseereista koki sisäisten käyttäytymisperiaatteidensa perustuvan kodin kasvatukseen. 83 % valmistuvista kadeteista kuitenkin koki koulun merkityksen erityisen tärkeäksi asenteiden muokkaajaksi. (Limnell 2004, 32.)

5.1.1 Kadettikoulu

Kadettikoulu on Helsingissä sijaitsevan Maanpuolustuskorkeakoulun (MPKK) yksi tutkinto-osastoista. Kadettikoulussa koulutetaan Suomen Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen upseerit. Kadettikoulun pääsyvaatimuksina ovat yleinen korkeakoulukelpoisuus ja varusmiespalveluksessa suoritettu johtajakoulutus, joka on suoritettu joko Reserviupseerikoulussa (RUK) tai Aliupseerikoulussa (AUK). Aliupseerikoulussa saatu johtajakoulutus täydennetään

joukkueenjohtajakurssilla. Kadettikoulussa suoritetaan sotatieteiden kandidaatin tai sotatieteiden maisterin tutkinto. Tutkinnon suoritettuaan kadetti valmistuu kandidaatin tutkinnon (opintojen laajuus vähintään 180 opintopistettä) suorittaneena määräaikaisen upseerin virkaan luutnantin arvolla ja maisteritutkinnon (opintojen laajuus vähintään 300 opintopistettä) suorittaneena vakituiseen nuoremman upseerin virkaan yliluutnantin arvolla. (<http://www.mppk.fi/fi/upseerikoulutus/Opinnot/>.)

Kadettikoulu on muotoutunut ammatillisesti suuntautuneeksi tiedekorkeakouluksi. Tämä on johtunut Suomelle tyypillisestä korkeakoulupolitiikasta, jossa korostuu korkeakouluopintojen yhteismitallisuus ja samanarvoisuus riippumatta korkeakouluyksiköstä. (Toiskallio 1999, 6.)

Suomen upseerikoulutuksella on vankat osin muuttumattomina säilyneet perinteet, joiden voidaan katsoa alkaneen jo 1780 -luvulla. Kadettikoulua voidaan luonnehtia sisäoppilaitosmaiseksi yliopistoksi, koska opiskelu Kadettikoulussa muistuttaa opiskelua sisäoppilaitoksessa. (<http://www.mppk.fi/fi/Upseerikoulutus/Opinnot/kadettielama.html>.) Suuri osa Kadettikoulun oppilaista, eli kadeteista, viettää opiskeluaikansa yhteismajoituksessa koulun kampuksella.

Koulunkäynnistä puuttuu akateeminen vapaus, joten se eroaa merkittävästi siviilimaailman korkeakouluista. (Liene 2000 12, 54). Akateemisen vapauden puuttumisella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että opiskelija ei voi halutessaan jäädä pois oppitunneilta eikä tulla luennolle milloin itselleen sopii. Opiskelu on Kadettikoulussa opiskeleville pääsääntöisesti palvelusta, johon liittyy kiinteästi pakko tehdä asioita. Vaikka kadetit opiskelevatkin itseään varten, yhteisön etu ajaa yksilön edun edelle. Omaan opiskeluun liittyvät valinnat tulee tehdä, kuten on käsketty, eikä kuten itselle parhaiten sopisi. Tästä poikkeuksena mainittakoon Kadettikoulun viikko-ohjelmissa esiintyvä omatoiminen opiskelu. Huomioitavaa on, että sekin on erikseen käsketty.

5.1.2 Kadettikoulun piirteitä

Sotilasyhteisö ja -organisaatio eroavat siviiliyhteisöstä ja yhteiskunnasta siinä, että sen sisälle ei koskaan synnytä. Sen sisälle tullaan ulkopuolelta. Yhteisöön tuleminen ja sosiaalistuminen eivät tapahdu hitaan kasvamisen myötä, vaan jäseneksi liitytään hetkessä. Liittyminen ei kuitenkaan tapahdu pelkästään vaatteita vaihtamalla. Omat siviiliyhteisössä ja yhteiskunnassa vallinneet roolit tulee vaihtaa sotilasyhteisön rooleihin. Siviiliyhteiskunnan aikaisemmilla roo-

leilla ei ole merkitystä. Jokaisen on vaihdettava sotilaan rooliin. Aikaisempaa kulttuuria ja elämäntapaa on pidetty itsestäänselvyytenä siihen asti, kun kunnes oppija saapuu uuteen yhteisöön. (Leimu 1985, 39 - 41). Leimun toteamus roolin vaihdosta tuntuu tässä yhteydessä hieman karrikoidulta. Vaikka uusi kadetin rooli pitääkin omaksua Kadettikouluun tultaessa, syntyy rooli aikaisemman siviiliroolin päälle tai siihen linkittyen. Emmehän voi olettaa aikaisemmin eletyn ja koetun pyyhkiytyvän pois. Ristiriita aikaisemmin eletyn siviilimaailman ja sotilasyhteisön välillä on ilmeinen.

Kadettikoulussa aloittavalla kadetilla, on itsestään käsitys, joka perustuu hänen siviiliyhteisön sosiaalisiin toistuvuuksiin. Hänellä on siviilimaailman statuksensa ja niihin liittyvät roolit. Uudessa yhteisössä nämä häneltä riistetään. Henkilön minuutta loukataan jatkuvasti, mutta usein tahattomasti. Samanlainen perusröolin muutos tapahtuu astuttaessa varusmiespalvelukseen. Tavat, joilla henkilön minuutta loukataan, ovat totaalisissa laitoksissa jokseenkin vakioidut. Seuraavaksi esitellään Kadettikoulussa päteviä loukkauksia:

- Asetetaan este kadetin ja siviilimaailman väliin. Kadetit opiskelevat sotilasalueella, joka on eristetty selkeällä tavalla siviilimaailmasta. Siviiliystävien tapaaminen alueella on tarkasti säädelty. Kadetti ei virka-aikana voi päättää ajankäytöstään, joka haittaa suoriutumista siviiliroolista.
- ”Sisään kirjautumismenot” kuten, tukan lyhentäminen, laitosvaatetus, sääntöihin perehdyttäminen ja uuden asunnon näyttäminen. Nämä sosialisointien ensihetket voivat sisältää myös kuuliaisuuskokeen ja ”tahdonmurtamiskamppailun”. kadetti, joka uhmaa tai rikkoo koulun sääntöjä, saa välittömästi rangaistuksen.
- ”Tervetuliaiset”. Henkilökunta ja asukit uhraavat aikaa antaakseen tulokkaalle selvän käsityksen hänen tilastaan. Siirtymäriitin aikana häntä kutsutaan simpuksi. tervetuliaisiin ja siirtymäriittiin liittyviä Kadettikoulussa käytössä olevia perinteitä on lukuisia, kuten ensiyö ja katkera kalkki. (Leimu 1985, 39 - 41; Liene 2000.)

Kadetin on siis sopeuduttava toimimaan yhteisön jäsenenä ja asetettava omat tarpeensa toissijaiseen roolin verrattuna yhteisön tarpeisiin. Aikaisemmin esiin tullutta sisäoppilaitosmaista yliopiston käsitettä tukee myös Leimun mainitsema ”laitosvaatetus”. Kadeteilla tulee olla yhdenmukainen sotilaan opiskeluvaatetus. Tätä pidetään yleisesti sotilasyhteisössä itsestäänselvyytenä.

5.1.3 Opiskelukulttuuri

Kadettikoulun opiskelukulttuuriin vaikuttavat yhä edelleenkin tiukasti aikataulutettu opiskeluohjelma, läsnäolopakko, vahvuuslaskennat ja etukäteen määrätyt ruokailuajat sekä saman kurssin kadettien pääsääntöisesti yhtäaikainen valmistuminen. Sisäoppilaitosmainen opiskelu ja siviilien rajattu pääsy koulun alueelle tuovat Kadettikoululle omat erityispiirteensä. Nämä seikat vähentävät itseohjautuvuutta ja yksilöllistä toimintaa, sillä sotilasyhteisössä ei ole perusteltua toteuttaa jokaisen yksilöllistä tapaa elää ja olla. (Kallioinen ym. 1999, 28.) Toisaalta samat edellä mainitut seikat sekä Kadettikoulussa vallitseva yhteenkuuluvuuden tunne ja ”kaveria ei jätetä” -asenne, luovat hyvän ilmapiirin, joka tukee opiskelua luoden edellytykset kasvuille ja kehitykselle. (Kallioinen ym. 1999, 34 - 35).

Kadettikoulussa vallitsee jatkuva arviointi. Opettajat arvioivat oppilaitaan ja oppilaat arvioivat toisiaan. Kadettikoulun arviointijärjestelmä paremmuusjärjestyksineen voidaan olettaa aiheuttavan kilpailua. Opintomenestyksen mukainen paremmuusjärjestys vaikuttaa esimerkiksi ase-lajivalintaan ja tulevan työpaikan sijaintiin. Arviointikäytäntö saattaa osalle kadeteista lisätä opiskelumotivaatiota paremman menestyksen toivossa ja näin ollen aiheuttaa kilpailua opiskelijoiden keskuudessa. Heikommin menestyneillä kadeteilla voidaan ajatella opiskelua ohjaavan kurseista selviytymisen tarve.

Kadettikoulu kannustaa opiskelijoiden keskinäiseen kilpailuun asettamalla opiskelijat väliarvosteluissa ja valintoja tehtäessä paremmuusjärjestykseen. Se palkitsee menestyjiä ja asettaa vähemmän menestyneet heikomman asemaan. Kilpailuasetelma opiskelijatovereiden välillä ehkäisee resurssien täydellistä käyttöönottoa. (Kallioinen ym. 1999, 34.)

Oppiminen ja tiedon muodostaminen vaativat aikaa. Mikäli opetussuunnitelmaa luodessa aikataulu on tehty liian tiukaksi, eikä opiskelijan henkilökohtaiselle ja yksilölliselle tiedon prosessoinnille ole varattu aikaa, suuntautuu opiskelijan oppiminen pinta-oppimiseksi todellisen ymmärryksen sijaan. Liian tiivis aikataulu johtaa opiskelijan ylikuormittumiseen, jolloin oppimisen laatu heikkenee oleellisesti ja keskitytään ainoastaan kurssin läpäisemiseen. Ylikuormituksen kokemiseen vaikuttavat myös muut tekijät, kuten aikaisemmat opiskelukokemukset ja sen hetkinen elämäntilanne. (Karjalainen, Alha & Jutila 2003, 7 - 10.)

5.1.4 Kadettikoulun vaatimukset

Upseerin ammattiin kuuluu ihanneprofiili, jonka luominen alkaa jo Kadettikoulussa tietoisesti ja tiedostamattomin toimin. Kadetilta vaaditaan opiskelujen alkaessa tietynlaista käyttäytymismallia, joka on opittu jo varusmiespalveluksessa. Erilaisten lähtökohtien takia tämä saattaa aiheuttaa ristiriitaa sekä asettaa haasteita kadetiksi oppimiselle. (Liene 2000, 77; Limnell 2004, 15.)

Yhteiskunnalla on erilaisia odotuksia upseeria kohtaan. Julkinen mielipide korostaa tiettyjä upseerin ominaisuuksia, kuten johtajaominaisuuksia, järjestelykykyä, esimerkillisyyttä, rehellisyyttä ja hyvää käytöstä. Mikäli upseeri käyttäytyy näiden arvojen vastaisesti, toiminta huomioidaan, koska kansan odotusarvot upseeristoa kohtaan ovat suuret. Puolustusvoimien edun mukaista on vaalia upseeriston hyvää käyttäytymistä. Upseerin tulee olla arvomaailmaltaan hyvä demokraattinen kansalainen ja ihminen. (Limnell 2004, 19 - 20.) Samanlaisia upseerilta vaadittavia ominaisuuksia vaaditaan myös kadetilta.

Kadettikoulun ollessa sotilaskoulutusta antava korkeakoulu, on selvää, että koulu asettaa vaatimuksen sotilaallisesta käytöksestä. Vaatimus sotilaallisesta käytöksestä koskee esimerkiksi tietynlaisen kielen käyttöä, hillittyä, reipasta ja rehtiä käytöstä. Oman vartalon hallinnalle asetetaan erilaisia vaatimuksia. Sotilaalle kuuluu ryhdikäs olemus kaikessa tekemisessä. Esimerkiksi oppitunneilla istutaan ryhdikkäästi, eikä ole sallittua istua miten itse haluaisi. Esimiehelle tai sotilasopettajalle puhuttaessa vaaditaan tietynlaista asentoa ja vartalon hallintaa.

Kadettikoulussa myöhästymisiä tai luvattomia poissaoloja ei sallita lainkaan. Ne tulkitaan palveluksen välttämiseksi, mikä on rangaistavaa. Osa vaatimuksista on määritetty yleisessä palvelusohjesäännössä, joka on sotilaallisen käytöksen sääntökirja. Osa vaatimuksista on Kadettikoulun sosiaalisen kentän mukanaan tuomia, ja ne perustuvat sisäistettyyn tulevan sotilaan tapaan toimia. Mikäli tavasta poiketaan, esimerkiksi myöhästytään oppitunnilta tai ollaan luvatta pois koulutuksesta Kadettikurssi päättää keskenään kyseisen sääntöjen rikkojan rankaisumenettelystä. Tämänkaltaiset kadettikurssin keskinäiset rankaisumenettelyt ovat muodostuneet perinteiksi.

Upseerille asetetut vaatimukset eivät ole vuosien saatossa muuttuneet kovinkaan paljon. Kadettikoulu velvoittaa oppimaan opetettavien tietojen ja taitojen lisäksi paljon upseeriksi kasvamisen myötä kehittyviä taitoja. Upseerin tulee olla tiukka, mutta oikeudenmukainen, sitkeä ja rohkea. Hänellä tulee olla luonnetta tehdä raskaitakin päätöksiä ja kantaa vastuuta. Tilan-

teen niin vaatiessa hänen on epäröimättä oltava valmis uhraamaan itsensä maansa puolesta. Lisäksi vaaditaan kykyä asettaa itsensä alaisen asemaan ja huolehtia alaisistaan. Sanotaan, että upseerilla tulee olla kylmä pää, lämmin sydän ja puhtaat kädet. (Liene 2000, 80.)

5.1.5 Konstruktiivinen oppimiskäsitys Kadettikoulussa

Kadettikoulussa vallitseva käsitys ihmisten oppimisesta seuraa luonnollisesti yhteiskunnan muuttumista. Kadettikoulussa vallitsee konstruktivistinen oppimiskäsitys, joka perustuu käsitteeseen oppijasta aktiivisena tiedon prosessoijana. Tietoa ei voida siirtää oppijaan, vaan oppija muodostaa tiedon itse omien kokemuksiensa ja tietojensa pohjalta. Konstruktiivisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on tilannesidonnaista ja vuorovaikutuksellista. Oppijalla on olemassa valmiudet itseohjautuvuuteen ja itsearviontiin, mutta ne täytyy ensin oppia. Juuri tähän seikkaan perustuu jo viime luvussa esitelty ajatus Kadettikoulussa opittavasta oppimaan oppimisesta. Oppimiskäsitys vaikuttaa Kadettikoulun opetussuunnitelmien suunnitteluun ja toteutukseen. (Toiskallio ym. 2002, 34 - 35, 79.)

Konstruktiivinen oppimiskäsitys vaikuttaa opetussuunnitelmaan, kun oppiminen hahmotetaan valikoivaksi ja tulkitseväksi palautteen tilannesidonnaiseksi hakuprosessiksi. Tällöin yksityiskohtainen valmiiksi kirjoitettu opetussuunnitelma kyseenalaistuu. Samalla opettajan toiminnalle ja ammattitaidolle asetetut vaatimukset lisääntyvät. Keskeiseksi muodostuu hyvän oppimisympäristön luominen. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan kokonaisvaltaista toimintaympäristöä, joka muodostuu fyysisestä, psyykkisestä, henkisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Suunnitelmiin kirjataan ne keskeiset ideat, ongelmakokonaisuudet ja toimintavalmiudet, joiden oppimiseen pyritään. (Rauste-von Wright ym. 2003, 201 - 202; Toiskallio ym. 2002, 73.)

5.2 Kadettikoulun opetussuunnitelma

Tässä kappaleessa esitellään Kadettikoulun opetussuunnitelma ja Kadettikoulun oppiaineet lyhyesti. Esitelty tutkintorakenne on tullut voimaan vuonna 2006, jolloin siirryttiin uuteen kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen. Sotatieteiden kandidaatin ja maisterin oppiaineet jakaantuvat seuraavasti:

- sotataito (operaatiotaito ja taktiikka, sotahistoria, strategia ja turvallisuuspolitiikka)
- sotilaspedagogiikka

- johtaminen
- sotatekniikka. (Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma.)

Operaatiotaidon ja taktiikan opetus luo perustan upseerin sodan ajan tehtävän hallintaan. Taktiikalla tarkoitetaan oppia taistelun voittamisesta. Opetuksessa käytetään lukuisia opetusmenetelmiä. Perusteet opetetaan luennoilla ja tietoiskuilla. Opintojen edetessä sovelletaan opittuja asioita ryhmitöissä sekä kartta- ja maastoharjoituksissa. (Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma).

Sotahistorian opiskelussa keskitytään 1900-luvun poliittiseen historiaan, suomen Sotiin 1939 - 1945, sotataidon filosofiaan, sotataidon historialliseen merkitykseen ja Toisen maailman sodan jälkeen käytyihin sotiin sekä niiden liittämiseen laajempaan kokonaisuuteen. Sotahistorian opetusta annetaan myös operaatiotaidon ja taktiikan opetukseen liittyen. (Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma.)

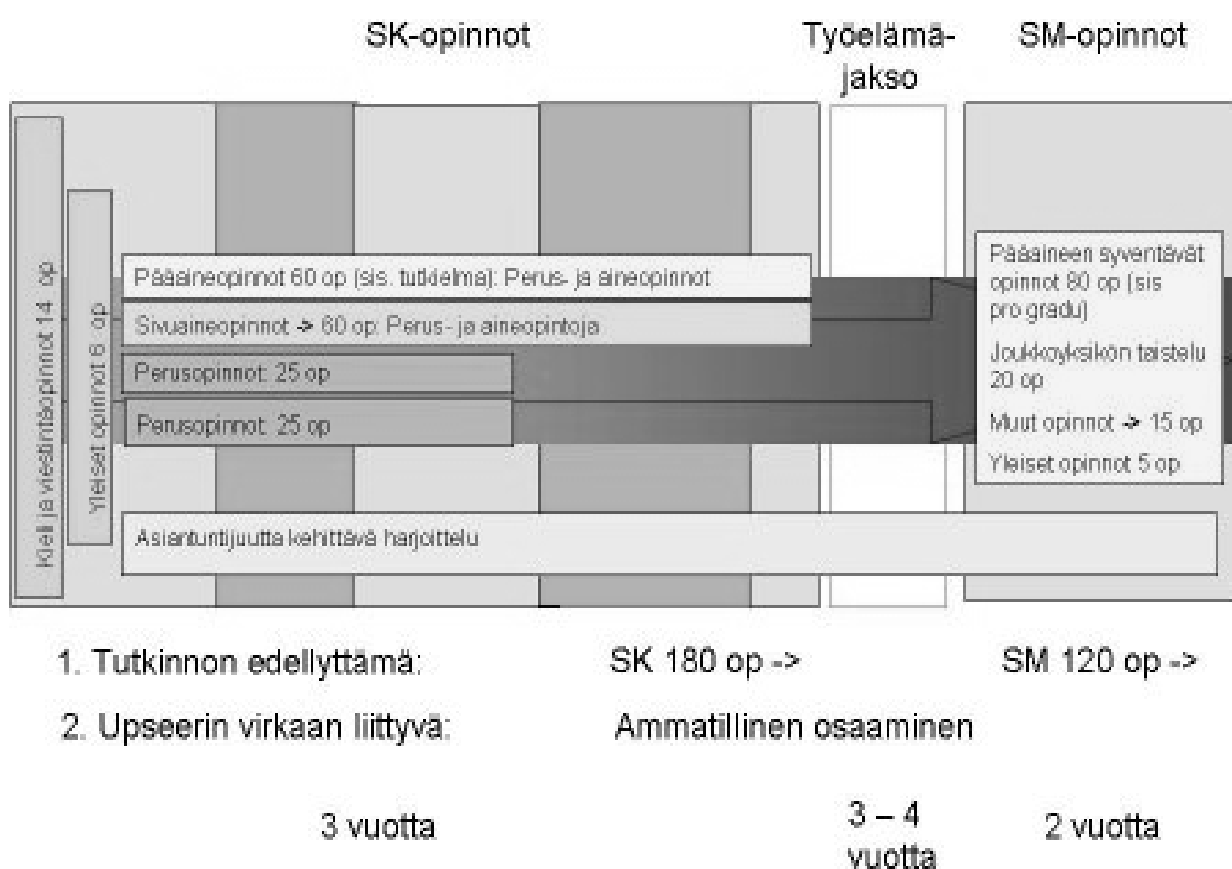
Strategia ja turvallisuuspolitiikka nähdään nykyään keskeisenä oppiaineena myös nuorelle upseerille. Se luo perustan maanpuolustuksen ja turvallisuuspolitiikan ymmärtämiselle. Rauhan- turvaoperaatioissa tulee jokaisen upseerin ymmärtää tekojensa vaikutukset toimintaympäristön turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen. (Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma.)

Sotilaspedagogiikka on oppiaine, joka kattaa niin sotilaan perustaitojen alkeisopetuksen kuin koko sotilaallisen maanpuolustuksen koulutusperiaatteiden kehittämisen. Se ulottuu oppimisen ja opettamisen perusteista käytännön sovelluksiin sekä perusyksikön koulutuksen suunnittelusta aina suurien harjoitusten suunnitteluun. Keskeisin tutkimuskohde on sotilaan toimintakyky. Sotilaspedagogiikka sisältää koulutustaidon, fyysisen kasvatuksen sekä teorian ja tutkimuksen opinnot. Tavoitteena on antaa valmiudet toimia kouluttajana, opettajana, kasvattajana sekä koulutuksen kehittäjänä. (Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma.)

Johtamisen opintoihin sisältyvät muun muassa johtamisteoriat, rauhan ja sodanajan yksiköt johtamisympäristönä, esiintymistaito ja kansainvälinen koulutus. Johtaminen on upseerin työn keskeistä sisältöä. Kadetteja kannustetaan ja opastetaan läpi elämän kestävään johtajana ja ihmisenä kehittymiseen. Oppiaineessa keskitytään ihmisten johtamiseen. Johtaminen oppiaineena sisältyy osin myös sotilaspedagogiikan sekä operaatiotaidon ja taktiikan opetukseen. (Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma.)

Sotatekniikan opetuksessa annetaan perusteet kehitteillä ja käytössä olevien järjestelmien rakenteiden, toimintojen sekä suorituskyvyn ymmärtämiseen. Yleisen tekniikan ja matemaattis-luonnontieteellisten aineiden opetuksen avulla pyritään loogisen ajattelukyvyn kehittämiseen, luodaan perusteita sotateknisten aineiden opiskelulle ja sotateknisen kehityksen seuraamiseen. Sotatekniikka käsittää taistelu- ja johtamisjärjestelmät, uudet teknologiat ja materiaaliset valmiudet. Sotatekniikka tukee erityisesti operaatiotaidon ja taktiikan opetusta. (Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma.)

Sotatieteiden kandidaatin ja maisterin opintoihin kuuluu kiinteästi asiantuntijuutta kehittävää harjoittelua, joka toteutetaan pääasiassa puolustushaara-, aselaji- ja toimialakouluissa. Opetussuunnitelmamalli on perusrakenteeltaan yhtenäinen kaikissa tutkinnoissa ja kaikilla puolustushaaroilla. Tutkintoihin liittyvien opintojen rakenne, sisältö ja opintojen suoritusjärjestys määritetään yksityiskohtaisesti tutkintovaatimuksissa. Opetuksen ja opintojen yksityiskohtainen toteutus määritetään Kadettikoulun erillisessä asiakirjassa. (http://www.mppk.fi/fi/opiskelijoille/opinto-opasA/tutkinnon_suurittaminen/Tutkintojen%20rakenne.html.)

KUVIO 5. Sotatieteiden opintojen jakautuminen (http://www.mppk.fi/fi/opiskelijoille/opinto-opasA/tutkinnon_suurittaminen/Tutkintojen%20rakenne.html).

Sotatieteiden opiskelu jakaantuu kolmen vuoden opiskelujaksoon, jonka jälkeen opiskelijat valmistuvat sotatieteiden kandidaateina. Valmistuttuaan opiskelijat työskentelevät 3 - 4 vuotta, jonka jälkeen he palaavat täydentämään opintonsa sotatieteiden maisteriksi kahden vuoden kestäville opinnoille.

Kadettikoulun opetussuunnitelmiin vaikuttaa puolustusvoimien tärkein tehtävä, yhteiskunnan turvallisuuden takaaminen. Laadukkaan koulutuksen antamisella pyritään ylläpitämään uskotavaa maanpuolustusta. Kadettikoulun opetussuunnitelmissa määrävänä tekijänä eivät ole opiskelijan tarpeet, vaan tärkein lähtökohta on puolustusvoimien tarve. Opetuksen perusteena on oppimistavoite, joka määrittyy puolustusvoimien tarpeen mukaan. (Toiskallio, Kalliomaa, Halonen & Anttila 2002, 80.)

5.3 Kadetit ja keskinäinen vaikutus

Kaikkia Kadettikoulussa opiskelevia upseerin virkaan valmistuvia opiskelijoita kutsutaan nimityksellä kadetti. He palvelevat Kadettikoulussa kadetin sotilasarvolla. (Liene 2000; Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma 2006.)

Kadettilupaus on tähän tutkimukseen sopiva esimerkki vahvasta kadettien keskinäisestä yhteisöllisyydestä ja kadetille asetetuista vaatimuksista. Kadettilupaus annetaan ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen, jolloin kadetista tulee täysivaltainen kadettikunnan jäsen. Kadettilupaus kuvastaa hyvin sitä, mihin kadetit sitoutuvat ja mitä heiltä vaaditaan.

Kadettilupaus:

Kadettilipun, sotilaan korkeimpien hyveiden uskollisuuden ja miehuuden, kunnian ja toveruuden vertauskuvan edessä minä lupaan uhrata työni ja elämäni Isänmaalle. Kadettiaikanani ja sen jälkeen olkoon tunnukseni Suomen vapaus ja kansamme onni. Isien sankarimuisto säilyköön minulle pyhänä, ja sotilaan kunnia olkoon toimintani johtotähti. Ajatukseni ja tekojeni kannustimet ja tavoitteet olkoot aina ylevät ja jalot. En karta työtä, en taistelua, en kärsimyksiä, en kuolemaa tämän lupauksen lunastamiseksi. Auttakoon Jumala minua olemaan kestävä kunnian tiellä.

(Liene 2000, 52.)

Kadettilupauksen tarkastelu paljastaa lukuisia kadetin arvomaailmaan kuuluvia seikkoja ja kadetille asetettuja vaatimuksia, jotka koetaan yhteisiksi kadettien keskuudessa. Tarkastellaanpa kadettilupausta hieman tarkemmin. Lupauksen antaessaan kadetti lupaa uhrata työnsä ja jopa elämänsä isänmaalle. Suomen vapaus, isien sankarimuisto ja sotilaan kunnia koetaan tärkeiksi ja kadetin toimintaa ohjaaviksi. Kadetin tekoja ohjaavien tavoitteiden tulee olla aina ylevät ja jalot. Lupauksen loppuosassa kadetti lupaa edellä mainittujen vaatimusten täyttämiseksi olla kestävä, karttamatta työtä ja kärsimyksiä ja hän lupaa jopa olla valmis kuolemaan lupauksensa lunastamiseksi. Voidaan sanoa, että kadetit lupaavat antaa kaikkensa, jopa elämänsä, valitsemalleen ammatille. Limnelin arvotutkimuksen mukaan 85 % palveluksessa olevista upseeristosta ilmoitti muistavansa kadettilupauksen sisällön (Limnell 2004, 29.)

Kadettilupauksessa luetelluista hyveistä miehuutta voidaan pitää keskeisimpänä. Kun raamatullinen kielenkäyttö ja juhlapuheet siirretään syrjään, huomataan miehuuden olevan oikeana miehenä olemisen taitoa. Nykyaikaisen tasa-arvo ajattelun perusteella voidaan todeta miehuuden tarkoittavan hyvänä ihmisenä olemista. (Häyry 1991, 96.)

Kadetin tulisi omaksua ainakin solidaarisuus muita upseereita kohtaan, rohkeus, kestävyys, ammattitaito, ammattiylpeys, lainkuuliaisuus ja suvaitsevaisuus arvokysymyksissä. Upseerin tulee täyttää oma mittansa upseerina, sotilaana, kansalaisena ja ihmisenä sekä hallita ja omaksua niihin liitettävät hyveet. Hyveitä on tavallisesti käsitelty luonteenpiirteinä, taipumuksina toimia tietyillä tavoilla tai sisäistettyinä periaatteina. Hyveitä omaksutaan opetuksen ja kasvatuksen avulla. Hyveiden oppimista voidaan katsoa tapahtuvan myös piilo-opetus suunnitelman kautta. (Häyry 1991, 100 - 101.)

Kadetit ovat myös varusmiespalveluksen aikana jokaisen varusmiehen tavoin vannoneet sotilasvalan tai -vakuutuksen. Yhteisistä perinteistä, tavoista ja virkapuvusta huolimatta on jokainen kadetti oma yksilö omine ajatuksineen, tavoitteineen ja toiveineen. Jokaisella on oma yksilöllinen suhtautumisensa opiskeluun. Kadettiyhteisöön sisälle pääseminen ei tapahdu hetkessä, vaan se vie oman aikansa. Oppimisyhteisön merkitys on positiivinen, mikä luo hyvät edellytykset toteuttaa hyvää kadettihenkeä kunkin kadetin toiminnassa. (Kallioinen ym. 1999, 36, 40.)

Kadettikoulun tieteellistyminen on tuonut mukanaan mielekkyysoongelmia kadettien keskuuteen, ikään kuin identiteettikriisin. Kärjistäen ilmaistuna osa kadeteista tulee opiskelemaan sotakoulu-orientaatiolla ja kohtaakin akateemisen maailman. Tämä kertoo kadettien tieteellis-

teoreettisen ja ammatillisen suuntautumisen välisestä jännitteestä. Tieteellisyys on aiheuttanut vastustusta, kadettien orientaatioiden ollessa varsin selvästi funktionaalisia ja ammatillisia. Ristiriita voi tehdä mielekkyykokemusten saavuttamisesta hyvin vaikeaa. Kyse ei suoranaisesti ole kadetin vastustuksesta teoriaa kohtaan, vaan teorian käsittelytavasta. (Toiskallio ym. 1999, 6 - 7.)

Yleensä kadetit pitävät sotilaskoulutuksen käytännön toiminnasta ja ovat siihen hyvin motivoituneita. (Kallioinen ym. 1999, 24). Kadetti kokee sotilaan ammatin kutsumusammattina. Limnellin tekemä tutkimus upseerien arvoista osoitti, että 81 % tutkimukseen vastanneista kadeteista koki tulleen kutsumusammattiin ja 94 % ilmoitti olevansa ylpeä ammatistaan (Limnell 2004, 26 - 27).

Kadetti saapuu kouluun arvo- ja ammattitietoisena, osin alaan jo sosiaalistuneena johtuen suoritusta varusmiespalveluksesta. Osalla aikaisempaan sosiaalistumiseen vaikuttaa määräaikaisena sopimussotilaana työskentely ennen Kadettikouluun tuloa. Kadetit vaikuttavat varsin itsenäisiltä uravalintansa ja opiskelujensa suhteen. Esimerkiksi vanhempien ohjaus tälle uralle ei tule niin voimakkaasti esiin kuin Turun yliopiston oikeustieteen opiskelijoilla, jotka lähes kaikki ovat kokeneet saavansa opiskeluihin liittyen rohkaisua, tukea sekä kannustusta. (Kallioinen ym. 1999, 16.)

Kadetit opiskelevat nykyajan sotilaaksi, jolle ei enää riitä pelkkä sotilaana oleminen. Heidän pitää oppia eräänlaisiksi ”sosiaali-insinööreiksi”. Heidän tulee käsittää kaikkien toimiensa poliittiset vaikutukset ja heidän on kyettävä muuttamaan itseään siten, että he pystyvät toteuttamaan sellaisia tehtäviä, jollaisia ei vielä luokitella sotilaallisiksi. Kallioinen toteaa keräämiesä opiskelijaraporttien pohjalta kadettien olevan hyvin tavoitteellisia ja aktiivisia sekä pohdinnoissaan innovatiivisia (Kallioinen ym. 1999, 10, 46.)

5.3.1 Kadettikasvatus ja upseerius

Lukuisat perinteet vaikuttavat osaltaan kadettien jokapäiväiseen elämään Kadettikoulussa. Opetettavien aineiden ohella kadetin menestymiseen koulussa vaikuttaa oleellisesti kadettiyyteisöön sopeutuminen, hyväksi sotilaaksi oppiminen ja upseeriksi kasvaminen.

Upseerin ammatin sivistyksellisen ja aatteellisen ketjun pysyvyys perustuu suomalaisen upseeri-identiteetin muotoutumiseen. Suomalainen upseerikasvatus ja sen luoma identiteetti ovat kestäneet Ruotsin, Venäjän ja valvontakomission ajat Suomessa. (Kangas 2004, 79 - 81.)

Upseeristo hyväksyy ja pitää upseeriperinteitä tärkeinä. Upseeriperinteiden vaaliminen ei ole upseerien mielestä ristiriidassa tehokkuuden kanssa. 93 % upseereista pitää kadettikasvatusta tärkeänä osana kadettien koulutusta. Kadettikasvatuksen tärkeyden korostaminen kertoo halusta kasvattaa tulevat upseerisukupolvet vahvaan ammatti-identiteettiin. Kasvatus on olennainen lähtökohta sisäiselle kasvamiselle. (Limnell 2004, 20, 30 - 32.)

Upseeriuden tarkastelu on tämän tutkimusten tulosten ymmärtämisen kannalta oleellista. Upseeriuden ydin on puolustusvoimien oman sotilaallisen arvojärjestelmän ja normijärjestelmän sisäistäminen. Se luo osaltaan perustan upseerin ammatissa toimimiselle. Upseerin toiminta, vastuu ja työ ohjautuvat sen varassa. Upseeriudesta puhuttaessa tärkeässä asemassa ovat perinteet, kasvatus sekä upseereiden keskinäiset esimerkit ja tavat. (Limnell 2004, 16.)

Suomalaisen upseeriston itsensä mielestä upseerien tärkeimpiä ominaisuuksia ovat esimerkiksi luotettavuus sekä valmius kantaa vastuuta. Solidaarisuus ja lojaalisuus ovat nousseet merkittäviksi tekijöiksi. Edellä mainittuja ominaisuuksia voidaan luonnehtia sellaisiksi, joista suomalainen upseeri tunnistaa itsensä. (Limnell 2004, 26.) Kadetit ovat maininneet samankaltaisia ominaisuuksia tämän tutkimuksen haastatteluissa.

Upseerille sopimattomien ominaisuuksien luettelo voi muodostua varsin pitkäksi. Hyvän upseeriuden vastaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi välinpitämättömyys, vastuun pakoilu, epäluotettavuus, epärehellisyys, piittaamattomuus ja häikäilemätön oman edun tavoittelu. Vaikka upseerin ammattitaito ja muut ominaisuudet olisivat hyvät, edellä mainitut ominaisuudet vievät pohjan upseeriudelta.

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta kadetit oppivat upseeriuteen liittyviä asioita. Kadetit ovat oppineet Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta upseeriuteen liitettäviä asioita ja ominaisuuksia. Upseeriuden sisältämien asioiden oppiminen voidaan liittää työelämässä tarvittavien tarvittavien asioiden kategoriaan, kuten seuraavassa luvussa esitellään.

6 KADETTIKOULUN PIILO-OPETUSSUUNNITELMA

Koulu voidaan käsittää opettajien ja oppijoiden elämänalueeksi (lebensort). Koulu on erilaisen ihmisten kohtaamispaikka, jossa oppija on luokkayhteisön jäsen. Oppitunnit, sisäiset tavat ja erilaiset tottumukset antavat oppijalle käsityksen siitä, mitä kouluelämään sisältyy. On kysymys siitä, miten eri oppijat mieltävät koulun ja siihen sisältyvän opettamisen, oppimisen ja opiskelun. Koulun henki vaikuttaa oppijoiden kokemaan koulun elämään. (Meri 1995, 35.) Kadettikoulussa tämä korostuu entisestään. Oppijoille koulu on käsitteellisesti elämän alue, mutta sisäoppilaitosmaisuudesta johtuen se on myös käytännössä heidän elämänalueensa, kuten tämän tutkimuksen luvussa 5 on esitetty.

Piilo-opetussuunnitelmaa ei voida poistaa opetuksesta, sen läsnäolo on välttämätön. Aiemmissa tutkimuksissa tieteellisesti todistettujen tekijöiden voidaan olettaa pätevän myös Kadettikoulussa. Peruskoulun piilo-opetussuunnitelman kautta esimerkiksi opitaan, miten nuoren tulee olla. Tähän verrattaessa Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma opettaa, miten tulevan upseerin tulee käyttäytyä. Voidaan todeta Kadettikoulussa olevan paljon sellaisia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat piilo-opetussuunnitelmaan:

- koulun asettamat vaatimukset
- arviointikäytännöt
- opettajan tiedostamaton ja tiedostettu toiminta
- opiskelijoiden tiedostamaton ja tiedostettu toiminta
- sosiaalinen vuorovaikutus
- opetussuunnitelman vaikutus
- opetusmenetelmät.

6.1 Aineiston tulkinta ja kategorioiden muodostaminen

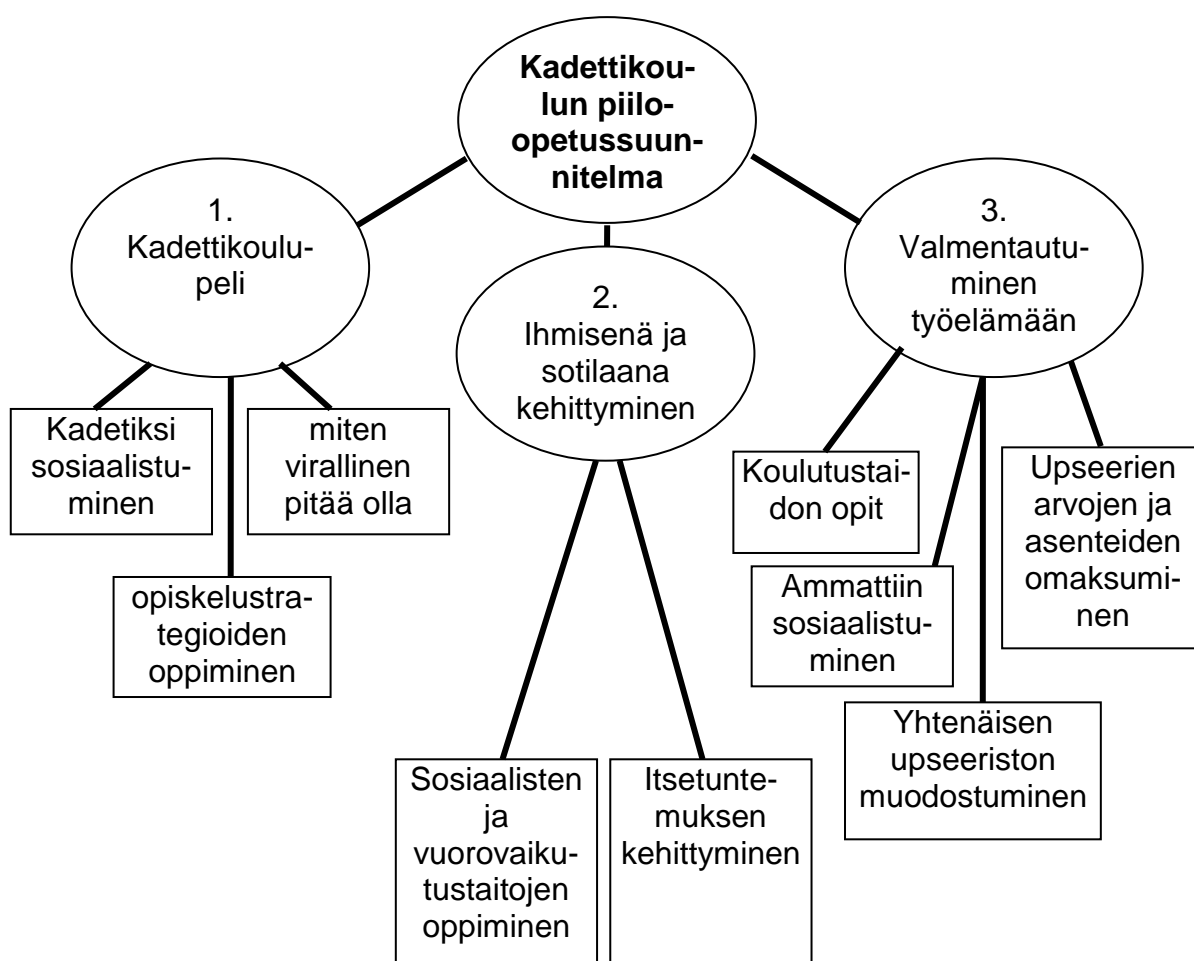
Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa lähestyttiin tutkimalla sitä, minkälaisia asioita kadetit kokevat oppineensa varsinaisen opetussuunnitelman ulkopuolelta. Seuraavissa luvuissa käsitellään 92. Kadettikurssin kadettien käsityksiä heidän piilo-opetussuunnitelman kautta oppimistaan asioista. Tarkastelemme myös miten Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opitut asiat ovat ajan myötä muuttuneet. Muutosta tarkastellaan vertailemalla 92. Kadettikurssin kadettien vastauksista saatuja tuloksia kahden valmistuneen upseerin sekä kahden 94. Kadettikurssin kadetin haastattelun tuloksiin. Haastatellut upseerit työskentelevät Maanpuolus-

tuskorkeakoulussa ja heidän tehtävänsä liittyvät kadettien koulutukseen. Toinen haastatelluista upseereista on opiskellut 85. ja toinen 74. Kadettikurssilla.

Kadettien käsityksiä Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman opettamista asioista lähestyttiin fenomenografisen analyysin periaatteiden mukaisesti. Tutkija on nostanut haastatteluaineistosta tutkimuksen viitekehykseen liittyviä käsityksiä. Haastateltavien käsityksistä on pyritty löytämään samankaltaisuuksia, jotka ovat muodostaneet ala-kategoriat. Ala-kategorioiden perusteella on muodostettu kolme yläkategoriaa, jotka ovat:

1. Kadettikoulupeli
2. Ihmisenä ja sotilaana kehittyminen
3. Valmentautuminen työelämään.

Yläkategoriat muodostavat Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman. Kategoriat ja niiden muodostuminen on esitelty seuraavissa alaluvuissa. (KUVIO 5.)

KUVIO 5. Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma

Seuraavissa ala-luvuissa esitellään kadettien käsityksiä Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opituista asioita. Tulosten esittelyssä on huomioitu johdannossa esitelty kolmijako jossa piilo-opetussuunnitelma nähdään kolmen tekijän muodostamana: opettajien piilo-opetussuunnitelman muodossa opettamat asiat, kadettien piilo-opetussuunnitelman muodossa toisilleen opettamat asiat ja sisäoppilaitosmaisen ympäristön ja koulun vaatimusten piilo-opetussuunnitelman muodossa opettamat asiat. (Jackson 1968, Broady 1991, Meri 1992, KUVIO 3.)

Tutkimuksen tuloksissa on mainittu, mitkä asiat kadetit kokevat oppineensa muilta kadeteilta, opettajilta, ja mitkä asiat on opittu koulun välittömien ja välillisten kehystekijöiden kautta. Tulosten esittelyssä niitä ei ole nähty tarpeelliseksi erottaa toisistaan niiden yhteisvaikutusten vuoksi. (KUVIO 3.) Kategoriat on muodostettu aineiston analyysin avulla. Opittuja asioita on tarkasteltu objektiivisesti, eikä niitä ole pyritty asettamaan näennäiseen tärkeysjärjestykseen. Tutkija on itse muodostanut mainitut kategoriat haastatteluaineiston perusteella. Kadettien oppimat asiat ovat heidän omia käsityksiään siitä, mitä he ovat oppineet.

”Näkisin asian kokonaisuutena, missä koulun puitteet, sotilasyhteisö, opetus ja muut opiskelijat (kadetit) ovat muokanneet itseäni yhteisön jäseneksi.” (K6)

”Erittäin paljon on tullut opittua yleisiä asioita elämästä ja kadettina olemisesta.” (N2)

Pietarinen ja Rantala mainitsevat, että tarkasteltaessa koulua sosiaalisena ympäristönä, on koulu määriteltävä laajana oppimisympäristönä, johon kuuluu kolme toisiinsa sidoksissa olevaa tekijää, eli koulun fyysinen, sosiaalinen ja pedagoginen ympäristö. Nämä ympäristöt rakentuvat toisaalta oppilaan kokemuksista ja toisaalta koulun institutionaalisista lähtökohdista. (Pietarinen & Rantala 2002, 234.)

6.2 Kadettikoulupeli

Kadettikoulupeli on muodostunut kolmen alakategorian kautta, ne ovat:

- Opiskelustrategioiden oppiminen
- Kadetiksi sosiaalistuminen
- Miten virallinen pitää olla.

Yliopisto-opiskelussa korostuu opiskelu- ja selviytymisstrategioiden löytäminen. Ahola ja Olin luonnehtivat tätä yliopistopelin pelaamiseksi pohjautuen Bourdieun kenttäteoriaan. (Bourdieu 1987, 105 - 107; Ahola & Olin 2000.) Teorian mukaan pelin tulokkaille asetetaan julkilausumattomia vaatimuksia. Voidaankin ajatella, että menestymiseen vaaditaan näiden äänettömien vaatimusten omaksumista. Teoria korostaa myös suhdetta yksilön habituksen ja kentän välillä. Varmaa on se, että aikuisopiskelijan on osattava tulkita erilaisia julkilausumattomia toimintaperiaatteita. (Aittola 1999, 103.)

Haastattelun vastaajat nimesivät lukuisia asioita, joita selviytyminen ja menestyminen Kadettikoulussa edellyttävät. Kadettikoulupelin pelaamisella tarkoitetaan kadettien oppimia opiskelua helpottavia asioita, joita Kadettikoulun opinnoissa pärjääminen vaatii.

Sosiaalipolitiikan opintoja tutkiessaan Arola on tehnyt havaintoja, joiden mukaan opiskelijat olivat oppineet tietyn vastaustyylin, jolla vastata tenteissä. Vaikkei vastaus olisikaan oikeanlainen, tällä vastaustyyllillä onnistui osoittamaan osaavansa aihepiirin ajattelutavan ja näkökulman hallintaa. Yliopiston piilo-opetussuunnitelmaan viittaa se, että opettajien asettamien julkilausuttujen tavoitteiden ollessa tenttikirjojen sisällön ymmärtäminen, niin opiskelijat kuitenkin kokevat tenttien mittaavan toisinaan vain sitä, kuinka hyvin oppiainekulttuuriin on soisaalistuttu. Tenttien koettiin mittaavan aihepiirille ominaisen ajattelun ja ilmaisutavan omaksumista, vaikka julkilausuttu tavoite olisikin tenttikirjan sisältö. (Arola 2003, 83.) Arolan tutkimustulokset eivät suoranaisesti liity Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaan. Samankaltaisten asioiden voidaan kuitenkin olettaa pätevän myös Kadettikoulussa.

6.2.1 Opiskelustrategioiden oppiminen

Monet vastaajat mainitsivat saaneensa kadettiyhteisössä neuvoja kokeissa ja opiskeluissa pärjäämiseen. Näiden neuvojen avulla kadetit ovat oppineet hallitsemaan ajankäyttöään, käyttämään opiskeluaikaansa tehokkaammin ja ovat pyrkineet kokeessa menestymiseen. Kadettien vastauksista ilmeni myös se, että oikean vastaustyylin omaksuminen helpottaa tenteissä pärjäämisessä, kuten Arolakin on todennut. (Arola 2003, 83).

”Olen saanut vanhempien kurssien kadeteilta neuvoja siitä, mitkä kurssit kannattaa koulussa ottaa tosissaan ja mihin kursseihin ei välttämättä tarvitse oikeasti panostaa, vaan riittää kun opettelee kokeen vastaukset ulkoa edellisten vuosien kokeista.” (K5)

*”Ainut asia tulee mieleen MPKK:lla pidetystä matematiikan opetuksesta. Täl-
löin kuulumme vanhemmilta kadeteilta, että kannattaa opetella edellisvuosien
kokeiden tehtävien ratkaisutavat. Ja tämä tuntui toimivan.” (K6)*

*”Älä edes yritä omaksua asioita, jotka tiedät olevan täysin turhia tai tarpeetto-
mia sotilasuralla. Pintaopiskele ne juuri ennen koetta läpipääsyperiaatteella ja
unohda kokeen jälkeen. Näin ollen voit keskittyä olennaiseen.” (K3)*

Vastauksista ilmeni, että tärkeämmäksi koettiin kokeiden läpäisy ja kokeissa pärjääminen, ei-
kä niinkään asioiden oppiminen. Tällaisten opiskelustrategioiden oppiminen voidaan selkeästi
liittää Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opittuihin asioihin. Kadetit ovat oppi-
neet painottamaan tiettyjä asioita opiskelussaan. Opiskelussa on keskitytty niin sanottuun pin-
ta-oppimiseen, jossa korostuu faktojen rutiininomainen toistaminen. Tämän kaltaisessa oppi-
misessä on tavoitteena taito toistaa opittujen asioiden sisällöt.

Vuonna 2002 valmistunut upseeri (U1) mainitsi oppineensa omalta opiskeluajaltaan saman-
kaltaisia keinoja pärjätä opinnoissaan. Hän mainitsi työmuistin käytön, ulkoa opettelun ja
olennaisen löytämisen. Opintojen suorittaminen Kadettikoulussa ei ajan kuluessa ole huomaa-
tavasti muuttunut, joten samankaltaisten opiskelustrategioiden omaksuminen on toiminut
myös aikaisemmilla kursseilla. 92. ja 94. Kadettikurssien kadetit mainitsivat viime hetken
opiskelun ja päivää ennen koetta asioiden ulkoa opettelun tukeneen heitä opinnoissaan.

Karjalaisen mukaan piilo-opetussuunnitelman kautta opitaan kurssien läpäisyä, vähennetään
omaa työpanosta ja keskitytään selviytymiseen pinta-oppimisen kautta. (Karjalainen ym.
2003.) Snyder on tehnyt vastaavanlaisia havaintoja tutkiessaan yliopiston piilo-
opetussuunnitelmaa. Syväoppimisen sijaan keskitytäänkin pintaoppimiseen ja tenteistä selviy-
tymiseen. Esimerkiksi fysiikan ymmärtämisen sijaan keskitytään oppimaan vain tietyt mekaa-
niset suoritukset kokeissa pärjäämisen mahdollistamiseksi. (Snyder 1973, 6.)

*”Kandidaatin tutkielmaan liittyen olen saanut ohjeeksi tehdä asioita niin etu-
painotteisesti kuin mahdollista. Toki opettajat puhuvat samaa, mutta asian si-
säistä vasta kun joku äskettäin asian kanssa paininut ihminen sen sanoo.”
(N2)*

Vanhempien kadettien antamat opiskeluun liittyvät ohjeet koetaan tärkeämmäksi kuin opettajilta saadut opiskeluun liittyvät neuvot ja ohjeet.

Kahdenkymmenen vuoden aikana tapahtunutta ajallista muutosta kuvaa vertailu 74., 94. ja 92. Kadettikurssien kadettien välillä. 92. ja 94. Kadettikurssin kadetit mainitsivat oppineensa selviytymiskeinoja sekä opiskelustrategioita vanhemman kurssin kadeteilta. 74. Kadettikurssilla opiskellut upseeri mainitsee, ettei siihen aikaan opiskelua helpottavia neuvoja saatu vanhemman kurssin kadeteilta. 92. ja 94. Kadettikurssien kadetit kertoivat saaneensa vanhempien kurssien kadeteilta neuvoja opiskelussa pärjäämiseen.

”Kyseiseen aikaan kadettikurssien välit olivat hyvin muodollisia ja osin jopa etäisiä... Opiskeluun liittyviä malleja, selviytymiskeinoja tai taktiikoita ei ollut käytännössä mahdollista saada vanhemmilta kursseilta.” (U2)

”Selviytymiskeinoja olen kuullut paljon erilaisia (vanhemmilta kadeteilta).” (N1)

Vastauksista ilmeni, ettei opiskelu Kadettikoulussa suuntaudu pelkästään Karjalaisen ja Snyderin mainitsemaan pinta-oppimiseen. (Karjalainen ym. 2003; Snyder 1973, 6). Kadetit arvos tavat asioiden oikeaa ymmärtämistä ja soveltamistaitoja. Voidaankin todeta, että kadetit ovat oppineet mukauttamaan opiskelutekniikkansa käynnissä olevan kurssin mukaan. Osa kursseista on mahdollista läpäistä opettelemalla tiettyjä asioita ulkoa ja toistaa ne mekaanisesti ko- keessa. Toisten kurssien sisällöt vaativat syvempää ymmärtämistä ja näin ollen osa kadeteista käyttää syvempää ymmärtämistä tukevia opiskelumenetelmiä.

Tutkimuksessa on esitelty lukuisia Kadettikoulun asettamia vaatimuksia ja Kadettikoulussa opiskelua helpottavia opiskelutyyplejä. Haastateltavien vastauksista nousi esiin toistuvasti oppimaan oppimisen taidot sekä oppijan oma motivaatio kehittää itseään. Oppimaan oppimisen taito on myös työelämässä tärkeä taito.

”Tärkeitä asioita ovat oppitunnilla seuraaminen, muistiinpanojen tekeminen, omatoiminen tiedonhaku ja keskustelut kadettiveljien kanssa. Tärkein on kuitenkin asenne, halu oppia ja parantaa ammattitaitoaan.” (N2)

Oppimisen, opiskelujen ja koulutuksen taustalla vaikuttaa voimakkaasti se, miten osaaminen tietoyhteiskunnassa määritellään. Keskeisintä tällä hetkellä, ja myös tulevaisuudessa, näyttää

olevan oppimisenkyky eikä niinkään se, mitä on opittu tai opetettu. Nykyajan Kadettikoulutuksessa korostuvat oppimaan oppimisen taidot, vuorovaikutustaidot ja jatkuva itsensä kehittäminen. (Kallioinen ym. 1999, 23.)

Tutkimuksen tulokset tukevat Kallioisen havaintoja oppimaan oppimisen taidoista. Kadettien haastatteluissa nousi toistuvasti esiin oppimaan oppimiseen liitettäviä tekijöitä. Kadetit mainitsivat oppineensa näitä oppimaan oppimiseen vahvasti liitettäviä ja siten myös edellytettäviä taitoja Kadettikoulun opetussuunnitelman ulkopuolisina asioina.

Oppimaan oppimisen tavoitteena on sellaisten toimintamallien omaksuminen, jotka edesauttavat uusien tietojen omaksumista, selviytymistä ennen kohtaamattomista tilanteista sekä antavat valmiudet kohdata uusia haasteita ja lähestyä ongelmia yhä uusista suunnista (Raustevon Wright, von Wright & Soini 2003, 124). Sotilaskoulutuksen didaktiikassa ja kadettien koulutuksessa on tärkeää sotilaan toimintakyvyn kehittäminen siten, että kadetit oppivat toimimaan ja ajattelemaan taistelukentän sekä tehtävän vaatimalla tavalla yksilöinä, taistelupa-reina ja joukkona. Koulutuksessa pyritään kokonaisnäkemyksen luomiseen toiminnasta, sen vaatimuksesta ja sen merkityksestä. Tällöin koulutuksen merkityksen oivaltaminen tekee siitä mielekästä. Oman ajattelun, omatoimisuuden, itseohjautuvuuden ja kriittisyyden korostamisella koulutuksessa pyritään vastaamaan muutuvaan sodankäynnin ja taistelujen kuvaan. (Kallioinen ym. 1999, 25 - 26, 28.)

Kadettiyhteisössä on syntynyt niin sanottuja lukupiirejä, joissa pohditaan yhdessä muiden kanssa eri aihepiirien tärkeitä asioita, kuten kadetti 5 toteaa.

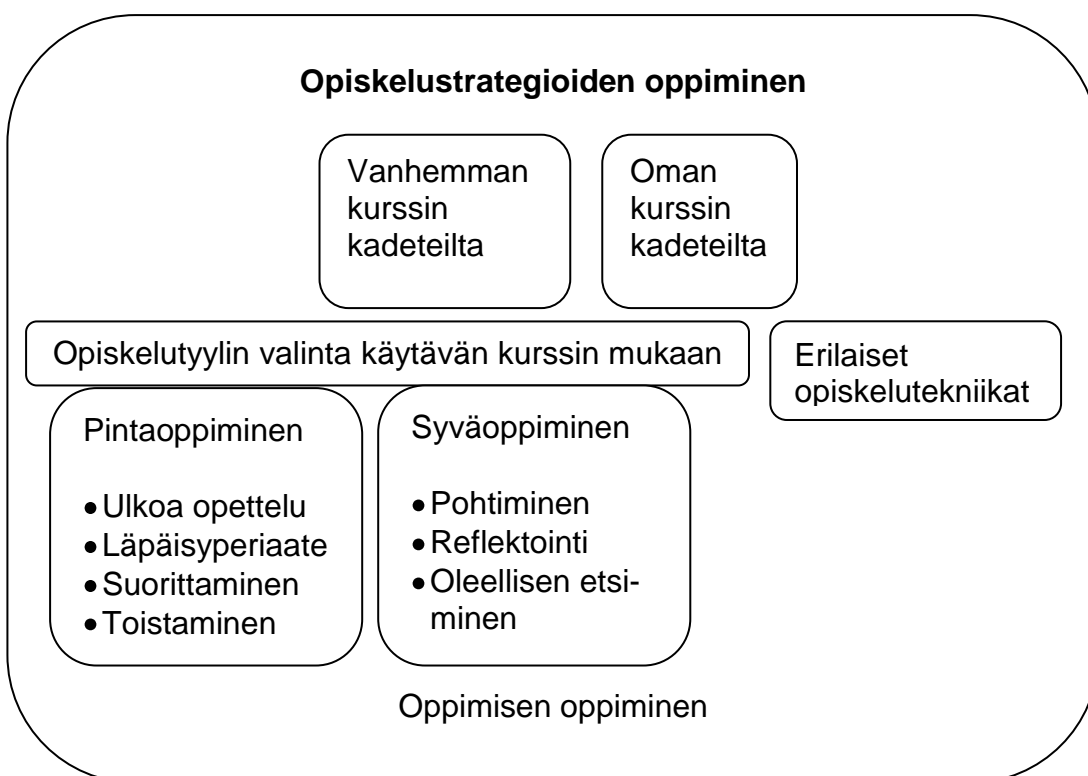
”Omalla kurssilla on muodostunut ns. lukupiirejä ennen kokeita ja ollaan yhdessä etsitty kokeiden lukualueista tärkeimpiä asioita ja muiden kanssa luki-malla oppii enemmän asioita muustakin kuin pelkästään koe alueesta.” (K5)

”Kurssikaverin kanssa tuli keskusteltua ja reflektoitua opetuksessa käsiteltyjä asioita. Keskustelujen kautta oppi uusia asioita ja tulkintoja opetuksessa olleis-ta asioista.” (U2)

”En ole tietoisesti yrittänyt opiskella näitä metodeita, vaan niitä on luontevasti alettu käyttämään yhteisössä yleensä tentteihin liittyen.” (K2)

Kadettien mainitsemia opiskelua helpottavia oppeja on lukuisia. Mainittuja oppeja ovat esimerkiksi organisointitaidot, reflektointitaidot ja pinta- tai syväoppimisen tietoinen valinta tilanteen mukaan.

”Tietyiltä kadettiveljiltä olen oppinut asioiden organisoimistaitoja. Muistiinpanojen tekeminen, palautuspäivien kirjaaminen ja pohtivien kysymysten luominen ovat tärkeimmät näistä.” (N2)

KUVIO 6. Opiskelustrategioiden oppiminen

6.2.2 Kadetiksi sosiaalistuminen

Kadettiyhteisön arvostamat asiat tuntuivat olevan itsestään selviä ja vastaajien oli helppo nimetä niitä. Arvostettujen asioiden sisäistäminen ja niiden mukaan toimiminen auttaa sopeutumaan kadettiyhteisöön paremmin. Kadetti, joka on omaksunut yhteisön hyväksymät toimintatavat, tulee paremmin toimeen muiden kadettien kanssa. Näin ollen, hänellä voidaan olettaa olevan paremmat sosiaaliset suhteet muihin kadetteihin. Sosiaalisten suhteiden kautta hän menestyy paremmin omaksumalla muilta kadeteilta opiskelustrategioita. Hän saa neuvoja opiskeluun liittyen ja opiskelee yhdessä muiden kadettien kanssa jakaen mielipiteitä sekä oppien asioita muilta kadeteilta. Kääntäen voidaan olettaa, että kadetti, joka ei ole sosiaalistunut

ja oppinut pelaamaan kadettikoulupeliä ei saa yhteisön tuen tuomia etuja itselleen. Aivan kuten Pietarinen ja Rantala toteavat, vaihtelevat oppijoiden oppimistulokset ja sosiaaliset seuraukset sen mukaan, kuinka hyvin oppija on sopeutunut sosiaaliseen ympäristöön ja kuinka hyvin hän on sitoutunut kunkin aineen opetus- ja oppimisprosesseihin. Koulussa selviytyminen on helpompaa, jos oppija on taustaltaan ja kulttuuriltaan yhteensopiva koulun edustaman kulttuurin kanssa. (Pietarinen & Rantala 2002, 235 - 237.)

”Jos et sovi porukkaan, hommat eivät oikein tahdo sujua yhteisissä projekteissa.” (K2)

”Koen oppineeni jotain yhteisistä arvoista ja siitä millaista käyttäytymistä kouluyhteisössä arvostetaan... Kouluyhteisö arvostaa jäsentä, joka on sisäistänyt yhteiset arvot ja pystyy noudattamaan niitä.” (K1)

”Kadetin tulisi olla avoin hänen itsensä ja kurssiveljien vuoksi. Kurssiveljien tulee voida kysyä sinulta neuvoa ajankohtaa katsomatta ja päinvastoin.” (N2)

Kadettiyhteisö asettaa vaatimuksen kadetin toiminnalle. Kadetin tulee olla avoin muita kohtaan ja auttaa tarvittaessa. Toimiakseen kadettiyhteisö tarvitsee siihen kuuluvien kadettien työpanoksen. Yhteisön tuomat edut eivät muodostu itsestään, kadetit muodostavat ne itse. Yhteisö koostuu siihen kuuluvista jäsenistä.

Ojajärvi tuo esiin käsitteen toisenlainen piilo-opetussuunnitelma. Hänen mukaansa varsinaisessa piilo-opetussuunnitelmassa kyse on siitä, miten hyvin koulu pystyy opettamaan oppijansa ideaalioppilaiksi. Ojajärven mainitseman asian ohella piilo-opetussuunnitelmaan vaikuttaa oppijoiden keskinäinen piilo-opetussuunnitelma ja oppijoiden tarve asettaa toisilleen tietynlaisia käyttäytymisvaatimuksia, joiden perusteella oppijat luokitellaan. Oppijoiden keskinäinen piilo-opetussuunnitelma määrittää sen, miten opettajien suoria ja epäsuoria ohjeita ja vaatimuksia tulee noudattaa. Opettajilla on tapana tyypitellä omia oppijoitaan aivan kuten oppijat tyypittelevät omia opettajiaan. Koulun omassa piilo-opetussuunnitelmassa ja oppijoiden keskinäisessä piilo-opetussuunnitelmassa on kyse siitä, millainen nuoren tulee olla. Samalla määrittyy myös se, minkälainen käytös ja toiminta ovat epäsoivia. (Ojajärvi 2006, 20; Törmä 2003, 114 - 115.)

Kadetit muodostavat keskenään piilo-opetussuunnitelmaan vaikuttavia asioita. Kutsuttakoon niitä tässä tutkimuksessa kadettien muodostamaksi piilo-opetussuunnitelmaksi. Kadettien muodostamaa piilo-opetussuunnitelmaa voidaan luonnehtia melko vahvaksi opiskeluihin vaikuttavaksi tekijäksi. Kadetit viettävät suurimman osan opiskeluajastaan samojen ihmisten kanssa, ja tämä koskee myös vapaa-aikaa. Osa Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opituista asioista koettiin selkeästi muiden kadettien vaikutuksesta opituiksi asioiksi ja oppimisen mainittiin olleen jokapäiväistä ja jatkuvaa. Rauste-von Wright ja Von Wright toteavat, että valtaosa ihmisen oppimisesta tapahtuu vuorovaikutuksen seurauksena. Tämä pätee niin oppitunteihin, koulutuksiin kuin vapaa-aikaankin. (Rauste-von Wright & Von Wright 2003, 36.)

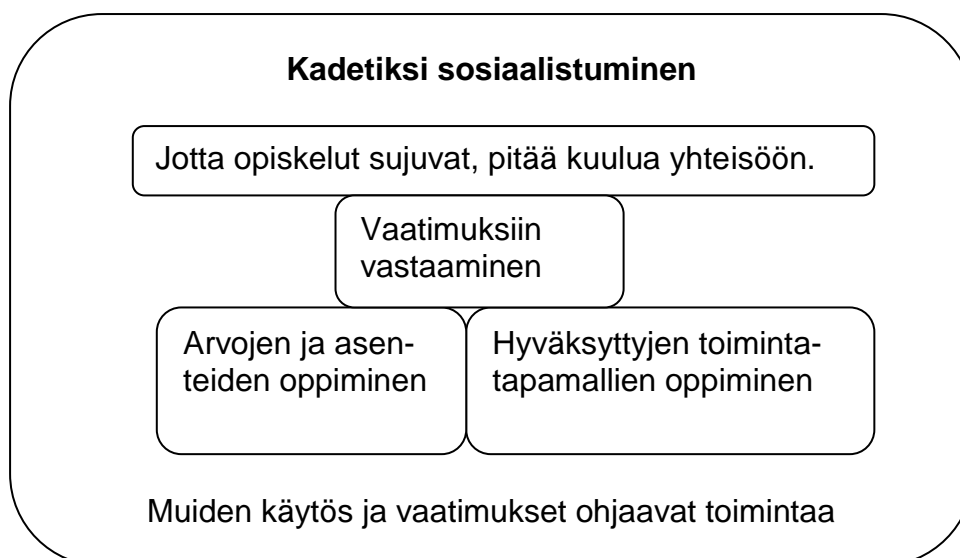
Suurimmassa osassa vastauksista oli selkeästi havaittavissa muiden kadettien vaikutus omaan opiskeluun. Tiivis yhteisö muokkaa ihmistä samankaltaiseksi. Tämän luo osaltaan hyvää yhteishenkeä, mutta se myös ohjaa kadettien opiskelua ja vahvistaa tai heikentää kadettien opiskeluorientaatiota.

”Joskus kun suhtautuminen on eroavaa itseni ja jonkun toisen välillä, varsinkin jos toinen kadetti on kokenut edellisen oppitunnin asiat tärkeäksi ja itse olen ollut eri mieltä, saa se minut miettimään opetustapahtuman tärkeyttä uudelleen ja on saattanut ohjata suhtautumaan paremmin.” (K1)

”Yleinen innostuminen aiheesta tai negatiivisuus aihetta kohtaan tarttuu helposti.” (K4)

”Jos suurin osa kurssista pelaa tunnilla miinaharavaa tms., siihen lähtee helposti mukaan sen kummemmin ajattelematta, että tunnilla saattaisi jopa oppia jotain hyödyllistä.” (K5)

Yksi vastanneista kadeteista mainitsi, etteivät muiden mielipiteet vaikuta hänen mielipiteisiinsä ja suuntautumiseensa opiskelua kohtaan. Suurimmasta osasta vastauksia ilmeni kuitenkin selkeästi, että muiden kadettien suhtautuminen opiskeluun vaikuttaa myös heidän omaan suhtautumiseensa. Voidaankin olettaa, että mitä voimakkaammin kadetit ovat sosiaalistuneet, sitä enemmän muiden mielipiteet ja toimintamallit ohjaavat kadetin omia mielipiteitä ja toimintamalleja. Kadetit ovat oppineet, että muiden kadettien ja mielipiteet vaikuttavat heidän suhtautumiseensa sekä opiskeluorientaatioonsa.

KUVIO 7. Kadetiksi sosiaalistuminen

6.2.3 Miten virallinen pitää olla

Kadettikoulupelin pelaamiseen liittyy myös jokapäiväisten käytäntöjen oppiminen ja yleiseen Kadettikoulun elämään liittyvien asioiden oppiminen. Kaikkia Kadettikoulussa opiskelua helpottavia asioita ei ole painettu oppaisiin tai sääntökirjoihin. Tietyt yleiseen elämään liittyvät asiat opitaan piilo-opetussuunnitelman muodossa muilta kadeteilta. Esimerkiksi, miten kadetin tulee toimia tiettyjen henkilökuntaan kuuluvien henkilöiden kanssa, jotta saa omat pyrkimyksensä onnistumaan.

”Olen oppinut vanhemmilta kadeteilta myös koulun sisäiseen hierarkiaan liittyviä käyttäytymissääntöjä ja asioita, joita kannattaa muistaa mennessään tapaamaan jotain koulun henkilökunnan jäsentä. (esim. miten virallinen pitää olla, mitä kannattaa kirjoittaa loma-anomukseen, jotta se menee läpi).” (K5)

Lavoien tutkimustulokset tukevat ajatusta siitä, että oppijat huomaavat opettajan piilossa olevat vaatimukset vaikeiksi niitä lausuttaisikaan ääneen. Oppijat sopeuttavat oman toimintansa havaintojen perusteella ja toimivat lausumattomien vaatimusten perusteella. Oppijat kehittävät tiedostamattaan henkilökohtaisen selviytymisstrategian, jota toteuttamalla opiskelu sujuu mutkattomammin. (Lavoie, <http://www.schwablearning.org/articles.aspx?r=996>.)

Törmän koulumuistio matematiikan tunnilta kertoo, kuinka opettajan esittämään kysymyseen tuli uusia vastauksia, kunnes vastaus kelpasi muodoltaan ja esitystavaltaan opettajalle. Tästä tapahtumasta luokan oppijat ymmärsivät, että vastaus tulee tarkkaan harkita ja miettiä

täyttääkö vastaus opettajan asettamat kriteerit. Vain harvojen uskaltaessa vastata matematiikan tunneilla, opettaja kyseli riveittäin oppija kerrallaan kotitehtävinä olleita asioita. Tämä osa oppitunneista kului oppijoiden jännittäessä omaa vastausvuoroaan ja ennakoidessa omalle kohdalle osuvaa laskutehtävää. Tällainen matematiikan opiskelu tuskin on ollut kovinkaan tehokasta. (Törmä 2003, 112.)

Haastattelun perusteella voidaan todeta samankaltaisten opettajan toimintamallien ilmentyvän myös Kadettikoulussa. Monesti vastauksen täytyy olla tarkka, eikä riitä, että kadetin vastaus on vain oikean suuntainen.

”Tietyt opettajat antavat puheenvuoroja niille, joiden tietävät vastaavan asiallisesti tai niin, miten opettaja haluaa vastattavan.” (N2)

”Jotkut (opettajat) pyrkivät käyttäytymään täysin samalla tavalla kaikkia kohtaan ja jotkut taas näyttävät omat mielipiteensä selkeästi. Esimerkiksi oppitunnilla sellaisen oppilaan vastaus, jonka taitotaso on opettajan mielestä surkea, saattaa aiheuttaa torjuvan reaktion.” (K2)

Kadetin habitus vaikuttaa kadetin opiskeluun. Kadettien puhuessa habituksesta, he tarkoittavan niitä asioita, jotka liittyvät kadetin ulkonäköön sekä käyttäytymiseen vaikuttaviin tekijöihin. Käsite habitus on esitelty kohdassa 3.4 (Habitus).

Muut kadetit ja opettajat muodostavat käsityksiä kadetin habituksen perusteella. Kadetin habitus saattaa jopa vaikuttaa kadetin saamaan kohteluun, kuten haastatteluissa esille tulleet asiat osoittavat.

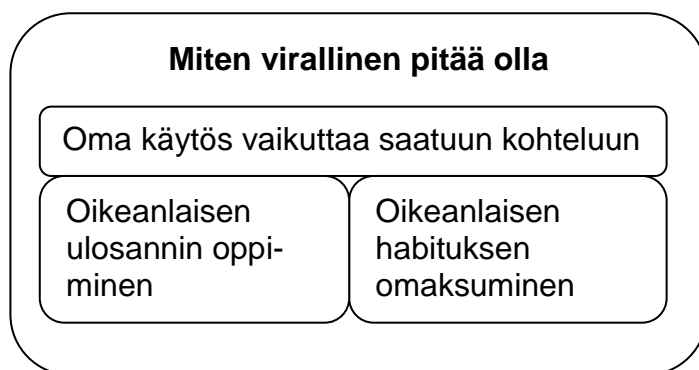
”Jokainen opettaja suosii omaa ulkoista habitustaan vastaavaa opiskelijaa. Omahyväiset ja itseään korostavat teoreetikot pitävät omahyväisistä ja itseään korostavista opiskelijoista. Kirveellä veistetyt käytännön korostajat taas pitävät kirveellä veistetyistä käytännön opiskelijoista. Tällainen toiminta ei kuitenkaan varmaankaan ole tietoista vaan vaistomaista.” (K3)

Lainaus Kadetti 3 (K3) haastattelusta viittaa myös aikaisemmin kohdissa 3.1 (Intentionaalinen) ja 3.2 (Tiedostamaton) esiteltyihin intention ja tiedostamattoman käsitteisiin.

”Huonon ulkoisen habituksen omaavan oppilaan käyttäytyminen on saattanut näkyä esimerkiksi opettajien ilmeissä tai torjuvassa reaktiossa, liittyen esimerkiksi johonkin kysymykseen. Jotkut opettajat pystyvät taas toisaalta peittämään omat tunteensa ja käyttäytymään samalla tavalla kaikkia kohtaan.”(K2)

Enemmistö haastateltavista oli kuitenkin sitä mieltä, että kadetin habitus ei vaikuta merkittävästi opettajalta saatuun kohteluun. Tärkeäksi tekijäksi mainittiin se, että kadetin habituksen täytyy olla yleisen palvelusohjesäännön mukainen. Tällä tarkoitetaan muun muassa sitä, että kadetin kengät on kiillotettu, varustus moitteeton, vaatteet silitetty ja hiukset ajettu. Kadetin yleisilmeen tulee olla sotilaallinen ja ryhdikäs. Mikäli se poikkeaa annetuista määräyksistä, siihen kyllä puututaan opettajien toimesta välittömästi.

”Mikäli habitus ei ole kunnossa ja ohjeiden mukainen, palaute on välitön. Jos kyseessä on yksittäinen tapaus eikä puolet ryhmästä, niin tapaus on pääsääntöisesti käsitelty kahden kesken.” (K6)

KUVIO 8. Miten virallinen pitää olla

6.3 Ihmisenä ja sotilaana kehittyminen

Ihmisenä ja sotilaana kehittymisen kategoria on muodostettu kahdesta alakategoriasta, jotka ovat:

- Sosiaalisten vuorovaikutustaitojen oppiminen
- Itsetuntemuksen kehittyminen.

(U1) mainitsi Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta oppineensa työyhteisössä tarvitsemiaan sosiaalisia taitoja. Kadettien valmistuessa upseerin tehtäviin on kyettävä työskentelemään lukuisten erilaisten ihmisten kanssa yhteistyössä. Esimerkiksi varusmiehiä kouluttaes-

sa oman elämän vaikeudet eivät saisi vaikuttaa annettavan koulutuksen laatuun. On opittava suoriutumaan omista tehtävistä ammattilaisen tavoin, huolimatta omista siviilielämän vaikeuksista.

6.3.1 Sosiaalisten vuorovaikutustaitojen oppiminen

Kadettiyhteisössä eläminen kasvattaa kadetteja sotilasyhteisöön. Kadetit ovat jatkuvassa kanssakäymisessä muiden kadettien kanssa. Muiden kadettien kanssa toimiminen opettaa kadeteille monia työelämässä ja työyhteisössä tarvittavia sosiaalisia taitoja. Tämän tutkimuksen kohdassa 5.3 on mainittu, että kadettien tulee ikään kuin oppia eräänlaisiksi ”sosiaali-insinööreiksi”. Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opitut asiat tukevat tätä Kallioisen mainitsemaa vaatimusta. (Kallioinen 1999, 10.)

”On pitänyt oppia ymmärtämään muiden käytöstä ja mielipiteitä, vaikkei itse olisikaan samaa mieltä. Olen oppinut myös yhteisö elämän vaatimia perusjutuja, jotka vaikuttaa kaikkeen olemiseen, niin koulussa kuin kadettitalollakin esim. muiden huomioimista kaikessa ja oman toiminnan ja elämisen suhteuttamista muiden tekemisiin, kaikkea ei aina voi tehdä niin kuin itse haluaisi kun jakaa asunnon sadan muun kadetin kanssa.” (K5)

”Minusta on tullut suvaitsevaisempi muita ihmisiä kohtaan, osaan ottaa muita paremmin huomioon ja voin myöntää, että oma mielipide ei aina ole välttämättä se paras tai oikein. Samalla olen oppinut perustelemaan omat mielipiteeni paremmin. Olen oppinut että kaikkien ihmisten kanssa voi tulla toimeen ja tehdä töitä, vaikka ei henkilökohtaisella tasolla kaikista pitäisikään.” (K5)

Omien asioiden perusteleminen auttaa saavuttamaan henkilökohtaiset tavoitteet paremmin ja esimerkiksi varusmiehiä kouluttaessa asioiden järkiperäinen perusteleminen on yksi tehokasta motivoinnin keinoista. (KOULOPAS 2007, 22 - 24).

”Yhteistyötä muiden kadettien kanssa, asioiden ja tilan jakamista, epäitsekkyyttä, sosiaalisuutta, toisesta huolen pitämistä ja kompromissien tekemistä.” (N2)

Monet vastaajista mainitsivat samanlaisia asioita kuin haastateltavat K5 ja N2. Sotilaana ja ihmisenä kasvamiseen ja kehittymiseen tarvittavia asioita ovat muiden huomioiminen omassa

toiminnassa, itsekkyyden väheneminen, yhteistyötaitojen kehittyminen ja itsensä kehittäminen muilta saadun palautteen kautta. Kadettikoulun tiiviin yhteisön voidaan olettaa opettavan kadetille näitä asioita.

Vastaajat mainitsivat oppineensa muilta kadeteilta taitoja, jotka eivät liity varsinaiseen opiskeluun. Tällaisia ovat maailmankatsomukseen, ystävyssuhteiden muodostumiseen sekä parisuhteisiin liittyvät asiat. Kadettien on ollut pakko oppia ulospäin suuntautuneimmiksi ihmisiksi sekä luottamaan omiin työtovereihinsa. Vastauksissa mainittiin myös, että yhteisössä eläminen vaatii toisinaan vahvana esiintymistä vaikeinkin aikoina.

”Olen oppinut ryhmätyöskentelytaitoja ja sosiaalisia taitoja, sekä asioita, jotka ei mitenkään liity itse opiskeluun, kuten erilaisia maailmankatsomustapoja, ja asioita ylipäättään ihmisten välisestä kanssakäymisestä, kuten ystävyssuhteista ja parisuhteista.” (K5)

Opettajat ja oppijat muodostavat sosiaalisena yhteisönä toimivan verkoston. Jokaisella sosiaaliseseen verkostoon kuuluvalla yksilöllä on mahdollisuus kehittää omia sosiaalisia taitojaan. Koulun oppimisympäristö voidaan nähdä monipuolisena yksilön sosiaalisten taitojen kehittäjänä. (Pietarinen & Rantala 2002, 234.)

Kadetit ovat oppineet, että vaikka he eivät henkilökohtaisesti pitäisi ihmisestä, hänen kanssaan on kaikesta huolimatta kyettävä työskentelemään. Sotilasyhteisössä harvoin voi valita omat työkaverinsa. Sama pätee myös koulutettaessa varusmiehiä. Kukaan tuskin voi vaatia, että kouluttaja pitää henkilökohtaisella tasolla jokaisen kouluttamansa varusmiehen persoonasta. Omista mielipiteistään huolimatta, kouluttajan on oltava jokaiselle varusmiehelle oikeudenmukainen ja annettava laadukasta sekä tasapuolista koulutusta jokaiselle kouluttamalleen varusmiehelle.

”Olen oppinut mitkä piirteet ihmisessä ovat muiden ihmisten arvostamia. Mitkä ovat siis piirteitä, joita ihmisten välisessä kanssakäymisessä arvostetaan. Käänteisesti olen huomannut myös mitkä piirteet ovat vähemmän toivottuja. Vastaukseni voisi tiivistää siten, että olen oppinut vuorovaikutustaitoja. Minusta on tullut kouluaikana kiinnostuneempi muista ihmisistä ja heidän tekemisistään. Kiinnostus muita kohtaan helpottaa kommunikointia. Positiivisuus on iso osa toimivaa vuorovaikutusta.” (K1)

”Olen oppinut ottamaan vastaan kritiikkiä omasta toiminnasta ja käytöksestä ja sen avulla pyrkinyt kehittämään itseäni.” (K5)

6.3.2 Itsetuntemuksen kehittyminen

Kadetit mainitsivat oppineensa yleisesti ihmiselle pidettyjä hyveitä, jotka eivät suoraan liity Kadettikouluun tai työelämään. Tällaisia ovat positiivisuus, vuorovaikutustaidot, kiinnostus muita ihmisiä kohtaan sekä itsetietoisuuden kehittyminen. Nämä opitut asiat voidaan luokitella itsetuntemuksen kehittymisen kategoriaan. Vaikka ne eivät suoraan liity upseerin tehtäviin, ovat ne merkittäviä asioita ihmisenä ja sotilaana kehittymisen tiellä.

”Muiden ihmisten kanssa toimiessaan oppii lisäksi asioita itsestään, omasta luonteesta ja ajattelumaailmasta.” (K2)

*”Minusta on tullut itsetietoisempi, rohkeampi, tiedän suurin piirtein oman arvo-
maailmani, koska olen peilannut sitä muihin ihmisiin.” (K1)*

Yhteisasuminen ja kadettien yhteistoiminta on opettanut kadeteille, että on lukuisia erilaisia työskentelymenetelmiä. Menetelmät voivat olla erilaisia, mutta silti niillä kaikilla saatetaan päästä toivottuun lopputulokseen. Edellä mainitun asian ymmärtäminen lisää suvaitsevaisuutta sotilaiden keskuudessa. Kun ymmärretään, että esimerkiksi ongelman ratkaisussa oma tapa työskennellä ei aina ole ainoa tapa.

”Kehitti ihmistuntemusta, yhteistoimintakykyä ja suvaitsevaisuutta ja kykyä ymmärtää sitä, että erilaisilla toimintatavoilla voi kaikesta huolimatta saavuttaa hyvän lopputuloksen.” (U2)

”Olen tottunut muiden läsnäoloon. Olen tottunut olemaan erossa tyttöystävästäni. Olen löytänyt harrastusmahdollisuuksia läheltä.” (K1)

”Ehkä voisin sanoa näin, että viikon eläneenä koululla useiden ihmisten ympäröimänä, oppii arvostamaan viikonloppuja kotipuolessa vielä enemmän. Ja ei hän tämä toisaalta muutu töihin mentäessä.” (K6)

Opiskelu ja eläminen Kadettikoulun kampuksella valmentavat tulevia upseereita sotilaan elämään. Sotilaan ammatissa saattaa olla mahdollista, että sotilas komennetaan toiselle paikkakunnalle töihin tai hän joutuu itse tekemään uraansa koskevia valintoja, jotka liittyvät urakehitykseen ja vaativat muuttoa toiselle paikkakunnalle. Kyseeseen saattaa tulla tilanne, jossa sotilaan perhe asuu toisella paikkakunnalla ja sotilas itse työskentelee viikot toisella paikkakunnalla. Hänen täytyy olla perheestään erossa viikot ja perheen yhteinen aika rajoittuu viikonloppuun. Naimattomilla sotilailla kyseeseen saattaa tulla vahvojen siteiden katkeaminen omiin lähisukulaisiin tai tärkeäksi muodostuneeseen ystäväpiiriin. Kadettikoulun läsnäolopakko, sisäoppilaitosmainen elämä ja Kadettikoulun erityispiirteet valmentavat sotilasta jo opiskeluaikana tällaiseen elämään. Upseerin tehtäviin siirtyessään nuori sotilas on jo omaksunut tietynlaisia sotilaselämään liittyviä realiteetteja. Tämän voidaan olettaa helpottavan työelämässä menestymistä. Seuraavassa kappaleessa tutkitaan tarkemmin Kadettikoulun piilopetussuunnitelman kautta opittuja, työelämässä tarvittavia taitoja.

6.4 Valmentautuminen työelämää varten

Valmentautuminen työelämään yläkategoria on muodostettu neljän alakategorian avulla, ne ovat:

- koulutustaidon opit
- ammattiin sosiaalistuminen
- upseerien arvojen ja asenteiden omaksuminen
- yhtenäisen upseeriston muodostuminen.

Muiden kadettien vaikutuksesta kadetit ovat kokeneet oppineensa taitoja työelämää varten. Kadetit ovat kokeneet oppineensa työelämässä tarvittavia taitoja muun muassa arkipäiväisessä toiminnassa, opiskelussa ja harrastusten parissa. Kampusalueella ollessaan, kadetit ovat päivät ja illat tekemisissä keskenään, jolloin kadetit oppivat muilta kadeteilta jatkuvasti uusia asioita. Harvoin on sellaista tilannetta, ettei voisi tarvitsemaansa asiaa tai tietoa saada kurssiveljeltään.

6.4.1 Koulutustaidon opit

Haastatellut kadetit ovat oppineet kouluttajien toiminnasta monia sellaisia asioita, joiden voidaan katsoa sisältyvän kouluttamistaitoon. Tällaisia ovat esimerkiksi käyttäytymis- ja koulutustavat. Aivan kuten aikaisemmin on todettu, valmistuessaan suurin osa kadeteista sijoittuu kouluttajan tehtävään. Tulevina kouluttajina kadetit ottavat mallia opettajistaan ja miettivät opettajan toiminnan vaikutuksia. Kadettikoulussa opiskellessaan kadetit ovat jatkuvasti teke-

missä opettajien kanssa. Kadetit näkevät mielestään hyviä ja huonoja kouluttamistaitoon liittyviä esimerkkejä. Kadetit oppivat kouluttamistaitoa, vaikka se ei olisikaan kyseisissä opetus-tapahtumissa opetustarkoituksena, eikä sitä niissä olisi suunniteltu opetettavan.

”Kadettien opettajan roolissa toimivia ihmisiä on saanut seurata ja tätä kautta toivottu (oma) opetustyyli on jotenkin tiedossa.” (K1)

”Kadettien pitämät oppitunnit ja harjoitukset ovat antaneet itselle ajatuksia työ-elämää varten. Lähinnä sen suhteen kuinka käyttää eri opetusmenetelmiä erilaisissa aiheissa.” (K6)

”Huonoista malleista oppii yleensä paremmin, ei ainakaan itse tee samoja virheitä.” (K5)

”Hyvän esimerkin näkeminen pistää omat ajatukset liikkeelle.” (K2)

Huonoja esimerkkejä tai malleja ei tulisi nähdä pelkästään negatiivisena, vaan niiden avulla voi oppia ja kehittää omaa toimintaansa kouluttajana. Negatiivisiksi asioiksi mainittiin ihmisten sellaiset kanssakäymiseen liittyvät asiat, kuten työkavereiden ja alaisten asiaton arvosteleminen ”selän takana” ja ylempi-arvoisten mielisteleminen. Negatiiviseksi asiaksi koettiin myös se, jos opettaja on ikään kuin nostanut itsensä jalustalle.

Opettajan tulisi ottaa kadettien mielipiteet huomioon, eikä automaattisesti olettaa oman mielipiteensä olevan ainoa oikea. Yleisesti voidaankin todeta kadettien oppineen, että oppijoita tulee arvostaa opettajan toimesta. Tätä kuvastavat hyvin valmistellut oppitunnit ja perehtyminen itse tarkasti opetettavaan aiheeseen. Tämä liittyy myös aikaisemmin mainittuun jatkuvaan työssä oppimiseen.

”Opettajan on oltava valmis ottamaan selvää asioista joista hän ei tiedä, opettajan tehtävä on antaa vastauksia tai omaan elämäkokemukseensa perustuen perustella asioita. Opettaja, joka näkee vaivaa oppilaidensa eteen saavuttaa parempia tuloksia ja arvostusta oppilaiden keskuudessa.” (K1)

”Jos opettaja on huonosti valmistautunut ja käyttäytyy niin, että ei vois vähempää kiinnostaa, myös oma opiskelumotivaatio katoaa samalla. Toisaalta inhi-

millinen käyttäytyminen ja omana itsenä esiintyminen lisäävät mielenkiintoa ja parantava näin opiskeluilmapiiriä. Tällä tarkoitan sitä, että opettaja ei toimi kokenemaisena luennoitsijana vaan tuo mukaan oman persoonansa.” (K5)

Kadetit ovat oppineet myös, että selkeä äänenkäyttö, hyvin jäsennellyt oppitunnit ja tilanteeseen sopiva huumorin käyttö sekä luonteva käyttäytyminen tukevat oppimista. Oman itsensä tuominen mukaan opetustilanteeseen nähdään oppijoita motivoivana tekijänä. Ainakin kadettien keskuudessa opettajan asettumista jonkinlaisen roolihahmon taakse pidettiin negatiivisena asiana.

”Hyvin suunniteltu ja valmisteltu on 90 % tehty.” (K4)

”Hyvistä harjoituksista olen oppinut erityisesti suunnittelun ja etukäteisvalmistelujen onnistumisen merkityksen, oikean aikataluttamisen merkityksen, mielenkiintoisten asiakokonaisuuksien rakentamisen merkityksen. Huonoista harjoituksista olen oppinut miten koko harjoitus saattaa epäonnistua jos em. asioihin ei kiinnitetä huomiota.”(K5)

”Miten suuri vaikutus etukäteisjärjestelyillä voi olla ja varsinkin miten niiden puuttuminen aiheuttaa välittömästi muutoksen oppijan asenteeseen.” (N1)

Kysyttäessä kadeteilta, mitä he kokevat harjoitusten ja oppituntien järjestelyiden heille opettaneen, olivat vastaajien esille tuomat asiat keskenään samankaltaisia. Avoimeen kysymykseen vastanneista kuudesta kadetista viisi mainitsi oppineensa, kuinka tärkeää on harjoitusten huolellinen valmistelu ja suunnittelu. Valmistelu ja suunnittelu liittyvät myös jatkuvaan kehittymiseen kouluttajana. Valmistellessaan harjoitusta tai koulutusta käy kouluttaja mielessään harjoituksen läpi, joka parantaa kouluttajan valmiuksia kyseisen koulutustapahtuman pitämiseen. Suunnitellessaan koulutustapahtumaa kouluttaja pohtii koulutuksensa heikkouksia ja vahvuuksia sekä miettii koulutuksen asiasisältöä. Samalla hänen täytyy itse perehtyä opetettavaan asiaan ja tarvittaessa opetella opetettava asia itse.

”Myös tarinat siitä, mitä kouluttaja on kokenut ja millaisia tilanteita hän on kohdannut urallaan, ovat valmistaneet työelämää. Myös kertomukset pieleen menneistä jutuista ovat opettaneet suhtautumaan rennommin virheisiin.” (K1)

Opettajien toiminnan kautta opituista, suoraan koulutukseen liittyvistä asioista mainittiin muun muassa seuraavat:

- Esiintymistaito
- Opetusmateriaalin käyttö (sopivuus opetukseen, tiedon tuoreus)
- Oppitunnin rakentuminen
- Oppijan huomion herättäminen on tärkeää.

Edellä mainittujen asioiden lisäksi, kadetit mainitsivat oppineensa koulutustilanteen ajankäytön hallintaan liittyviä asioita. Kadetit ovat analysoineet heille pidettyjen koulutusten ja opituntien ajankäytön vaikutuksia heidän omaan oppimiseensa. Ajankäytön hallintaan liittyvinä asioina mainittakoon koulutuksen sisällön suhteuttaminen käytettävissä olevaan aikaan. Mikäli oppimiselle on varattu liian vähän aikaa, oppija kokee, ettei opetettua sisältöä ole tarpeellista oppia. Kääntäen voidaan ajatella, että jos yksikertaisen asian kouluttamiseen on oppijan mielestä varattu liikaa aikaa, niin opiskelu saattaa tuntua turhauttavalta.

”Mikäli opetettava asia on suhteutettu oikein aikaan nähden, se auttaa minua keskittymään aiheeseen. Jos taas vähäinen asia on jaettu pitkälle opintojaksolle, on asian opiskelu puuduttavaa. Jos aikaa oppimiseen on varattu liian vähän, on se turhauttavaa. Tällöin hyväksyy yleensä oman oppimisensa ja tulee tulokseen, että kaikkea asiaa ei ehkä tarvitsekaan sisäistää.” (K1)

Kurssien ajallinen mitta käsitetään usein kontaktiopetuksen määränä. Oppimiseen käytettävässä ajassa tulee ottaa huomioon kontaktiopetustuntien lisäksi, esityötunnit ennen opetusta ja opetuksen jälkeiset tunnit, jolloin tapahtuu itseopiskelua ja kertausta. (Karjalainen ym. 2003, 43 - 44.)

”Harjoitus tai oppitunti voi olla pitkäkin, jos ajankäyttö on järkevää ja mielenkiinto säilyy. Tietenkään kaikki koulutusaiheet eivät ole luonnostaan kiinnostavia tai mielekkäitä, mutta jos ne on sodan voittamisen kannalta tärkeitä tai edes hyödyllisiä, niin silloin ratkaisee opetustavoitteen saavuttaminen.” (K3)

”Mitä pidempi harjoitus, sitä parempi henki harjoitusjoukolla on. Pitkät harjoitukset luovat myös mahdollisuuden toistojen ja kokonaissuoritusten kautta oppimiseen. Lyhyet päiväharjoitukset tuntuvat aina jäävän hieman raakileiksi. Oppitunnit tulisi säilyttää sovitun mittaisena ja opettajien tulisi pitää tästä huoli

omalta osaltaan. Viidentoista minuutin kahvitauko vaikuttaa vastaanottokykyyn selvästi.” (N2)

”Jos oppitunti tai harjoitus venyy pidemmäksi kuin viikko-ohjelmassa on ilmoitettu ja taukoja jätetään pitämättä, suhtautuminen muuttuu helposti negatiiviseksi. Tai jos vapaa-ajalla tehtäviä harjoituksia on paljon, saattaa suhtautuminen koko ko. kurssia kohtaan muuttua negatiiviseksi.” (K5)

Kadeteille pidetyistä oppitunneista ja harjoituksista he ovat oppineet myös vapaa-ajan määrän vaikutuksen opiskelumotivaation. Oppijoiden opiskelumotivaation taso laskee, jos oppijoiden vapaa-aikaa karsitaan ja tämä aika käytetään oppitunteihin sekä koulutuksiin. Sama asia pätee myös varusmiehiä koulutettaessa, joten tämän kaltaisten asioiden sisäistäminen ja oppiminen parantavat tulevan upseerin valmiuksia toimia kouluttajana. Kadetit kokevat oppineensa edellä mainittuja asioita havainnoimalla itse saamaansa koulutusta, joten nämä kadettien oppimat asiat voidaan liittää piilo-opetussuunnitelman kautta opittuihin asioihin.

Kadettikoulun monipuolinen opiskelutapahtumien kirjo mahdollistaa monien eri opetusmenetelmien ja niiden yhdistelmien käytön. Opetusmuodot vaihtelevat perinteisestä luento-opetuksesta (opettaja opettaa, oppilaat kuuntelevat), sotaharjoituksissa suoritettaviin soveltaaviin harjoituksiin. Pelkästään yhden harjoituksen aikana on mahdollista käyttää useita opetusmenetelmiä. Näitä ovat esittävä opetus, kyselevä opetus, esimerkkisuoritus, simulaattorit, case -harjoitus ja ongelma-keskeinen ajattelua korostava tapa. Kadettikoulussa muiden koulujen tapaan suositaan nykyään entistä enemmän ryhmätyöskentelymenetelmiä ja verkko-opetusta. Ryhmätyöskentelymenetelmät opettavat sotilaan ammatissa tarvittavia sosiaalisia- ja yhteistyötaitoja. Kadettikoulussa opiskelijoiden erilaisista varusmiestaustoista johtuen osalla oppilaista saattaa olla jo ennestään enemmän tietoa opetettavasta asiasta kuin muilla. Tällöin korostuu monipuolinen opetusmenetelmien valinta ja tietotason arvioinnin merkitys.

Haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että myös kadettien mielestä monien eri opetusmenetelmien käyttö sopii Maanpuolustuskorkeakoulun opetukseen. Edellä mainittujen opetusmenetelmien lisäksi kadeteille tehdyissä haastatteluissa mainittiin muun muassa näytelmän käyttö opetusmenetelmänä.

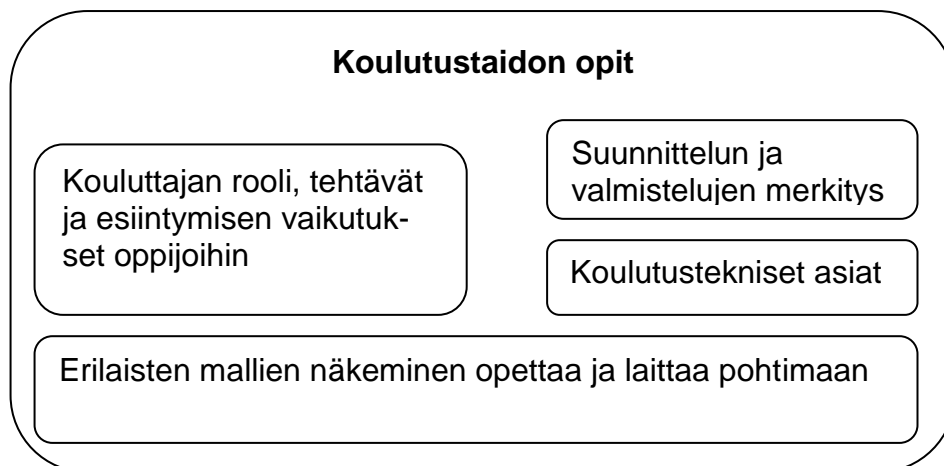
”Olen oppinut, että sillä miten jotain asiaa opettaa on suuri merkitys kadettien mielenkiinnon herättämisessä. Jonkun kuivan teoria-aineenkin voi saada mielenkiintoiseksi, jos osaa esittää sen oikealla tavalla.” (K5)

Kadettikoulussa opetetaan tulevia kouluttajia, joten Kadettikoulun opettajilla on tapana kertoa käyttämänsä opetusmenetelmä opiskelijoille. Oppijat oppivat opetusmenetelmätietoisiksi. Opetusmenetelmän valinta kuuluu niihin opettajan tekemiin valintoihin, jotka vaikuttavat piilo-opetussuunnitelman toteutumiseen. Kiinnostavaa olisi tietää toteuttavatko opetusmenetelmät omaa piilo-opetussuunnitelmaansa? Opettaako opetusmenetelmän valinta piilo-opetussuunnitelman muodossa oppilaille joitain asioita? Tämä tutkimus ei kuitenkaan näihin kysymyksiin pysty vastaamaan.

Opettajien mainittiin valmentavan kadetteja työelämää varten vaikka se poikkeaisikin varsinaisesta opetustarkoituksesta. Kadetit ovat oppineet, että kaikkia asioita ei tarvitse tehdä niin pikkutarkasti työelämässä kuin koulussa yleisesti opetetaan. Tärkeää on ymmärtää oleelliset asiat varsinaisen työn tekemisen kannalta.

”Joskus esimerkiksi ampumakäskyä tehtäessä yritettiin selkeästi kertoa, mikä pumaskassa on oikeasti olennaista ja mikä tulee olla tehty tarkkuudella. Ehkä on tullut opittua siitä mikä oikeasti on oleellista työelämässä.” (K1)

”Joissain tilanteissa opetustarkoituksesta sivutaan yleensä aiheeseen: ”miten hommat hoidetaan tällä hetkellä joukko-osastossa”, mikä on mielestäni hyvä asia tiedostaa.” (K2)

KUVIO 9. Koulutustaidon opit

6.4.2 Ammattiin sosiaalistuminen

Kasvattamista tapahtuu intentionaalisesti, mutta myös tiedostamatta oppijoita kasvatetaan sopeutumaan sosiaaliseen ympäristöön. Heiltä edellytetään oikeanlaista koulukäyttäytymistä. Peruskoululainen oppii lukemisen, laskemisen ja muiden taitojen lisäksi olemaan koulun oppija. (Broady 1991.) Voidaankin sanoa, että peruskoulussa oppija sosiaalistuu tulevaa opiskelijan elämää varten ja Kadettikoulussa kadetti sosiaalistuu työyhteisöä ja työelämää varten

Upseerikoulutuksen ja Kadettikoulun erityispiirteiden voidaan olettaa olevan samankaltaista lähes kaikilla kursseilla, ajankohdasta riippumatta. Kadettikoulusta upseerin ja sotilaan ammattiin valmistuva kadetti samaistuu helpommin työyhteisöön, koska yhdistäviä tekijöitä on useita. Tämä koettiin merkittäväksi juuri Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opetuksi asiaksi. Samaistuminen työyhteisöön, upseerin arvomaailman ja käyttäytymisen taustalla vaikuttavien tekijöiden tietäminen koettiin myös hyödylliseksi työelämässä tarvittaviksi opeiksi.

”Suurin Kadettikoulusta saamani hyöty oppimieni aineiden ohella on ehdottomasti se, että tunnen kuinka suomalainen upseeri valmistetaan ja tiedän miksi upseerit käyttäytyvät niin kuin he käyttäytyvät. Tästä on varmasti hyötyä taistelllessani tuulimyllyjä vastaan työelämässä. Ehkä osaan vetää oikeista naruisista.” (K3)

”...hierarkkisiin suhteisiin liittyviä selviytymiskeinoja.” (U2)

Haastateltavien mielestä puolustusvoimat työnantajana mahdollistaa upseerille uraorientoituneen elämän, jossa jatkuva työssä oppiminen on arkipäivää. Jokaisen tulevaisuus on omissa käsissä ja valintoja täytyy tehdä.

”Puolustusvoimissa voi olla hyvinkin uraorientoitunut. Oma tulevaisuus on omissa käsissä. Oppiminen voi jatkua opiskeluiden jälkeen ja työssä oppiminen on osa upseerin arkea.” (K1)

Opiskelun Kadettikoulussa mainittiin myös opettaneen pitkäjänteisyyttä ja tinkimättömyyttä omien työtehtävien hoitoon. (K1, K6).

Mielenkiintoinen opittu taito oli rentoutumisen merkitys työtehtävien suorittamisen ohella. Rentoutuminen koettiin yleisesti tärkeäksi asiaksi. Eikä rentoutumisen taitoa pidetty itseltään selvänä. Kaksi vastaajista koki oppineensa rentoutumisen taitoa muilta kadeteilta. Työelämää ajatellen terve rentoutuminen edesauttaa työhyvinvointia.

”Rentoutumisen tärkeys työn ohella on tullut opittua.” (K1)

”Olen henkilökohtaisella tasolla myös oppinut ottamaan vähemmän stressiä työtehtävistäni, muiden kadettien kehotuksesta.” (K2)

Upseerin työhön liittyen opituksi elämänohjeeksi on sisäistetty vapaa-ajan merkitys työn ohella. Työn ja vapaa-ajan välille on löydettävä tasapaino, eikä elämä saisi rakentua pelkästään työn varaan. Vapaa-ajan merkitys liittyy aikaisemmin mainittuun rentoutumisen tärkeyteen. Työnteon rinnalla täytyy myös viettää vapaa-aikaa ja pitää itsestään huolta. Vapaa-ajan viettäminen palvelee työntekoa.

”Työ ja vapaa-aika ovat sidoksissa toisiinsa. Tasapaino on löydettävä näiden välillä.” (K6)

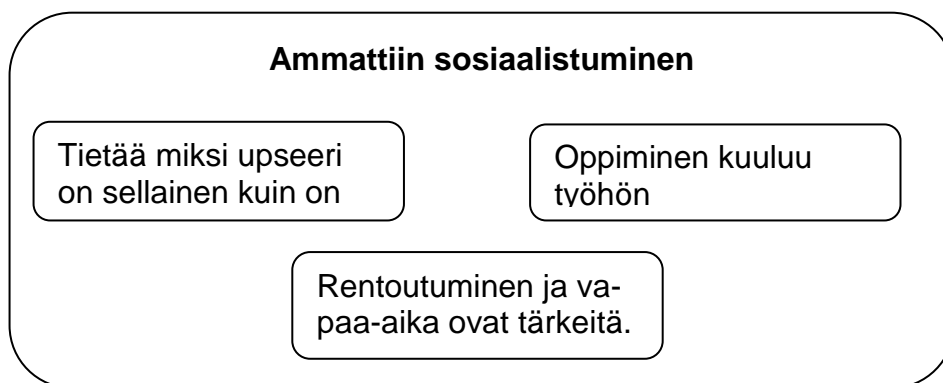
”Tärkeä asia, minkä olen oppinut, on vapaa-ajan korostaminen. Opiskelun ohella tulee urheilla ja antaa aikaa itselle. Tämä näkyy tuloksissa positiivisesti.” (N2)

Tietokoneen ohjelmistojen käyttö mainittiin muilta kadeteilta opittuna asiana. Tietokoneen käyttöön saadaan kadettikouluajana myös opetussuunnitelmaan sisältyvää koulutusta, mutta se harvoin riittää tarvittavien taitojen omaksumiseen, varsinkin jos kadetin lähtötaso on ollut heikko.

*”Lähes jokapäiväisissä keskusteluissa tulee uutta asiaa, mitä en itse ole tien-
nyt. Näkisin asian niin, että jos itse ei tiedä jotain asiaa, aina löytyy joku muu
kadettitoveri joka opettaa kysyttäessä. Asiat vaihtelevat päivän opetuksesta
käytännön elämiseen. Itselle päällimmäisenä tulee mieleen muilta opituista
asioista tietokoneiden eri ohjelmistojen käyttö, koska en ymmärrä atk-asioista
yhtään mitään.” (K6)*

Kadettien keskinäisen kanssakäymisen mainittiin opettavan myös oman ja muiden toiminnan pohtimista. Oppimista on tapahtunut muita kadetteja seuraamalla, ottamalla mallia muiden kadettien käytöksestä ja pohtimalla muiden kadettien käytöksen vaikutuksia. Oman toiminnan ja sen seurausten pohtiminen on tärkeä taito upseerin ammatissa kehittymiselle.

”...kadettihenkeä, yhteenkuuluvuutta ja yhteisten kokemusten reflektointia sekä käsittelyä.” (U2)

KUVIO 10. Ammattiin sosiaalistuminen

6.4.3 Upseerin arvojen ja asenteiden omaksuminen

Kadetit ovat kokeneet oppineensa ja sisäistäneensä opettajien arvoja. Monet vastaajista mainitsivat opettajien arvomaailman vaikuttaneen heihin. Arvojen todettiin olevan sellaisia asioita, joita kadetit kokevat oppineensa opettajilta. Kuten luvussa 5, todettiin yli, 80 % valmistuvista kadeteista kokee koulun merkityksen erittäin tärkeäksi asenteiden muokkaajaksi. (Limnell 2004, 32.)

”Opettajat kertovat joskus arvoistaan, joten näitä arvoja on tullut ehkä pohdittua ja sisäistettyä.” (K1)

Kadeteilta kysyttiin myös suoran, minkälaisia arvoja he kokevat oppineensa opettajilta. Mainitut arvot olivat osin samanlaisia kuin maininnat työelämässä tarvittavista upseerin ominaisuuksista. Täsmällisyys, rehellisyys, tinkimättömyys, kurinalaisuus, inhimillisyys ja isänmaallisuus koettiin opettajilta opituiksi arvoiksi.

”Työnteko palkitaan ennemmin tai myöhemmin.” (K1)

Opettajilta on sisäistetty arvojen lisäksi myös monia sellaisia asioita, jotka ikään kuin ovat ohjeita elämää ja työelämää varten. Sinnikkyytteen liittyen kadetit ovat oppineet, että työnteko palkitaan ennemmin tai myöhemmin ja hyvällä asenteella tavoitteiden saavuttaminen on tehokkaampaa.

”En voi sanoa mitään arvoa minkä voisi oppia kaikilta opettajilta, jotkut opettajat noudattavat ns. hyveellisiä arvoja, kuten oikeudenmukaisuus, tasa-arvoisuus kaikkia kohtaan, rehellisyys ym. kun taas toiset päinvastaisia ja samalla sotivat omalla käytöksellään Pv:n virallisia arvoja vastaan. Vastuu ”oikeiden” arvojen omaksumisesta jää itselle, pitää osata arvioida, mitkä arvot opettajien käytöksestä on sellaisia, jotka kannattaa omaksua itselle.” (K5)

Kadetit eivät omaksu opettajien arvoja sellaisenaan. Kadetit pohtivat arvojen merkityksiä ja ikään kuin valitsevat niistä omaan maailmankuvaansa sopivat arvot. Voidaankin olettaa, että jokainen kadetti kokee yksilöllisellä tavalla opettajien toiminnan vaikutukset. Osa kadeteista mainitsi myös, että heidän arvomaailmansa on jo muodostunut niin vahvaksi, ettei opettajien toiminta vaikuta heidän arvomaailmaansa. Osa kadeteista mainitsi, että opettajien arvot ja asenteet vahvistavat kadettien omia jo omaksuttuja arvoja ja asenteita. Kadettikoulun opettajien ollessa kiistattomia auktoriteetteja voidaan olettaa, että kadetit sisäistävät heidän arvojaan tiedostaen ja tiedostamattaan.

”Arvot, joita upseeri tarvitsee: suoruus, täsmällisyys, kunnioitus vanhempia henkilöitä kohtaan, arvostus maamme historiaa kohtaan, avoimuus” (K1)

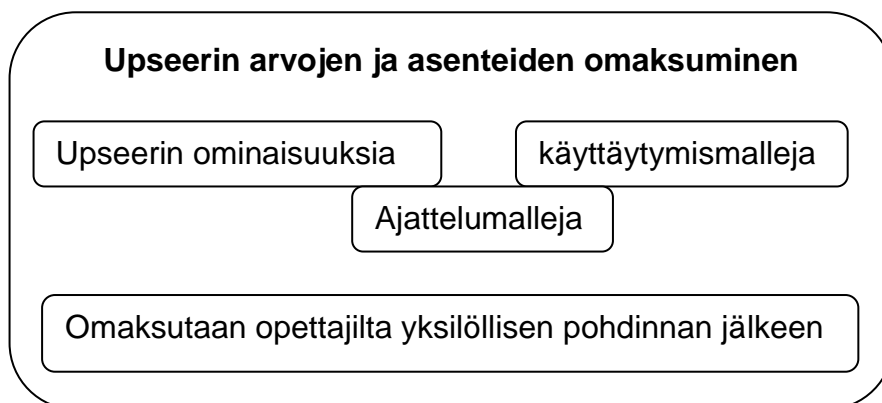
”...vanhempaan sotilashenkilöön luontevaa suhtautumista ja käyttäytymistä, kadettiveljeyttä (yhteenkuuluvaisuuden tunne).” (K2)

”Mies tekee, mies vastaa, kaveria ei jätetä, oma etu taka-alalle... kadetit ovat ihmisiä ja ihmisen käytös on kaiken mitta. Pelkkä näennäinen kadettiveljeys ei vielä tee kesää.” (U1)

Kadettien oppimia upseeriuteen liittyviä ominaisuuksia ja taitoja mainittiin lukuisia. Mainittuja asioita ovat: suoruus, täsmällisyys, tinkimättömyys, ahkeruus, avoimuus ja suvaitsevaisuus. Nämä ominaisuudet liittyvät työelämässä tarvittavien taitojen lisäksi myös ihmisenä ja sotilaana kehittymiseen. Työelämässä tarvittavina upseerin ominaisuuksina mainittiin myös ka-

dettiveljeys ja yhteenkuuluvuuden tunne. Vanhempien henkilöiden kunnioitus, luonteva suhtautuminen ja käyttäytyminen vanhempia sotilashenkilöitä kohtaan mainittiin myös varsinaisen opetussuunnitelman ulkopuolelta opittuina asioina. Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman koettiin myös kasvattaneen kadeteista isänmaallisempia ihmisiä ja arvostus maamme kohtaan on haastateltavien mukaan lisääntynyt Kadettikoulussa.

Osa edellä mainituista asioista sisältyy Kadettikoulun kadettikasvatukseen ja Kadettikoulun viikko-ohjelmissa mainittuun upseerina kasvamiseen. Kysyttäessä kadetit mainitsivat nämä asiat muilta kadeteilta opituiksi asioiksi, joten ne voidaan tällöin käsittää sisältyvän Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman opettamiin asioihin. Osa opituista asioista on arvokkaita piirteitä missä tahansa työssä, osa on ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyviä sosiaalisia taitoja ja osa opituista asioista on selkeästi upseerin hyveiksi miellettyjä asioita. Huomionarvoinen seikka on, että osa mainituista opituista asioista, kuten tehtävien tinkimätön hoitaminen, kadettiveljeys ja arvostus maamme historiaa kohtaan, ovat selkeästi yhteyksissä tämän tutkimuksen kohdassa 5.3 esiteltyyn kadettilupaukseen. Kadetit ovat kokeneet oppineensa heidän kadettilupauksessa lupaamiaan asioita. Kadettilupauksen sisällön voidaankin nähdä elävän Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmassa.

KUVIO 11. Upseerin arvojen ja asenteiden omaksuminen

6.4.4 Yhtenäisen upseeriston muodostuminen

Voidaan sanoa, että suomalaisen upseeriston yksi vahvuus on sen vähyydessä. Upseeriston vähyys johtuu osittain siitä, että Suomi on asukasluvultaan pieni maa. Upseeriston keskuudessa upseerit tuntevat toisensa hyvin. Tämä tekee upseerien yhteistoiminnasta tehokkaampaa.

”Kun kurssimme jakaantuu ympäri Suomea valmistumisen jälkeen, löytyy joka paikasta henkilö, jolta voi pyytää neuvoa.” (N2)

Vaikka upseeri ei henkilökohtaisesti tuntisikaan tiettyä kollegaansa, niin jokainen upseeri tietää, minkälaisen koulutuksen upseerit ovat saaneet. Upseerit tietävät, minkälaisia arvoja ja asenteita yhteistyökumppanilla on. Tämä on suuri apu työelämässä ja korostuu entisestään sodanajan tehtävissä.

Aikaisemmin tässä tutkimuksessa on mainittu vahva sosiaalistuminen, samaistuminen ja yhtenäistyminen suomalaisen upseeriston keskuudessa. Tämä yhtenäisyys on suurimmaksi osaksi Kadettikoulun aikaansaamaa. Yhtenäisyyden tunne on tärkeää, kun toimitaan yhteistyössä muiden upseerien kanssa. Kadetit oppivat yhtenäisyyden merkityksen Kadettikoulussa. Yhtenäisyyden voidaan olettaa vahvistuvan työelämässä.

” Jos tarvitsee tietämystä esimerkiksi pioneeriasioista tai vast., pystyy soittamaan jatkossa kurssikavereille ja kysymään. Toisaalta samaa asiaa korostaa yhteishengen luominen. Ainakin itselle on yhdessäolo konkretisoitunut sen, miten yhteishenki kurssin tai joukon sisällä syntyy.” (K6)

”Suurin oppi mikä kurssiveljien kanssa tapahtuu, on varmasti tutustuminen heihin. Kun oppii tuntemaan kurssinsa niin hyvin kuin olen onnistunut oppimaan, löytyy ongelmaan kuin ongelmaan ratkaisu.” (N2)

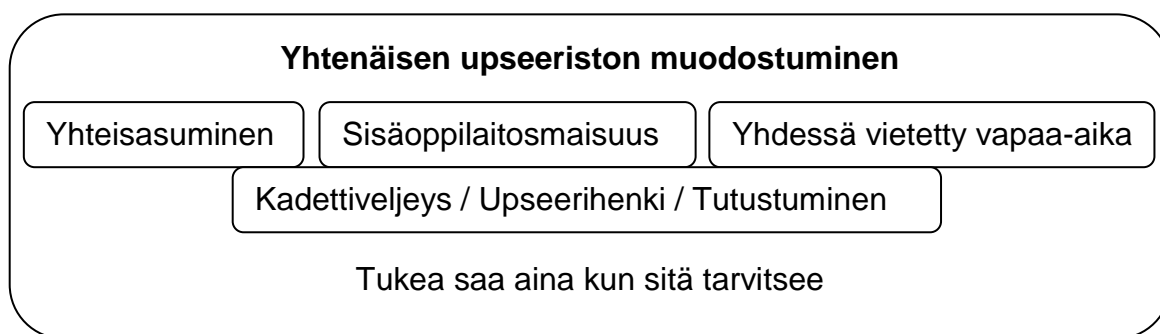
Yhteisasumista pidetään tärkeänä suomalaista upseeristoa yhdistävänä tekijänä. Yhdistävinä tekijöinä mainittiin myös yhteiset harrastukset ja illanvietet esimerkiksi ”kellarilla”. ”Kellari” on kampusalueella sijaitseva b-oikeudet omaava ravitsemusliike, jota voidaan luonnehtia kadettien olohuoneeksi. Yksi haastateltavista viittaa tältä osin myös kadettiveljeyden muodostumiseen.

”Yhteisasuminen on yksi merkittävä tekijä lujan tahdon ja hengen luomisessa joukolle. Kasarmimajoitusta ei tule pitää vain välttämättömänä yöpymisen ratkaisuna, vaan mahdollisuutena vahvistaa jotain sellaista, mikä muilla keinoilla on mahdollista, mutta vaikeammin saavutettavissa.” (K7)

Arajuuri kertoo kadettiveljeyden alkavan muodostua jo Kadettikoulun ensimmäisenä opiskeluvuotena. Hänen mukaansa Kadettikoulussa muodostuu valtaosa niistä ystävyys-suhteista, jotka jatkuvat läpi elämän. Kadetteja yhdistäviä tekijöitä ovat yhteiset kokemukset. Kadettiveljeyttä ei voi määritellä yksiselitteisesti, jokaisella kadetilla ja upseerilla on oma käsityksensä siitä. Kadettiveljeys ei muodostu ainoastaan Kadettikoulussa, vaan se jatkuu ja kehittyy

myös työelämässä. Arajuuri mainitsee kadettiveljeyden olevan muun muassa, ikuista ystävyyttä, uskollisuutta, elämäntapa, tuki ja turva. (Arajuuri 2007, 30.)

Kaikki kadetit eivät kuitenkaan vietä palveluksen ulkopuolista aikaansa kampusalueella. Kadeteilla on oikeus viettää palveluksen ulkopuolinen vapaa-aika parhaaksi katsomallaan tavalla ja parhaaksi katsomassaan paikassa. Oikeudesta huolimatta valtaosa kadeteista viettää suurimman osan opiskeluaikastaan kampusalueella, varsinkin silloin, jos he ovat kotoisin toiselta paikkakunnalta.

KUVIO 12. Yhtenäisen upseeriston muodostuminen

7 POHDINTAA

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaan vaikuttaa tiukka hierarkia, yhteisöllisyys, juurtuneet kadettiperinteet ja koulutuskulttuuri sekä yleiset odotukset ammattiin sosiaalistumisesta. Kadetit asettavat itselleen sotilaana olemisen vaatimuksia, kuten esimerkiksi kurinalaisuus, esimiehen kunnioittaminen, henkinen kestävyys, suorasanaisuus ja hyvä käytös. Kadetilta odotetaan tietynlaista käyttäytymismallia. Entä jos mallista poiketaan? Opettajat vaativat kadetilta sotilaallista käytöstä. Minkälaisia ovat sanomattomat piilossa olevat vaatimukset, joita kadetille asetetaan? Mitä ne opettavat? Yleisesti voidaan todeta kadettien olevan kouluaikanaan erilaisten vaatimusten kohteena. On olemassa opetussuunnitelmiin ja viikko-ohjelmiin kirjoitettuja yleisiä tavoitteita ja sisältöjä, kuten esimerkiksi sotilaana kasvaminen. Kadettikoulussa vallitsee monia sanomattomia piilossa olevia vaatimuksia, jotka osaltaan muodostavat Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman. Useimpiin siviiliyliopistoihin verrattuna merkittävän eron tekee akateemisen vapauden puuttuminen ja vähäinen vaikuttamisen mahdollisuus omien opintojen kulkuun.

Piilo-opetussuunnitelmalliset ulottuvuudet asettavat vahvoja vaatimuksia kadettikoulutukselle ja opetussuunnitelmien käytännön toteuttamiselle. Sen ymmärtäminen auttaa saavuttamaan

paremmin opetukselle ja kasvatukselle asetetut tavoitteet. Piilo-opetussuunnitelmaa ei tulisi nähdä pelkästään negatiivisena asiana. Se tulisi nostaa näkyvämmiin esiin ja hyödyntää varsinaisen opetussuunnitelman ohessa. Mikäli halutaan päästä todella tulokselliseen opetukseen, tulisi myös opetusratkaisuja tehtäessä tarkastella niiden sisältämiä piilo-opetussuunnitelmallisia aineksia. Opettajien tehdessä omia didaktisia valintojaan ja toteuttaessaan opetussuunnitelmien määrittämiä sisältöjä, tulee heidän tiedostaa myös piilo-opetussuunnitelman olemassaolo. Jokaisen opettajan tulee ymmärtää oman toimintansa merkitys osana oppimis- ja kasvatustapahtumaa.

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma muodostuu monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Siihen vaikuttavat opettajat, koulunkäynnin välittömät ja välilliset kehystekijät. (KUVIO 3.) Tässä tutkimuksessa piilo-opetussuunnitelmaa ei ole nähty henkilökohtaisena, koulukohtaisena tai tieteenalakohtaisena. Piilo-opetussuunnitelmaa on tarkasteltu kadettien käsityksien ja kokemusten kautta.

Tutkimuksessa haettiin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Minkälaisia opetussuunnitelman ulkopuolisia asioita kadetit käsittävät oppineensa Kadettikoulussa?
  - Miten esille tulleet käsitykset liittyvät piilo-opetussuunnitelmaan?
  - Miten piilo-opetussuunnitelmaan liitettävät asiat ovat muuttuneet ajan myötä?

Merkittävin ajan tuoma muutos Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaan on kadettikurssien lähentyminen ja sitä kautta tapahtuneet muutokset. Haastateltavien henkilökohtaiset erot tekivät isomman vaihtelun piilo-opetussuunnitelman kokemiseen kuin kurssinumeron. Piilo-opetussuunnitelman kokeminen vaihtelee enemmän riippuen yksilöstä kuin ajankohdasta.

Kadettien käsitykset heidän oppimistaan asioista ovat heidän oppimiaan asioita. Tutkimuksen teoriaan perustuen tutkimuksen tuloksissa esiteltyt asiat voidaan liittää piilo-opetussuunnitelmaan.

Kadettien käsitykset Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opituista asioista jaettiin tässä tutkimuksessa kolmeen ylä-kategoriaan. Nämä kolme ylä-kategoriaa muodostavat Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman. Ylä-kategoriat on muodostettu ala-kategorioiden kautta, jotka muodostettiin haastatteluissa nousseiden, kadettien käsitysten avulla. Kategoriat ovat:

- Kadettikoulupeli

- Ihmisenä ja sotilaana kehittyminen
- Valmentautuminen työelämää varten.

Kadettikoulupeli opettaa kadeteille miten koulussa pärjää. Kadettikoulupeliä voidaan luonnehtia Kadettikoulussa selviytymisen, pärjäämisen ja menestymisen opiksi. Kadettikoulupeleihin sisältyy opiskelustrategioiden oppiminen, oppimisen oppiminen, oikeanlainen lähestyminen koulun auktoriteetteja kohtaan ja kadettien tapojen omaksuminen. Edellä mainittujen neljän kategorian sisältämien asioiden hallitseminen opitaan Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta. Mitä paremmin näiden kategorioiden sisältämät asiat hallitaan, niin sitä paremmin Kadetti pärjää opinnoissaan. Kokonaisvaltaiseksi kadettiyhteisön jäseneksi pääsy edellyttää kadettikoulupelin hallintaa.

Kadettien oppimisstrategioiden oppimisesta ei voida löytää tiettyä toimivaa ja kaikkien kadettien oppimaa oppimistyyliä. Osa kadeteista ja upseereista mainitsi pintaoppimiseen suuntautuneet menetelmät, samat kadetit ja upseerit kuitenkin mainitsivat pohtivansa muiden kadettien kanssa opettettujen asioiden todellisia merkityksiä, jolloin korostuu oleellisten asioiden omaksuminen. Kadetit ovat oppineet hyödyntämään erilaisia oppimisstrategioita. Opiskelutyyli ja strategia valitaan kulloisenkin aineen ja opintokokonaisuuden mukaan. Voidaankin todeta, että kadetit ovat oppineet oppimaan.

Kadettikoulun opetussuunnitelmien erityispiirteenä voidaan todeta aikataulujen tiiviys. Opiskelujen ohella on myös vapaa-ajalla tapahtuvaa pakollista palvelusta. Tällaisina voidaan pitää tanssikurssia, perinnetapahtumia ja edustustehtäviä. Tällaiset tapahtumat vievät ennestäänkin jo vähäiseksi jäävää opiskelu- ja vapaa-aikaa. Mitä vähäisemmäksi opiskeluaika jää, sitä enemmän koetaan ylikuormittumista, tavoitteet laskevat ja opiskelu suuntautuu selviytymisorientoituneeksi. Näin ollen opettajien tekemä suuri työ menee hukkaan, koska oppimista ei tapahdu eikä opetustavoitteita saavuteta. Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma on opettanut kadetteja priorisoimaan ajankäyttöään ja valitsemaan käyttämänsä opiskelustrategian käytettävissä olevan ajan mukaan.

Kadetit oppivat Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta ihmisenä ja sotilaana kehittymiseen liitettäviä asioita. Kadetit oppivat sotilaan ammatissa tarvittavia taitoja ja elämässä tarvittavia yleisesti hyveinä pidettyjä taitoja. Haastateltavat mainitsivat oppineensa ja kehittyneensä paremmiksi ihmisiksi. Sosiaaliset taidot, muun muassa suvaitsevaisuus, epäitsekkyys

ja muiden huomioiminen nousivat haastatteluissa kerta toisensa jälkeen esille. Kadetti yhteisön merkittävin vaikutus kadetteihin onkin kasvattaa heitä paremmiksi ihmisiksi ja sotilaiksi.

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta kadetit oppivat monia työelämässä tarvittavia asioita. Piilo-opetussuunnitelman kautta opitut asiat valmentavat heitä työelämää varten. Haastatteluissa korostui erilaisten mallien näkeminen ja niiden kautta oppiminen sekä oman toiminnan kehittäminen. Kadetit valmistuvat pääosin kouluttajan tehtäviin. Kadettikoulussa he ottavat jatkuvasti mallia hyvistä ja huonoista opetustapahtumista. Lähes kaikki haastateltavat kurssiin katsomatta mainitsivat oppineensa harjoituksen ja opetuksen pitämiseen liittyviä asioita, sekä sitä, kuinka tärkeää on koulutuksen huolellinen suunnittelu ja valmistelu. He oppivat jatkuvasti asioita opetustapahtumien pitämisestä ja upseerin työnkuvasta. Opettajat kertovat heille tiedostaen ja tiedostamattaan upseerin ammatin sisältämistä erityispiirteistä ja vaatimuksista. Muiden kadettien johtamis- ja kouluttamissuoritukset opettavat kadeteille paljon työelämässä tarvittavia taitoja. Myös vapaa-aikana kadetit oppivat toisiltaan työelämässä tarvittavia taitoja, esimerkiksi urheiluun liittyen.

Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma sosiaalistaa kadetit upseereiksi. Kadetit oppivat miten olla upseeri, mitä ovat upseerin hyveet ja he omaksuvat erilaisia upseeriuteen liitettäviä asenteita. Kadettikoulun sosiaalistavaa vaikutusta ei voi korostaa liikaa. Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta kadetit oppivat upseereiksi. Mikäli kadettikursseja koulutettaisiin, esimerkiksi verkkokursseina Internetin välityksellä, olisi sosiaalistamisvaikutus aivan erilainen. Kaikki haastateltavat kertoivat yhteismajoituksen positiivisista vaikutuksista. Monet opituista sosiaalisista taidoista liitettiin yhteismajoitukseen ja jatkuvaan kanssakäymiseen muiden kadettien kanssa. Mainittiin jopa, että näin ollen saavutetaan jotain todella arvokasta mikä muuten ei välttämättä olisi mahdollista. Haastateltavat viittasivat kadettihengen ja yhtenäisen upseeriston muodostumiseen. Edellä mainituista asioista mainittiin olevan hyötyä kadettien siirtyessä työelämään. Kurssiveljien joukosta löytyy aselajien asiantuntijoita, joilta voi tarvittaessa kysyä neuvoa. Lisäksi päivittäisessä kanssakäymisessä oppii jatkuvasti asioita työelämään ja ihmisenä kehittymiseen liittyen. Oppiminen tapahtuu arkipäiväisissä tilanteissa sosiaalisten suhteiden avulla.

Huomionarvoisena seikkana nostettakoon esille, että Kadettikoulun opettajien mainittiin kohteleen ja arvioivan oppijoita pääsääntöisesti tasapuolisesti. Mainintoja oli kuitenkin opettajien ivallisesta kohtelusta, niin sanotusti heikkoja kadetteja kohtaan. Mainittiin, että joskus heikoilla ”kyyti voi olla aika kylmää” (U1). Tämän kaltaiset asiat eivät tämän tutkimuksen perus-

teella ole kuitenkaan kovinkaan huolestuttavia, ja niiden voidaan katsoa kuuluvan kadettikasvatukseen.

Ajallinen tarkastelu eri kurssien välillä ei tuonut esiin merkittäviä eroja Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmassa. Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelma on koulukohtainen eikä siten kurssikohtainen. Kadettikoulun opiskelukulttuuri on varmasti muuttunut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana, mutta sen sijaan upseerille ja sotilaalle asetetut perusvaatimukset eivät ole muuttuneet. Kadettikoulu kouluttaa edelleen Suomen puolustusvoimien upseerit ai-
van kuten ennenkin. Haastatteluissa selkeästi esille tullut muutos on kadettikurssien lähentyminen. Eri kadettikurssit ovat nykyään enemmän tekemisissä toistensa kanssa. Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, nuorempien kurssien kadettien omaksuvan vanhemman kurssin kadeteilta aikaisempaa enemmän opiskeluun liittyviä asioita.

On vaikeaa, ja tämän tutkimuksen avulla mahdotonta, määrittää jonkinlaista kuvausta kadetin taustasta ja arvoista. Voidaan todeta, että kadetit ovat tietyllä tavalla homogeeninen joukko, mutta kadetit ovat ihmisiä ja heillä jokaisella on omat henkilökohtaiset näkemyksensä asioista. Kadeteilla on omat, ennen Kadettikouluun tuloa syntyneet elämäkokemukset, jotka ohjaavat kadettien opiskelua ja elämää myös Kadettikouluajana. Jokainen kadetti kokee opiskelun Kadettikouluajana yksilöllisellä tavallaan ja linkittävät aikaisemmin oppimansa tiedon opiskeluaikana syntyneen tiedon kanssa.

7.1 Tutkimuksen uskottavuus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa perinteisessä mielessä, sillä tutkija ja tieto kietoutuvat saumattomasti yhteen. Todetut selitykset ja tulokset pätevät vain tietyssä ajassa ja paikassa. (Hirsjärvi ym. 1997, 161.) Aineiston keruun luotettavuuden arvioinnissa tutkijan oma toiminta nousee merkittävästi esille. Onko aineiston keruussa käytetyllä menetelmällä saatu sellaista tietoa, joka vastaa tutkimuskysymyksiin.

Haastattelun tulosten analysoinneissa korostuu tutkijan ammattitaito. Aineistoa kerätessä ja tutkiessa voikin esiin nousta jatkuvasti uusia näkökulmia. Tuloksia analysoidessa on tärkeää pitää mielessä, että tapaukset ovat ainutlaatuisia. Saturaation ja kylläisyyden periaatetta pidetään yleisesti hyväksyttynä mittarina kerättävän aineiston määrälle. (Hirsjärvi ym. 1997, 181.)

On syytä myös pohtia tutkijan asemaa saatuihin tuloksiin nähden. Tulokset eivät ole itsestään nousseet aineistosta esiin, vaan tutkija on nostanut tulokset aineistosta. Aineiston keruussa

käytetyt haastattelukysymykset ovat syntyneet tutkijan vahvan ennakkotiedon perusteella. Aivan, kuten tämän tutkimuksen kohdassa 2.4 todettiin, ihmisen omat kokemukset vaikuttavat ihmisen muodostamaan käsitykseen ja tietoon eri asioista. Tieto on yksilöllistä. Tämä pätee myös tutkijaan, vaikka tutkija pyrkiikin objektiiviseen tutkimustoimintaan. Näin ollen tutkijan oma tieto- ja kokemuspääoma vaikuttavat fenomenografisen tutkimuksen tekoon. Ahonen (1994) mainitsee tämänkaltaisen tutkijan oman subjektiivisuuden huomioimisen tutkimuksen aineiston keruussa ja tulosten analysoinnissa. Hallittu subjektiivisuus on yksi tutkimuksen luotettavuuden takeista. (Ahonen 1994, 122.)

Tässä tutkimuksessa on käsitettävä haastatellut valmistuneet upseerit ja kadetit yksilöinä. Tutkijan nostamat tulokset haastattelujen aineiston avulla pätevät heidän kohdallaan vallinneessa ympäristössä. Tulosten yleistämisessä on oma problematiikkansa eikä tuloksia tule käsittää pätemään kaikkien upseerinuralle koulutettavien tai koulutettujen kohdalle. Haastatteluilla kerättyä materiaalia ja tutkimustuloksia voidaan kuitenkin pitää luotettavina silloin, kun halutaan yleisellä tasolla muodostaa kuva Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman ilmenemisestä ja sen opettamista asioista.

Fenomenografisessa tutkimuksessa tutkijan on osoitettava, että tutkimushenkilöt ovat ilmaisseet käsityksensä juuri tutkittavana olevasta asiasta. Tärkeää on, että haastateltavat saavat kehittää ajatuksiaan rauhassa eikä tutkija ohjaile haastateltavia virikkeillä. Tällöin voidaan puhua aidoista ilmaisuista. (Ahonen 1994, 154.) Kuten kohdassa 2.4 todettiin, haastatteluaineisto kerättiin haastattelulomakkeella, jossa haastateltavat vastasivat avoimiin kysymyksiin. Haasteltaville jäi aikaa pohtia vastauksiaan. Mikäli haastattelu olisi toteutettu esimerkiksi teemahaastatteluna, jossa haastattelija ja haastateltava ovat suorassa vuorovaikutuksessa, olisi tutkijan ollut mahdollista tehdä tarkentavia kysymyksiä haastattelun aikana. Haastattelulomakkeen käyttö pakotti tutkijan tekemään syventäviä kysymyksiä uudella haastattelulomakkeella haastateltavien vastauksien perusteella.

Teemahaastattelun onnistumisen esteenä olisivat voineet olla monet virhelähteet, jotka olisivat aiheutuneet niin haastateltavasta kuin haastattelijasta itsestään. Itse haastattelutilanne olisi voinut vaikuttaa haastateltavien vastauksiin. Teemahaastattelun luotettavuutta olisi voinut heikentää myös se seikka, että haastateltavat olisivat voineet antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastattelutilanne olisi tällöin ollut tilannesidonnainen. Haastateltavat olisivat saattaneet puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossain toisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 1997, 202 - 203.)

Tutkimuksessa käsitellyt asiat ovat varsinkin kadeteille arkipäiväisiä. Tähän liittyy Lehtosen mainitsema problematiikka siitä, että mitä on kaikkialla, ei tavallisesti huomioda. Usein kaikkein tavallisin asia voikin olla vähiten tiedostettu. Elämme toisten ihmisten tuottamien merkitysten keskellä, jotka suurilta osin otetaan annettuina niitä sen enempää miettimättä. (Lehtonen, 1996. 13, 29 - 31.) Vaikka haastattelukysymykset olivat tarkkaan mietittyjä ja koestettuja, sekä niiden pohjalta tehtiin tarkentavia kysymyksiä, ei voida olla varmoja saataisiinko samankaltaisia tuloksia erilaisilla kysymyksenasetteluilla. Lehtosen problematiikan tiedostaminen ohjasi tutkijaa valitsemaan haastattelulomakkeen teemahaastattelun sijaan.

Fenomenografisen tutkimuksen tulokset on raportoitu kategorioina. Kategorioiden muodostamien merkitysten tulee vastata haastateltavien tarkoittamia merkityksiä ja niiden tulee olla relevantteja tutkimuksen teorian kannalta. Aineiston analysointivaiheessa muodostetuissa kategorioissa on pyritty aitouteen, eikä luokkia ole tarkoituksenmukaisesti muokattu tietyn teorian mukaiseksi, vaan ne ovat syntyneet empiirisen aineiston pohjalta. Kategoriat ja tutkimusaineistosta esiin nostetut asiat ovat sellaisia, jotka sisältyvät tutkimuksen viitekehykseen. Tutkimuksen viitekehystä on muokattu tutkimustulosten mukaan.

Tulokset ovat kontekstisidonnaisia eli ne voidaan katsoa pätevän Kadettikoulussa, mutta ne eivät välttämättä päde muualla. Täytyy myös ottaa huomioon, että käsitykset muuttuvat ja haastateltavilla on aidosti erilaisia käsityksiä asioista. Erilaisia käsityksiä on hankala laittaa arvojärjestykseen. (Ahonen 1994, 154; Metsämuuronen 2000, 23 - 24.) Uskottavampiin tuloksiin päästäisiin jos fenomenografiseen tutkimukseen yhdistettäisiin myös havainnointia. Tutkimus toteutettaisiin esimerkiksi fenomenografian ja etnografian yhdistelmänä. Tällöin käsitykset ja todellinen toiminta kohtaisivat toisensa.

7.2 Jatkotutkimus

Mikäli tutkimuksessa olisi haluttu päästä vielä syvemmälle tutkittavaan asiaan, olisi tutkimusaineiston analyysin jälkeen ollut mahdollista suorittaa uudet haastattelut jo osallistuneille henkilöille tai kokonaan uusille haastateltaville. Aineiston analysoinnin jälkeen tutkijalla on syvempi tietämys Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmasta. Syvempi ymmärrys olisi mahdollistanut spesifimmät haastattelukysymykset. Tutkija olisi toistanut uudestaan kohdassa 2.3 esiteltyä fenomenografisen tutkimuksen spiraalia. Tässä tutkimuksessa näin ei kuitenkaan tehty rajallisista tutkimusresursseista johtuen. Mikäli tutkitussa aiheessa halutaan päästä syvem-

mälle, se on mahdollista toteuttaa jatkotutkimuksessa. Jatkotutkimus käsitelisi yleisesti Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa tai tarkemmin rajattua osakokonaisuutta.

Mielenkiintoinen jatkotutkimus olisi sellainen, jossa tutkittaisiin esimerkiksi taktiikan opetuksen piilo-opetussuunnitelmaa tai esimerkiksi, jonkun tietyn aselajikoulun piilo-opetussuunnitelmaa. Tällöin tutkijan täytyisi seurata pitkäjäksoisesti kyseisen opetuksen toteutumista. Tutkijan omien havaintojen ja opettajien haastattelujen kautta olisi mahdollista löytää yksityiskohtaisempia piilo-opetussuunnitelman kautta opittuja asioita. Tutkimusta olisi mahdollista laajentaa siten, että useampien kokonaisuuksien tai esimerkiksi aselajikoulujen piilo-opetussuunnitelmaa tutkimalla olisi mahdollista vertailla niiden piilo-opetussuunnitelmien eroja. Kasvattaako esimerkiksi Panssarikoulu kadetista panssariupseerin ja Huoltokoulu kadetista huoltomiehen? Oppijoiden taustatekijöiden huomioiminen tutkimuksessa mahdollistaisi piilo-opetussuunnitelman tarkemman tutkimisen.

Jatkotutkimus voisi olla myös sellainen, jossa tutkittaisiin, kamppailevatko Kadettikoulun opettajat Kadettikoulun tieteellisyyttä vastaa. Kamppailun ilmentymistä olisi mahdollista tutkia etnografista menetelmää käyttäen. Opettajien pitämiä luentoja havainnoitaisiin ja pyritäisiin löytämään asioita, jotka taistelevat Kadettikoulun akateemisuutta vastaan, havaintoja verrattaisiin pedagogisiin käsikirjoituksiin ja opetussuunnitelmiin. Näin pyritäisiin löytämään piilo-opetussuunnitelmaan liitettäviä asioita.

Aiheen haastavuudesta johtuen tämänkaltaisen tutkimuksen tekeminen vaatii laajan esiymmärryksen tutkittavasta asiasta. Lisäksi tutkimuksen laajeneminen ja kokonaisuuksien oma-kohtainen seuraaminen vaatisi tutkijalta paljon aikaa. Esimerkiksi, jos tutkija suorittaisi tutkimusta omien opintojensa ohella samasta opintokokonaisuudesta, tutkimuksen teko ei voisi olla vaikuttamatta hänen omiin opintoihinsa. Kääntäen voidaan ajatella, että tutkijan omat opinnot vaikuttaisivat tutkimukseen käytettävien resurssien määrään. Tutkijan oma opiskelu tuskin olisi kovin tehokasta, jos hän samalla suorittaisi omaa tutkimustaan ja havainnoisi opettajan käyttäytymistä varsinaisen opetussisällön sijaan.

7.3 Lopuksi

Tämä tutkimus osoittaa piilo-opetussuunnitelman ilmenemisen Kadettikoulussa. Piilo-opetussuunnitelma vaikuttaa merkittävästi kadettien opiskeluun Kadettikoulussa. Tutkimuksessa on selvitetty, minkälaisia asioita kadetit ja jo valmistuneet upseerit ovat kokeneet oppi-

neensa Kadettikoulussa varsinaisen opetussuunnitelman ulkopuolelta. Näitä asioita voidaan luonnehtia Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opituiksi asioiksi. Tutkimus on yleinen kuvaus, joka kattaa koko Santahaminassa vietetyn opiskeluajan. Tutkimuksessa kyettiin avaamaan hankalasti tutkittavaa Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelmaa. Sotilaan ammatia ajatellen Kadettikoulun piilo-opetussuunnitelman kautta opittuja asioita voidaan pitää äärimmäisen tärkeinä.

”Kadettikoulu on opiskeluympäristöllään ja sisäoppilaitosmaisella asumisella opettanut minulle useita asioita. Olen oppinut toimimaan erilaisten ihmisten kanssa. Olen oppinut arvostamaan täsmällisyyttä, kuria, hyvää huumoria ja sosiaalisuutta. Olen löytänyt uusia harrastuksia ja saanut valtavasti uusia ystäviä. Olen todella oppinut tuntemaan mahtavaa joukkohenkeä ja kaverin tukemista. Olen myös oppinut kuinka näitä voidaan vahvistaa positiivisesti ja motivaatiota nostavasti tai vastaavasti pakko syöttää näitä arvoja, jolloin ne on tuomittu epäonnistumaan.” (K4)

Tutkija kiittää kadetteja ja Kadettikoulun opettajia saamistaan opeista, olivatpa ne suunniteltuja tai eivät.

LÄHTEET

- Ahola, S. & Olin, N. 2000. Yliopiston piilo-opetussuunnitelma. Turun yliopisto, koulutussosiologian tutkimuskeskus, raportti 54. Turku: Digipaino.
- Ahonen, S. 1994 Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa: Syrjälä, L. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Aittola, T. 1999. Kasvatussosiologian teoreetikoita. Helsinki: Yliopistopaino.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino OY.
- Antikainen, A. & Nuutinen, P. 1986. Näkökulmia kasvatuksen ongelmiin ja tutkimukseen. Mänttä: Mäntän kirjapaino OY.
- Antikainen, A. Rinne, R. Koski, L. 2006. Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit OY.
- Arajuuri, T. 2007. Puolesta heimosikin. Teoksessa: Kylkirauta 3/2007. Kadettikunta Ry. Porvoo: Kirjapaino Uusimaa.
- Arola, M. 2003. Sosiaalipolitiikan opiskelun tavoitteet. Akateemisen yhteisön oma näkökulma. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Julkaisuja 1/2003. Pro gradu –tutkielma. [<http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/milmanjulk.pdf>] Viitattu: 18.09.2007
- Bourdieu, P. 1987. Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, P. Wacquant, L. 1995. Refleksiiviseen sosiologiaan. Joensuu: University Press Oy.
- Broady, D. 1991, Piilo-opetussuunnitelma, mihin koulussa opitaan. P. Kämäräinen, M. Neste, I. Rostila, R. Aaltonen, J. Auvinen, A - L. Kirvesoja & M. Lindström. 4. Painos. Tampere: Vastapaino.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Foucault, M. 1975. Tarkkailla ja rangaista. Suom. E. Nivanka. 2000. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- Foucault, M. 1969. Tiedon arkeologia. suom. T. Kilpeläinen 2005. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja Kirjoita. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Häyry, M. 1991. Nuorukaiselle kuolla kuuluu vai kuuluuko? Sotilasammatin etiikan ulkoisia ja sisäisiä rajanvetoja. Teoksessa: Airaksinen, T. Ammattien ja ansaitsemisen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino.
- Jackson, P. 1968. Life in classrooms. New York: Holt, Rinehart & Winston cop.
- Kallio, E. Rehn, M 2003. Piilo-opetussuunnitelma sukupuolinäkökulmasta kolmannen luokan matematiikan oppikirjoissa. Jyväskylän yliopisto. Opettajan koulutuslaitos.
- Kallioinen, O. Mäkinen, J. Toiskallio, J. 1999. Orientaatiot ja mielekkyys upseerikoulutuksessa. Helsinki: Edita Oy.
- Kangas, S. 2004. Suomalaisen upseerikasvatuksen perinteet. Teoksessa: Maailma ja yhteiskunnan muutos, upseerin arvot ja perinteet. Edita prima OY.
- Kari, J. Koro, J. Lahdes, E. Nöjd, O. 1994. Didaktiikka ja opetussuunnittelu. 3. uud. laitos. Juva: WSOY.
- Karjalainen, A. Alha, K. & Jutila, S. 2003. Anna aikaa ajatella. Suomalaisen yliopisto-opintojen mitoitussuunnitelma. Oulu: Oulun Yliopisto, Opetuksen kehittämisyksikkö. [<http://www.oulu.fi/tutkintorakenne/tyokalut/MITOI305.pdf>] Viitattu: 1.10.2007

- Kurme, T. 2004. Koulun sivistystehtävä ja oppilaan koulutodellisuus. Oulu: Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen yksikkö. Oulun yliopisto.
- KOULOPAS 2007, Kouluttajan opas 2007. Pääesikunta/Koulutusosasto. Helsinki: Edita prima OY.
- Lavoie, R. Mastering the Hidden Curriculum of School: from It's So Much Work To Be Your Friend. <http://www.schwablearning.org/articles.aspx?r=996>
Viitattu: 17.09.2007.
- Lehtonen, M. 1996. Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Leimu, P. 1985. Pennalismi ja initiaatio suomalaisessa sotilaselämässä. Jyväskylä: Gummerus OY.
- Liene, T. 2000. Käsi kalvan kahvassa. Suomalaisen upseerikoulutuksen lyhyt historia. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino OY.
- Limnell, J. 2004. Upseerin arvotutkimus. Teoksessa: Maailma ja yhteiskunnan muutos, upseerin arvot ja perinteet. Edita prima OY.
- Markkula, K. 2007. Aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattaminen yläkoulun maantieteen opetuksessa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos.
- Marton, F. 1994 Phenomenography. Göteborg: Göteborg University, <http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/main/1res.appr.html>
Viitattu: 1.12.2008.
- Marton, F. 1996. Is phenomenography phenomenology. Göteborg: Göteborg University, <http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/faq/faq.phen.html>
viitattu 1.12.2008.

- Marton, F. & Fai, P. 1999 Two Faces of Variation. 8th European Conference for Learning and Instruction August 24 - 28, 1999, Göteborg, Sweden. Göteborg: Göteborg University, <http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/graphica/fmpmf.pdf>
Viitattu: 2.12.2008
- Meri, M. 1992. Miten piilo-opetussuunnitelma toteutuu. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 104. Helsinki: Yliopistopaino.
- Meri, M. 1995. Mitä koululuokassa todella tapahtuu? Teoksessa: Tutki, vertaile, arvioi. Näkökulmia opetuksen suunnitteluun ja arviointiin. Helsingin yliopiston lahden tutkimus ja koulutuskeskus. Toimittanut: Vaahtokari, A. & Vähäpassi, A. Tampere: Tammer-paino OY
- Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia -sarja 4. Viro: Jaabes OY.
- Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus.
- Nummenmaa, A. & Nummenmaa, T. 2002. Toisen asteen näkökulma. Teoksessa: Julkunen, M-L. Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. Vantaa: Tumma-vuoren kirjapaino OY.
- Huttunen, J. 1994. Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Helsingin yliopiston lahden tutkimus ja koulutuskeskus. Toimittanut: Niskanen, V. Helsinki: Yliopistopaino.
- Olkinuora, E. Jakku - Sihvonen, & R. Mattila, E. 2002. Koulutuksen arviointi. Lähtökohtia, malleja ja tilannekatsauksia. Turku: Painosalama OY.

- Ojajärvi, A. 2006. Oppilaan paikka, Koulussa hyvin menestyvät lukiolaiset opiskelun, koulunkäynnin ja koulumaailman keskellä. Helsingin yliopisto. Sosiologian pro gradu -tutkielma. [<http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/F44F8FF8-24BB-4E12-99F1-B39D28D0072B/0/oppilaanpaikka.pdf>]
Viitattu: 17.09.2007
- Olssen, M. Codd, J. & O'Neill, A-M. 2004. Education Policy. Globalization, Citizenship & Democracy. Great Britain, London: SAGE.
- Pietiläinen, J. Rantala, S. 2002. Koulu sosiaalisena ympäristönä. Teoksessa: Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino OY.
- Puolimatka, T. 1997. Opetusta vai indoktrinaatiota. Valta ja manipulaatio opetuksessa. Tampere: Tammer-Paino OY
- Pässilä, T. Niinikuru, L. Rokka, P. Ojanen, T. Lousa, T. Mäkitalo, I. & Juoperi, O-P. 1993. Opetussuunnitelma uusiksi. Jyväskylä: Kirjapaino OMA.
- Raatikainen, P. 2005. Ihmistieteet - tiedettä vai tulkintaa? Teoksessa: Meurman-Solin, A. & Pyysiäinen, I. Ihmistieteet tänään.
- Rauste-von Wright, M. Von Wright, J. & Soini T. 2003. Oppiminen ja koulutus. 9. uud. painos. Juva: WSOY
- Rinne, R. 1986. Opettaja ja koulun todellisuus. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus 17, 1, 23 – 30.
- Rinne, R. Kivinen, O. & Kivirauma, J. 1984. Lähtökohtia peruskoulutuksen yhteiskunnallishistoriallisen muotoutumisen tutkimiseen. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos: Turku.
- Sahlstedt, H. 2002. Helsingin yliopiston luokanopettajakoulutuksen piilo-opetus-suunnitelma. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, Opettajan koulutuslaitos.

- Snyder, B. 1973. The hidden curriculum. New York: Knopf, inc.
- Salo, M. 2004. Alokkaat talon tavoille, etnografinen tapaustutkimus Bourdieun sosio-logian näkökulmasta. MPKK, Koulutustaidon laitos, julkaisusarja 2, n:o 14. Edita Prima OY.
- Säljö, R. 2000. Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma. suom. B. Grönholm. 2. uud. painos. 2004. Juva: WS Bookwell OY
- Titman, W. 1994. Special places; Special people. The hidden curriculum of school Grounds. WWF UK. Panda House, Weyside Park, Godalming, Surrey GU7 1XR, UK
- Toiskallio, J. Kallioma, M. Halonen, P. & Anttila, J. 2002. Sotilaspedagogiikkaa kouluttajille. Vaasa: Ykkös-offset OY.
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Gummerus Kirjapaino OY.
- Turunen, E. 1999. Opetustyön perusteet. Vaasa: Ykkös-Offset OY.
- Uusikylä, K. & Atjonen, P. 2005. Didaktiikan perusteet. 3. uud. painos. Helsinki: WSOY.
- Upseerin koulutusohjelma, yleinen opetussuunnitelma 2006.
- Vainionpää-Vastamäki, P. Miten opettaja perustelee toimintaansa? -Piilo-opetussuunnitelma ja opettajan ajattelu. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos.
- Virtanen, M. 2005. ”Perkosen yrmä, sust ei oikein tykätty” -Tutkielma oppilaan temperamentista ja persoonallisuudesta koulun arviointikäytänteissä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, opettajankoulutuslaitos. Hämeenlinna.

Vuorikoski, M., Törmä S, & Viskari S. 2003. Opettajan vaiettu valta. Tampere: Vastapaino.

Vähäkangas, A. 2007. Etiikan asema liikkeenjohdon opetuksessa ja koulutuksessa suomessa. Opintorakenteet, oppisisällöt ja motiivit. Oulun yliopisto, Taloustieteen tiedekunta.

[<http://www.mppk.fi/fi/Upseerikoulutus/Opinnot/kadettielama.html>]

Viitattu: 22.10.2008

[<http://www.mppk.fi/fi/upseerikoulutus/Opinnot/>]

Viitattu: 17.09.2007

[http://www.mppk.fi/fi/opiskelijoille/opinto-opasA/tutkinnon_suorittaminen/Tutkintojen%20rakenne.html]

Viitattu: 21.09.2007

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelurunko

Kadetti Harri Öblomin pro gradu -tutkimus

Haastattelun tarkoitus on selvittää kadettien ja jo valmistuneiden upseerien käsityksiä piilo-opetussuunnitelman heille opettamista asioista. Haastattelu koskee Santahaminassa MPKK:n Kadettikoulussa vietettyä opiskeluaikaa. Haastattelun tuloksia käsitellään anonymisti. Vastaajia kehoitetaan syvälliseen pohdintaan kokonaisiin lausein. Vastaamiseen kuluu aikaa noin tunti. Tutkija tekee tarvittaessa teille tarkentavia kysymyksiä vastauksienne pohjalta. Kiitos vastauksistanne, ne ovat äärimmäisen tärkeitä tutkimuksen onnistumisen kannalta!

Vastaajia pyydetään vastaamaan kyseiseen tiedostoon kysymysten alle ja lähettämään se takaisin tutkijalle sähköpostilla (harri.oblom@pp.inet.fi) tai (varalla) PVAH:n välityksellä (kad Harri Öblom, MPKK). Tarvittaessa tutkijaa voi lähestyä myös puhelimitse. 040 5025095.

Tausta:

Piilo-opetussuunnitelmalla tarkoitetaan opetussuunnitelman ulkopuolisia asioita. Asioita joita ei ole opetussuunnitelmia kirjoitettaessa kirjattu ja tarkoitettu opetettavan tai opittavan. Piilo-opetussuunnitelmaan voidaan katsoa sisältyvän kolme kokonaisuutta: 1. oppilaitoksen elämäntapa ja ulkoiset järjestelykysymykset 2. opettaja - oppilas suhteet 3. oppilaiden väliset suhteet.

HAASTATTELU:

Ikä:

Kurssin nro:

Opiskeluvuodet (ajankohta):

Kadettien välinen piilo-opetussuunnitelma

- Perinnekasvatuksen, sotilaskurin ja kouluaineiden lisäksi minkälaisia asioita koet oppineesi vanhemman kurssin kadeteilta?
- Minkälaisissa asioissa olet ottanut mallia vanhemman kurssin kadeteista?
- oletko oppinut joitain opiskeluun liittyviä malleja, selviytymiskeinoja tai taktiikoita vanhemman kurssin kadeteilta, jos olet niin minkälaisia?
- minkälaisia asioita vanhemman kurssin kadeteissa et haluaisi oppia itsellesi?

- Minkälaisia asioita kouluaineiden lisäksi koet oppineesi oman kurssisi kadeteilta?
- millaisissa asioissa olet ottanut mallia oman kurssin kadeteista?
- oletko oppinut joitain opiskeluun liittyviä malleja, selviytymiskeinoja tai taktiikoita oman kurssin kadeteilta?
- Minkälaisia asioita olet oppinut toimiessasi tiiviisti muiden kadettien kanssa? (lähes vuorokauden ympäri läpi opiskeluajan?)
- millä tavalla koet muuttuneesi muiden kadettien vaikutuksesta?
- minkälaisia asioita olet oppinut vapaa-ajalla kampuksella ollessasi muilta kadeteilta?
- Millä tavoin muiden kadettien suhtautuminen opetustapahtumiin on vaikuttanut omaan suhtautumiseesi?
- Millä tavoin muiden kadettien suhtautuminen opettajiin on vaikuttanut omaan suhtautumiseesi opettajia kohtaan?
- Minkälaisia vaatimuksia kadettiyhteisössä eläminen on sinulle mielestäsi asettanut

Opettajien toteuttama piilo-opetussuunnitelma

- Minkälaisia asioita koet oppineesi opettajilta varsinaisten oppiaineiden lisäksi?
- Oletko saanut opettajilta jonkinlaisia käyttäytymismalleja, millaisia?
- Minkälaisia arvoja koet oppineesi opettajilta?
- Minkälaisia varsinaisesta opetuksesta poikkeavia asioita olet oppinut opettajien käytöksestä?
- Mitä opettajien käyttämät opetusmenetelmät ovat opettaneet sinulle?

- Ovatko opettajat mielestäsi kohdelleet jonkin tyyppisiä oppilaita eri tavoin kuin muita, millä tavalla?
- millä tavalla oppilaiden tieto- ja taitoerot ovat vaikuttaneet opettajilta saatuun kohteluun?
- millä tavoin oppilaiden ulkoinen habitus on vaikuttanut opettajilta saatuun kohteluun?
- koetko, että joissain tilanteissa on opetettu muuta kuin on ollut varsinaisena opetustarkoituksena, minkälaisia nämä oppimasi asiat ovat?

Kouluympäristön toteuttama piilo-opetussuunnitelma

- Minkälaisia asioita sisäoppilaitosmainen opiskelu on sinulle opettanut?
- millä tavoin kampuselämä on vaikuttanut sinuun?
- minkälaisia uralla tarvittavia asioita yhteisasuminen on sinulle opettanut?
- Miten yhteinen aikataulu ja yhdessä asuminen on vaikuttanut opiskeluusi?
- Mitä koet harjoitusten tai oppituntien järjestelyjen opettaneet sinulle?
- Miten oppituntien tai harjoitusten pituus vaikuttaa suhtautumiseesi opiskelua kohtaan? hyviä tai huonoja esimerkkejä?
- Millaiset asiat ovat mielestäsi tärkeitä opinnoissa pärjäämisessä?
- Minkälaiset opiskelustrategiat ovat auttaneet sinua opinnoissasi?
- miten arviointien asettama kilpailu on vaikuttanut opiskeluusi?
- Mitataanko koetilanteissa aiheessa tarvittavia taitoja vai mitataanko mielestäsi jotain muutakin? mitä?
- Minkälaisista varsinaisen oppiaineen lisäksi oppimistasi asioista koet olevan sinulle hyötyä urallasi puolustusvoimissa?

VAPAA SANA

Minkälaisia asioita varsinaisten oppiaineiden lisäksi opiskelu Kadettikoulussa on sinulle opettanut?

Mikäli mieleesi on tullut asioita liittyen opiskeluusi tai Kadettikoulussa oppimiisi asioihin, joita ei haastattelu kysymyksissä kysytty, on sinulla mahdollisuus kertoa niistä tässä tutkijalle:

Käytä vielä hetki aikaa miettien haluatko tarkentaa vastauksiasi. Merkityksettömältäkin tuntuva asia voi olla tutkimuksen kannalta äärimmäisen tärkeä.

Paljon kiitoksia ajastanne ja vastauksistanne.